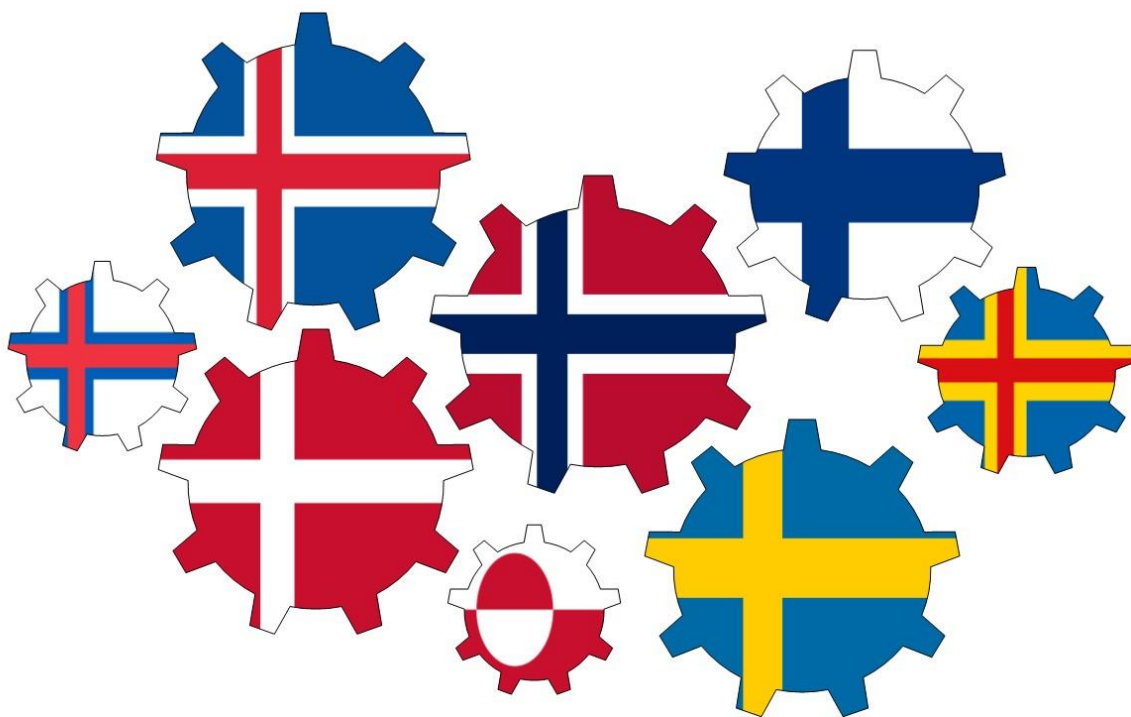

Norden, en grønn tungveker?

En analyse av det nordiske samarbeidet innenfor miljø- og klimapolitikk på 1990-tallet

av

Henrik Drageset

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Vår, 2022

© Henrik Drageset

Vårsemester, 2022

Norden, en grønn tungvekt? En analyse av det nordiske samarbeidet innenfor miljø- og klimapolitikk på 1990-tallet.

Henrik Drageset

<https://bora.uib.no/>

Abstract

This thesis aims to analyse regional political co-operation surrounding environmental and climate questions in the Nordics during the 1990s. The Nordic Council and Nordic Council of Ministers are the official institutions which are responsible for the co-operation in the Nordic countries. There seems to be a consensus among researchers (and politicians in the Nordic Councils) that the countries are role models when it comes to environmental and climate related policies. The objective of this work is to examine whether the Nordic framework itself has been important for the environmental and climate policies each country individually and collectively has led during the 1990s. Have the Nordic platforms for co-operation functioned as a political workshop where the countries have worked together on an institutional basis to develop and defend their alleged leading position in the policy field? Is there anything genuinely *Nordic* about environmental and climate policy in the Nordic region? Or is it possible that the similarities in the policies have other reasons, such as the fact that the Nordics are based on similar political systems, have similar populations, values etc. and that they therefore end up with similar solutions?

For this purpose, I have analysed source material from large public newspaper publications in Norway and Sweden, as well as protocols from the Nordic Councils sessions. This way I aim to increase the over-all understanding of the councils' roles as platforms of co-operation in the region. Three cases are examined for shedding light on the research question: the debate surrounding whaling, which was triggered by the Norwegian resumption of whaling in 1993, the process prior to the decision to shut down the nuclear power plant at Barsebäck in Sweden in 1997, and finally the process related to the UN climate agreement in Kyoto in 1997. These cases are all fundamentally based in environmental and/or climate politics, and at the same time have elements which make them relevant for the regional politics in the Nordics.

The central findings in this thesis are that the institutional Nordic framework and co-operation have had little significance on the Nordic countries' environmental and climate policies. The analysis shows that whenever the level of conflict has been high, the overall co-operation on a Nordic level has been low. The Nordics often resort to bilateral agreements instead of using the institutional framework. The analysis also shows that there has been a need/desire for parties involved that Nordic co-operation should appear important to retain its relevance.

English title: The Nordic, a green heavyweight?

Forord

Jeg vil starte med å rette en stor takk til min veileder Yngve Flo. Tusen takk for den gode oppfølgingen, støtten og tålmodigheten gjennom de to siste årene. Jeg vil også takke Christian Sæle for gode innspill på seminarene, samt alle medstudentene som har deltatt på de samme seminarene. Takk for at dere har vært med på å skape et lærerikt og godt studiemiljø.

Jeg vil også takke mine medstudenter på lesesal som har gjort studietiden helt fantastisk. Takk til Robin og Espen som jeg har vært så heldig å studere med i fem år. Tusen takk Marit og Marie, som har vært så snille å lese gjennom oppgaven min. Hadde det ikke vært for dette herlige studentmiljøet så hadde ikke denne oppgaven blitt gjennomført.

Til slutt vil jeg rette en takk til min familie og venner utenfor studiene. Spesielt takk til Anne Bjørg, Audun og Andreas som har støttet og dyttet meg gjennom hele prosessen.

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL I.....	1
TEMA, FORSKNINGSSTATUS OG PROBLEMSTILLING.....	1
Bakgrunn og forskningsstatus	3
Nordisk råd og ministerråd.....	3
Miljø og klima i Norden	9
Avgrensing	11
KAPITTEL II.....	13
METODE OG KILDEMATERIALE	13
Den offentlige debatten	17
De nordiske rådene.....	19
Veien videre	21
KAPITTEL III.....	23
HVALENS KVALER.....	23
Den offentlige debatten	25
Norsk debatt	25
Nordisk opinion.....	29
Hvalfangst i de nordiske rådene	34
Et stille Norden.....	39
KAPITTEL IV.....	42
“VERDENS VERST Plasserte KjerneKraftverk”	42
Den offentlige debatten	45
Sveriges dilemma	45
Dansk motstand	48
Norsk involvering.....	51
De nordiske rådene.....	52
Før februar 1997.....	54
Etter vedtaket om nedstenging	57
Fra motvilje til samarbeid?.....	61
KAPITTEL V	63
DÅRLIG KLIMA FOR DISKUSJON.....	63
Den offentlige debatten	65
Norden i den Europeiske union	68

Klimaavtalen i de nordiske rådene	71
Før klimatoppmøte	71
I kjølvannet av Kyotoavtalen.....	77
Dårlig klima for diskusjon.....	79
KAPITTEL VI.....	82
AVSLUTNING OG KONKLUSJON.....	82
Hvalfangst	82
Barsebäck	83
Kyotoavtalen	84
Konklusjon	85
REFERANSELISTE.....	89
Litteratur.....	89
Artikler	91
Avisartikler.....	91
Sesjoner	96
Nettsider	98

Kapittel I

Tema, forskningsstatus og problemstilling

“Den nordiske regionen blir sett på som et forbilde på miljø og klima. En viktig årsak er den lange tradisjonen for politisk samarbeid. Større og flere utfordringer gjør at samarbeidet blir enda viktigere fremover.”¹

Dette er teksten som møter oss når vi leser det som står under overskriften “Miljø og klima” på nettsiden til de nordiske rådene tidlig i 2022. Norden har altså, ifølge organisasjonene som ivaretar det interne samarbeidet i regionen, en slags internasjonal lederrolle innenfor miljø- og klimapolitikk. Teksten hevder videre at det er det politiske samarbeidet i regionen som har æren for denne lederrollen, noe som i det tilfelle er bemerkelsesverdig, siden dette er et samarbeid av suverene stater som kan ha ulike interesser på en rekke felter; også innen miljø- og klimapolitikk. Spørsmålet om hvorvidt Norden er (eller gjør seg fortjent til å være) et internasjonalt forbilde på miljø og klima vil ikke være i fokus i denne oppgaven. Det som skal problematiseres i denne oppgaven er hvorvidt det er det institusjonaliserte, nordiske samarbeidet som står for utformingen av miljø- og klimapolitikken i regionen.

Er det slik at den nordiske rammen i seg selv har vært viktig for den miljø- og klimapolitikken, hvert land for seg og i felleskap, har ført og fremdeles fører? Har Norden fungert som et politisk verksted, der landene arbeider sammen på felles, institusjonell grunn for å utvikle og forsvare sin påstått ledende posisjon på politikfeltet? Altså; er det noe genuint *nordisk* ved miljø- og klimapolitikken i Norden? Eller kan det kanskje tenkes at eventuelle likheter i politikens innhold og ambisjonsnivå, har andre årsaker, som for eksempel at de nordiske landene, basert på likhet i politisk system, befolkning, verdigrunnlag osv., hver for seg finner frem til likeartede løsninger? Dette er spørsmålene som er utgangspunkt for denne masteroppgaven

Miljø- og klimapolitikk har vært særlig tilstedeværende i politikken det siste tiåret. Samtidig har politikfeltet vært på den nordiske samarbeidsagendaen i to generasjoner. Det er få saker som har skapt og fortsetter å skape så mye splid og debatt. Det er også et felt hvor det til stadighet har vært diskusjoner og behov for internasjonalt samarbeid, men som samtidig i

---

¹ Norden.org, “Miljø og klima”.

størst grad har vært preget av nasjonale rammeverk. Når en leser hvordan institusjonene som ivaretar det nordiske samarbeidet selv skriver om miljø og klima, får man inntrykk av at nasjonale interesser og nasjonale strukturer for politikkkutforming har blitt lagt til side til fordel for et regionalt samarbeid i Norden. Hvordan realiteten har vært innenfor miljø- og klimapolitisk samarbeid i Norden, har det imidlertid vært påfallende lite forsket på. I HIS301-oppgaven så jeg at det finnes mye forskningslitteratur som analyserer det nordiske samarbeidet på allmenn basis, men lite som tar for seg dette samarbeidet spesifikt innenfor miljø og klima.

Norden har blant annet blitt omtalt som “de grønne tungvektene” på grunn av deres engasjement og rollen landene har (og har hatt) som pådrivere på feltet (se senere omtale s. 9).² Det å ta for seg miljø- og klimapolitikk i rammeverket av nordisk samarbeid er derfor interessant. Ambisjonen min med dette prosjektet er å kunne bidra til forståelsen av hvordan den politiske utformingen rundt miljø og klima i Norden har fungert, og dermed også supplere den allmenne forståelsen av hva nordisk politikk i realiteten *er* og hvordan og i hvilken grad den *fungerer*. Ved å ta for meg miljø- og klimapolitikk i en nordisk kontekst er ambisjonen også å bidra til forståelsen av hvordan det nordiske samarbeidet har fungert på allmenn basis.

Denne oppgaven vil ikke ha fokus på de faktiske resultatene av det nordiske samarbeidet, men heller skape forståelse av de relevante aktørenes politiske preferanser og samarbeidsevne når det gjelder miljø og klima, gjennom å undersøke de politiske prosessene. Det vil da også være relevant å studere det hele på et nordisk nivå, hvor hovedfokuset vil ligge ved spenningsforholdet mellom Norden og det nasjonale, og Norden og det mellomstatlige. Slik vil jeg komme nærmest en forståelse av hvordan Norden som politisk aktør og/eller arena rent faktisk fungerer. Det vil derfor bli relevant for meg å undersøke både hva aktørene på innsiden av samarbeidet mener, samt holdningene til de som står utenfor.

Problemstillingen som er utgangspunktet for denne oppgaven, er basert på tidligere arbeid på masternivå, samt problematiseringen som presenteres i dette kapittelet. Det er mest hensiktsmessig å presentere problemstillingen i form av en hypotese og en mothypotese.

Hypotese 1: *Det institusjonelle nordiske samarbeidet har hatt en sentral rolle i utformingen av Nordens miljø- og klimapolitikk.*

Hypotese 2: *Det institusjonelle nordiske rammeverket og samarbeidet har hatt liten betydning i utformingen av den nordiske miljø- og klimapolitikken.*

---

² Hoff, *The green “heavyweights”*, 2018, 49-55.

For å teste ut tesene, vil jeg ta i bruk kildemateriale for å identifisere noen saker eller situasjoner i nordisk politikk hvor konfliktnivået har vært høyt. Dette er direkte knyttet til forskningslitteraturen som viser til både at Norden er et forbilde på miljø og klima, men som samtidig peker på avmakten i det nordiske samarbeidet.

Bakgrunn og forskningsstatus

Nordisk råd og ministerråd

“Avtalepartene skal søke å bevare og ytterligere utvikle samarbeidet mellom landene på det rettslige, kulturelle, sosiale og økonomiske området, og når det gjelder samferdsel og miljøvern. Avtalepartene bør rådføre seg med hverandre i spørsmål av felles interesse som behandles i europeiske og andre internasjonale organisasjoner og konferanser.”³

Slik er den innledende bestemmelsen for det den norske regjeringen omtaler som “Nordens grunnlov”, nemlig *Helsingforsavtalen* fra 1962.⁴ Avtalen skulle regulere det offisielle nordiske samarbeidet, og den innledende bestemmelsen gir oss en god introduksjon til hvordan dette samarbeidet var påtenkt i sin begynnelse. Sitatet fra *Helsingforsavtalen* forteller oss mer enn hva en kanskje tenker ved første øyeblikk. Først og fremst nevnes sfærene hvor samarbeid skal bedrives, nemlig rettslig, kulturell, sosial og økonomisk. Dette er ikke spesifikke samarbeidsfelt i og for seg selv, rettslig samarbeid kan for eksempel være alt fra strafferett til kommunalrett. Dette viser at det fremdeles var uklare rammer rundt de fleste samarbeidsfeltene som var på agendaen i 1962, men at det til tross for dette var både et offentlig ønske og en politisk vilje om å videreutvikle et nordisk samarbeid.

De spesifikke, sektorbaserte samarbeidsområdene som blir nevnt i *Helsingforsavtalen* er samferdsel og miljøvern. Samferdsel handler om sammenkoblingen av de nordiske landene, og har til den dag i dag stor påvirkning på de andre samarbeidsfeltene, da særlig økonomi. Dette feltet handlet om å bygge ned de nordiske grensene, et helt sentralt, konkret eksempel var etableringen av flyselskapet SAS i 1947 (altså før det institusjonaliserte samarbeidet).⁵ Det at miljøvern inkluderes i *Helsingforsavtalen* kan anses for oss i dag som helt naturlig, men det var det ikke nødvendigvis tidlig på 1960-tallet. Institusjonaliseringen av miljøvern i de enkelte

---

³ Helsingforsavtalen, 23. mars 1962. Art 1. (https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-03-23-2#KAPITTEL_2).

⁴ Regjering.no, “*Gratulerer med dagen Norden*”.

⁵ Etableringen av SAS var et resultat av samarbeid mellom flyselskaper i Danmark, Norge og Sverige. Arter, *Scandinavian politics today*, 2008, 299.

nordiske landene startet nemlig ikke før utover på 1970-tallet, da miljøvernministre og miljødepartementer ikke ble etablert før i perioden 1972-1987. For ordens skyld kan det nevnes at de nordiske landene var noen av de første i verden til å få på plass slike politiske institusjoner.⁶

Det at miljøvern nevnes allerede i 1962 er derfor påfallende, og viser at det innad i det nordiske samarbeidet var et mål å drive fellespolitikk innenfor miljøvern. Det kan være flere årsaker for dette, men først og fremst var det nok det at miljøproblemer ofte ikke lar seg løse like godt i nasjonal kontekst som ved internasjonalt samarbeid. Det har for eksempel lite å si om Island starter bærekraftig fiske i Nord-Atlanteren om Danmark og Norge ikke tar noen hensyn. Det samme gjelder om en elv som renner gjennom flere land på den skandinaviske halvøy skulle bli forurenset av en part. I regionen Norden kan det én nasjon gjør raskt påvirke miljøet hos flere.

Norden som region består av Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de autonome regionene Færøyene, Grønland og Åland. Det nordiske felleskapet bunner i geografien, felles kultur, historie, politikk og til en viss grad språk. Med slike bånd mellom de menneskene som bor i *Norden*, er en særegen politikk og politisk samarbeid naturlig. *Nordisk råd* og *Nordisk ministerråd* er de offisielle samarbeidsinstitusjonene i Norden. Det nordiske samarbeidet inkluderer de fleste sektorer innen nordisk næringsliv og politikk, blant annet innenfor velferdsordninger, transport, energi og ikke minst miljø og klima.⁷

Nordisk råd og Nordisk ministerråd er *mellomstatlige organisasjoner*⁸ som har vært ansvarlige for det offisielle samarbeidet i Norden siden midten av det tjuende århundre. Begge rådene har som mål å fremme fellesnordiske løsninger for menneskene som bor i Norden.⁹ Nordisk råd ble dannet i 1952 (Finland ble medlem i 1955) og har ansvar for det parlamentariske samarbeidet, og møtes to ganger i året for å fatte vedtak om saker parlamentarikerne mener de nordiske regjeringene burde finne løsninger på.¹⁰ Blant annet stod Nordisk råd bak Helsingforsavtalen. Ministerrådet på sin side ble dannet i 1971 og er en ramme rundt samarbeid mellom ministre fra de respektive regjeringene i Norden. Det nordiske samarbeidet har siden

---

⁶ Hoff, 2018, 49.

⁷ Arter, 2008, 298-301.

⁸ En mellomstatlig organisasjon er et samarbeid mellom suverene stater som kan opptre uavhengig av medlemslandene. Den har ikke råderett over medlemmene og kan derfor ikke ta avgjørelser som er bindende, dette er i motsetning til hva en såkalt *overnasjonal organisasjon* ville kunne gjort. (Hovi & Underdal, *Internasjonalt samarbeid og internasjonal organisasjon*. 2017, 171-177.).

⁹ Regjeringen.no, "Hva er det nordiske regjeringssamarbeidet?"

¹⁰ Norden.org, "Om Nordisk råd".

sin oppstart hatt store ambisjoner og har fremdeles det den dag i dag. Tidlig i 2022 kan en på nettsiden til organisasjonen lese dens viktigste sak: “[...] Norden skal bli verdens mest bærekraftige og integrerte region fram mot år 2030”.¹¹

De nordiske rådene har et årlig budsjett på litt over en milliard danske kroner som blir finansiert av skattemidler fra medlemslandene. Til sammen betaler hver innbygger i Norden rundt 40 danske kroner i året for å drifte det offisielle nordiske samarbeidet.¹² Den totale summen er altså ikke så stor i lys av de rike medlemslandenes økonomiske evne, men midlene som blir utbetalt gjør det også rimelig å forvente at arbeide som gjøres i rådene både er hensiktsmessig og gunstig for innbyggerne i Norden. Samtidig er det viktig for organisasjoner som de nordiske rådene å kunne legitimere sin eksistens, de må kunne vise til sin egenverdi og at de har en substans. Det kan også antas at de nordiske rådene har en politisk verdi som ikke er kvantifiserbar. Denne vurderingen støttes også av forskere som legger vekt på rådenes roller som plattformer for diskusjon og dialog.¹³ Både Nordisk råd og ministerråd ble i sine startfaser påtenkt en sentral rolle i det nordiske samarbeidet, og de første tiårene etter dannelsen av Nordisk råd blir av noen forskere omtalt som en gullalder for nordisk samarbeid.¹⁴

Til tross for dette har noen viktige samarbeidsfelt uteblitt, et eksempel på dette er sikkerhetspolitikk og forsvar som har vært utelatt fra det nordiske samarbeidet frem til i nyere tid. At dette ikke ble inkludert i Helsingforsavtalen er ikke så merkelig når en tar i betraktning den sikkerhetspolitiske realiteten Norden stod i på 1960-tallet. Like etter andre verdenskrig hadde det vært et mislykket forsøk fra Sverige om å etablere en nøytral nordisk forsvarsallianse.¹⁵ Under den kalde krigen var Norden splittet når det gjaldt forsvar og sikkerhet. De tre nasjonene Danmark, Island og Norge vendte seg vestover og var medlemmer i forsvarsalliansen *NATO*. Finland på sin side stod nøytralt, men med en vennskapstraktat med Sovjetunionen. Sverige var helt nøytral. Denne situasjonen var på 1960-tallet kjent som “*den nordiske balansen*”, og var årsaken til hvorfor det ikke var samarbeid innen forsvar.¹⁶ Sikkerhetspolitikk fungerer altså godt som et eksempel på hvordan deler av det nordiske samarbeidet ikke har latt seg gjennomføre.¹⁷

---

¹¹ Norden.org, “Om Nordisk ministerråd”.

¹² Norden.org, “Finansiering”.

¹³ Engh & Pharo, *Nordic cooperation in providing development aid*, 2009, 125-127.

¹⁴ Arter, 2008, 298-300.

¹⁵ Wendt, *Cooperation in the Nordic Countries*, 1981, 26-28.

¹⁶ Wendt, 1981, 343-346.

¹⁷ Denne oppgaven blir levert i de dager da Sverige og Finland søker NATO-medlemskap.

Dette har gjort at samarbeidet i regionen og at de nordiske rådene har hatt en turbulent historie hvor større regions-byggende prosjekter oftest ikke har latt seg gjennomføre. Tidlig på 1970-tallet var det flere mislykkede forsøk på å iverksette større fellesprosjekter i Norden, samtidig var de nordiske landene motvillige til å knytte seg til det europeiske samarbeidet som senere skulle bli *Den europeiske union (EU)*. Denne “nølende” samarbeidsviljen gjorde at flere forskere på 1970-tallet tok til å omtale de nordiske landene som “*de motvillige nordiske*”.¹⁸ Noen forskere påpeker at denne motvilligheten mot å inngå forpliktende, mellomstatlig samarbeid var heller et resultat av den kalde krigens politikk, som innsnevret spillerommet for nordisk samarbeid i stor grad.¹⁹

Den finske historikeren *Johan Strang* er en av de fremste forskerne på nordisk politisk samarbeid. I følge Strang var det et sterkere nordisk samarbeid på slutten av 1970-tallet og i 1980-årene, noe som gjorde at de nordiske landene og Norden som samarbeidsplattform ble vurdert mer positivt.²⁰ Blant annet var det sterkt nordisk samarbeid rundt opprettelsen av *FNs Verdenskommisjon for miljø og utvikling* i 1983, samt utgivelsen av *Vår felles framtid* også kjent som *Brundtlandkommisjonen* i 1987.²¹ Samtidig var “*verdens miljøminister*” Gro Harlem Brundtland fra Norden.²² Dette tilsynelatende velfungerende nordiske samarbeidet fortsatte inn på 1990-tallet til 1995. Da ble Finland og Sverige medlemmer av EU, uten at de nordiske rådene hadde vært særlig inkludert i prosessen (Danmark var allerede medlem). Strang argumenterte for at EUs inntog i nordisk politikk gjorde at de nordiske rådene, som egentlig skulle stå for det offisielle samarbeidet oftere ble utelatt i beslutningstaking etter 1995. Samtidig påpekte han at den ulike nordiske integrasjonen i unionen har gjort det vanskelig å gjennomføre nordisk samarbeid der hvor EU også er involvert.²³

1990-tallet var en tid med store forandringer i Europa, og hvor også de nordiske rådenes posisjoner og roller ble satt i et snytt lys. Noen aktører argumenterte at med Norden som konsept bare hadde blitt til som en reaksjon på den kalde krigen, og at i det nye Europa var Norden som samarbeidsorgan irrelevant. Til tross for dette var det, ifølge Strang, fremdeles en bred enighet

---

¹⁸ Grøn & Wivel, *Scandinavia and the European Union*, 2018, 272.

¹⁹ Hilson, *The Nordic Model*, 2011, 131.

²⁰ Strang, *Nordic Cooperation*, 2016, 28-32.

²¹ Den tidligere norske statsministeren Gro Harlem Brundtland var den mest kjente nordiske personen når det gjaldt miljø og klima. Grunnen til dette var hennes rolle i å etablere *FNs verdenskommisjon for miljø og utvikling* og *Vår felles framtid*. Denne satt miljø på dagsordenen internasjonalt og introduserte begrepet *bærekraftig utvikling*. Budskapet til rapporten var hvordan verden måtte få til levedyktige vilkår for datidens befolkning, uten at det skulle gå utover fremtidige generasjoner. Brundtland, *Vår felles framtid*, 1987.

²² Tamnes, *Oljealder 1965-1995*, 1997, 221-226.

²³ Strang, 2016, 36-43.

om at nordisk samarbeid hadde stor betydning for regionen, men at kontinentet og EU i løpet av 1990-årene krevde større fokus. Dette betydde i praksis at påvirkningskraften til de nordiske rådene begynte å stagnere mot tusenårsskiftet. Denne stagnasjonen kan sees tydelig når en tar i betraktning at rådene ble stilt på sidelinjen i diskusjonen om EU-medlemskap.²⁴ Samtidig antyder spørsmålene om medlemskap i EU at de nordiske landene prioriterte nasjonale hensyn fremfor nordisk samarbeid. Det er flere syn i forskningslitteraturen på hvordan den kalde krigen påvirket det nordiske felleskapet, på en side argumenteres det at situasjonen var med på å redusere graden av samarbeid, men på den andre siden argumenterte noen at Norden ble til nettopp på grunn av den kalde krigen.

Det har vært to moment som har satt det nordiske samarbeidet under press, den ene har altså vært presset utenfra i form av forholdet til omverden. Det andre har vært presset innenfra, altså medlemslandenes nasjonale interesser. I boken "*Hva skjedde med Norden? Fra selvbekvisthet til Rådsvillhet*" fra 1992 argumenterer medforfatter Jan Dietz at nasjonalismen i de nordiske statene har vært for sterke til at et regions-byggende prosjekt har latt seg realisere. "*Den nordiske enhetstanken, som kunne ha gitt opphav til en særegen nordisk nasjonalisme (og en all-nordisk stat), ble i forrige århundre utkonkurrert av nordiske enkeltidentiteter.*"²⁵ Samtidig argumenterte han at nasjonalismen har stått for svakt til å utgjøre noen trussel mot det nordiske felleskapet. Dietz' synspunkter synes i stor grad å bli støttet av forskningslitteraturen ellers.²⁶

I et forsøk på å imøtekomme de nye utfordringene gjennomførte rådene flere mindre reformer på slutten av 1990-tallet. Kanskje den mest vesentlige av reformene var at det ble lagt større vekt på statsministerens roller. Tanken var, ifølge Strang, å øke slagkraften til det offisielle samarbeidet. Virkningen av denne reformen var imidlertid at samarbeidet i enda større grad ble uformelt, og at det ble mindre behov for de offisielle samarbeidsplattformene. Konsekvensene av reformene var dermed det motsatte av hva som var hensikten, og rådenes tap av status fortsatte dermed stødig inn på 2000-tallet.²⁷ Forskningslitteraturen som tar for seg de nordiske rådenes historie presenterer en overordnet forklaringsramme rundt *makt og avmakt* i det mellomstatlige Norden. Forskerne presenterer ulike argumenter i sine diskusjoner, men argumenterer for det samme, nemlig det at det offisielle og mellomstatlige samarbeidet i Norden har vært skjørt. Både stormaktspolitikk og nasjonale interesser var de gjennomgående

---

²⁴ Strang, 2016, 32-33.

²⁵ Dietz, *Nasjonalisme og regionsbygging i Norden*, 1992, 120-121.

²⁶ Se HIS301-oppgave. Arter, 2008, 300-306. & Strang, 2016, 36-37.

²⁷ Strang, 2016, 34-35.

momentene som stod i veien for større samarbeid. Dette henger tett sammen med fraværet av maktmidler i det mellomstatlige Norden da en utøvende sentralmakt aldri har vært til stede.²⁸

De nordiske rådene har altså hatt roller som offisielle samarbeidsplattformer, men samtidig har de ikke hatt noen reell makt over medlemslandene. Det blir blant annet argumentert i litteraturen at det er problematisk å behandle de nordiske rådene som organisasjoner i folkerettslig betydning da “*Mangelen på formell politisk kontroll har for det første ført til et påtagelig, men lite diskutert, demokratisk underskudd i nordisk samarbeid.*”²⁹ Det har også blitt argumentert at det har vært et ønske om å drive et sterkt nordisk samarbeid på generelt grunnlag.³⁰ Dette har kommet til syne særlig på kulturelt samarbeid hvor det nordiske blir løftet frem i et positivt lys av forskningslitteraturen.³¹

Forskningsstatusen forteller oss at det har vært et ønske i Norden at det institusjonaliserte nordiske samarbeidet skulle fremstå som viktig og at det fantes en særegen nordisk politikk. Det har blitt argumentert at dette var fordi det har vært nyttig med tanke på både innenriks- og utenrikspolitikk å kunne vise til et nordisk felleskap. Samtidig har ikke samarbeidet blitt mer betydelig fordi aktørene i Norden ikke har ønsket å binde seg for mye.³² På den ene siden argumenteres det at rådene har hatt viktige roller som plattformer for informasjonsutveksling.³³ Samtidig påpeker andre at rådene har vært impotente når det kommer til å skape bindende avtaler ved saker som det ikke allerede var stor støtte rundt.³⁴

Forskningen legger også vekt på det at rådene la et viktig grunnlag for et uoffisielt nordisk samarbeid, altså det som skjer i ytterkanten og på bakrommet.³⁵ Dette uoffisielle samarbeidet har vært tydeligst i arenaer utenfor Norden, altså i enda større internasjonale sammenhenger. I *De forente nasjoner (FN)* og *Europarådet* har Norden som regel opprettholdt et godt mellomstatlig samarbeid. Dette er fordi det her har vært færre interessekonflikter. I spørsmål om medlemskap i for eksempel NATO og EU har nordisk samarbeid vært problematisk nettopp fordi de ulike nasjonale interessene har stått for sterkt.³⁶ De nordiske rådene har altså ifølge forskningslitteraturen fungert på noen premisser, hvor de uoffisielle aspektene ved samarbeidet har vært grunnlaget for et godt nordisk samarbeid. Samtidig viser

---

²⁸ Engh & Pharo, 2009, 124-126.

²⁹ Neumann, *Hva skjedde med Norden?*, 1992, 5-6.

³⁰ Tamnes, 1997, 167-169.

³¹ Wendt, 1981, 292-294. & Strang, 2016, 117-122.

³² Vibe, *Norden – et samarbeid nedenfra?*, 1992, 53.

³³ Vibe, 1992, 67.

³⁴ Engh & Pharo, 2009, 126.

³⁵ Engh & Pharo, 2009, 125-127.

³⁶ Götz & Haggrén, *Regional cooperation and international organizations*, 2009, 113-116 & 175-177.

forskerne til at det er ett spenn mellom ambisjonsnivået og realismen i Norden. Dette er på grunn av de nordiske rådernes posisjoner som mellomstatlige organisasjoner, som gjør at de er avhengig av aktiv og frivillig deltakelse fra medlemslandene.

På den ene siden argumenteres det at rådene har hatt viktige roller som plattformer for informasjonsutveksling.³⁷ Samtidig påpeker andre at rådene har vært impotente når det kommer til å skape bindende avtaler ved saker som det ikke allerede var stor støtte rundt.³⁸ Det er imidlertid stor grad av enighet i forskningslitteraturen at dette uoffisielle samarbeidet har vært positivt for det helhetlige samarbeidet i Norden.³⁹

Miljø og klima i Norden

“Avtalepartene skal i sin nasjonale lovgivning og ved anvendelsen av denne i størst mulig utstrekning likestille de øvrige avtalepartenes miljøverninteresser med sitt eget lands.”⁴⁰

Som vi så tidligere, ble miljøvern poengtert som et nordisk samarbeidsområde allerede i Helsingforsavtalen fra 1962. Klima og miljøvern har altså lenge vært på den politiske dagsorden i de nordiske landene. I 1972 ble FNs første miljøkonferanse avholdt i Stockholm og i løpet av 1970-tallet ble miljøverndepartementer opprettet i de nordiske landene, på et tidspunkt da slike institusjoner var uvanlige internasjonalt. I ettertid har det blitt innført omfattende lovgivning innen feltet i de nordiske landene. Samtidig har internasjonale avtaler som tar for seg miljø og klima blitt flere og mer omfattende.⁴¹ For eksempel fikk Nordisk råd gjennomslag for *Miljøvernkonvensjonen* i 1974, som var en milepæl innen nordisk miljøsamarbeid.⁴²

De nordiske landene blir ofte ansett som forbilder på miljø og klima i faglitteraturen. Jens Hoff er professor i statsvitenskap ved Universitetet i København og har omtalt regionen som *“de grønne tungvektene”*. Ifølge ham har det vært en global konsensus at den nordiske regionen er et forbilde innen miljø- og klimapolitikk. Forklaringen er at dette kommer av bred offentlig støtte i befolkningen, tidlig etablering av miljødepartementer og utenrikspolitikken landene har ført, hvor miljø og klima har vært i fokus.⁴³ Hoff argumenterer at: *“The answer*

---

³⁷ Vibe, 1992, 67.

³⁸ Engh & Pharo, 2009, 126.

³⁹ Engh & Pharo, 2009, 125-127.

⁴⁰ Helsingforsavtalen, 23. Mars 1962. Art 30. (https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-03-23-2#KAPITTEL_2).

⁴¹ Bugge, *Lærebok i miljøforvaltningsrett*, 2019, 15.

⁴² Arter, 2008, 298.

⁴³ Hoff, 2018, 49-55.

provided here is that this uniformity has resulted from a number of institutions constituting a framework for collaboration between the Nordic countries in the area.”⁴⁴ Videre påpeker han at de institusjonene han sikter til er hovedsakelig Nordisk råd, Nordisk ministerråd og EU. Hoff reflekterer også at kunnskapen om de nordiske rådenes arbeid ikke er forsket nok på og påpeker: *“In order to further substantiate this claim, further research is needed in the inner workings of the councils and committees, their exact agendas etc.”*⁴⁵

Hoff argumenterer altså at de nordiske rådene fungerer som verktøy i å legge rammeverket for Nordens miljø- og klimapolitikk, men samtidig påpeker han at det ikke er gjort nok forskning på feltet. Dette viser at det er behov for mer forskning som undersøker hvordan de nordiske rådene fungerer i praksis, noe som støtter at det er behov for et slikt prosjekt som dette. Min erfaring fra tidligere arbeid gjennom masterløpet er at det nordiske samarbeidet er mer nyansert enn hvordan Hoff presenterer det, antagelig er det flere faktorer som spiller inn. Uansett reiser Hoff's utsagn et spennende spørsmål; står regionen faktisk samlet som denne grønne tungvekteren Norden, eller kjemper hvert land for seg og sin egen politikk? Dette er en tematikk som i liten grad blir problematisert i forskningslitteraturen, men som altså står sentralt for denne masteroppgaven. Utfallet av nordisk politikk forteller oss nemlig ikke nødvendigvis noe om hvorvidt det nordiske samarbeidet faktisk fungerer.

Norden har historisk skilt seg fra andre regioner på miljø og klima ved å både ha høye nasjonale ambisjoner, samt mål om å ha lederroller internasjonalt. Lederstillingen er imidlertid ikke innlysende, om vi ser på hvordan de respektive landene rent faktisk agerer. Klimagassutslippene i Norden som helhet har de siste tretti årene gått ned, men tar man hvert land for seg selv ser man klare forskjeller: Danmark og Sverige har hatt betydelige reduksjoner i utslipp. Island og Norge har derimot hatt henholdsvis betydelig og minimal økning, Finland på sin side har vært plassert på det nordiske gjennomsnittet.⁴⁶ De påfallende ulikhetene i hvordan landene har håndtert klimagassutslipp siden 1990 kan tyde på at miljø- og klimasamarbeidet i Norden ikke er like sterkt som en først ville antatt.

En kan ikke skrive om miljø- og klimapolitikk i Norden på 1990-tallet uten å ta EU i betraktning. I 1995 ble, som tidligere nevnt, situasjonen slik at flesteparten av Nordens befolkning var en del av det offisielle europeiske samarbeidet, i løpet av 1995 var Danmark, Finland og Sverige alle medlemmer av unionen. Island og Norge inngikk riktignok ikke

---

⁴⁴ Hoff, 2018, 60.

⁴⁵ Hoff, 2018, 64.

⁴⁶ Lahn & Leiren, *Klimapolitikk I Norden*, 2016, 2-7.

medlemskap i EU, men de ble også tett knyttet til kontinentet gjennom *EØS* (økonomisk samarbeidsavtale) i 1994 og *Schengen-avtalen* (fjerning av grenser innad i Europa) i 2001.⁴⁷ Midten av 1990-årene markerte altså et vendepunkt i Nordens historie og for det nordiske samarbeidet, og tiden var en overgangsperiode for regionen. Etter 1995 var de nordiske landenes miljø- og klimamål, samt tiltak i økende grad knyttet til EUs ambisjoner og krav. Den overordnede målsettingen til unionen ble i stor grad påvirket av *FNs klimakonvensjon* og *Kyotoavtalen* fra 1990-tallet. EUs og dermed Nordens ambisjonsnivå ble da satt til at regionen skulle ha en utslippsreduksjon av klimagasser på 20% fra nivåene de hadde i 1990 innen 2020, og 40% reduksjon innen 2030. Selv om de ikke var medlemsland sluttet både Island og Norge seg til de samme målene, samtidig utformet de egne klimastrategier i løpet av perioden.⁴⁸

Avgrensing

Det å avgrense tidsperioden som skal studeres er ingen enkel sak da, det er mange perioder som kunne vært interessant å undersøke innenfor miljø- og klimapolitikk i Norden. Som vi så, ble miljøvern nevnt som et samarbeidsfelt allerede i 1962, noe som gjør at undersøkelsene i prinsippet kunne tatt for seg hele perioden fra 1960-tallet til i dag. Dette ville vært for omfattende å ta for seg i en masteroppgave, og jeg vil derfor heller gå konsentrert innenfor et nærmere begrenset tidsspenn, knyttet til utvalgte saker. Som vi har sett ved undersøkelse av forskningslitteraturen, var 1990-tallet en periode hvor det skjedde store omveltninger i nordisk politikk. Den kalde krigens slutt ga rom for ytterligere samarbeid, samtidig ble EU en viktigere aktør. 1990-tallet er også en periode hvor det skjedde mye innenfor miljø- og klimapolitikk. Etter nøye overveielser og granskning av kildene er det tre sakskomplekser som hver for seg og i sum synes å gi et godt og representativt bilde av hvordan miljø- og klimapolitikk ble utformet i Norden. De tre sakene er: hvalfangstdebatten, som ble utløst av norsk gjenopptaking av hvalfangst i 1993, prosessen forut for vedtak om nedleggelsen av kjernekraftverket ved Barsebäck i 1997 og prosessen knyttet til FNs klimaavtale i Kyoto i 1997. Jeg vil utdype og forklare utvalget av sakene i neste kapittel.

Dette valget om å konsentrere på en bestemt periode gjør at jeg ikke vil kunne undersøke utviklingen gjennom alle de seks tiårene der det har eksistert ambisjoner om en nordisk miljø- og klimapolitikk. Det å velge én periode virker mest formålstjenlig for denne masteroppgaven.

---

⁴⁷ Brochmann, *Immigration Policies of the Scandinavian Countries*, 2018, 230-233.

⁴⁸ Lahn & Leiren, 2016, 15-20.

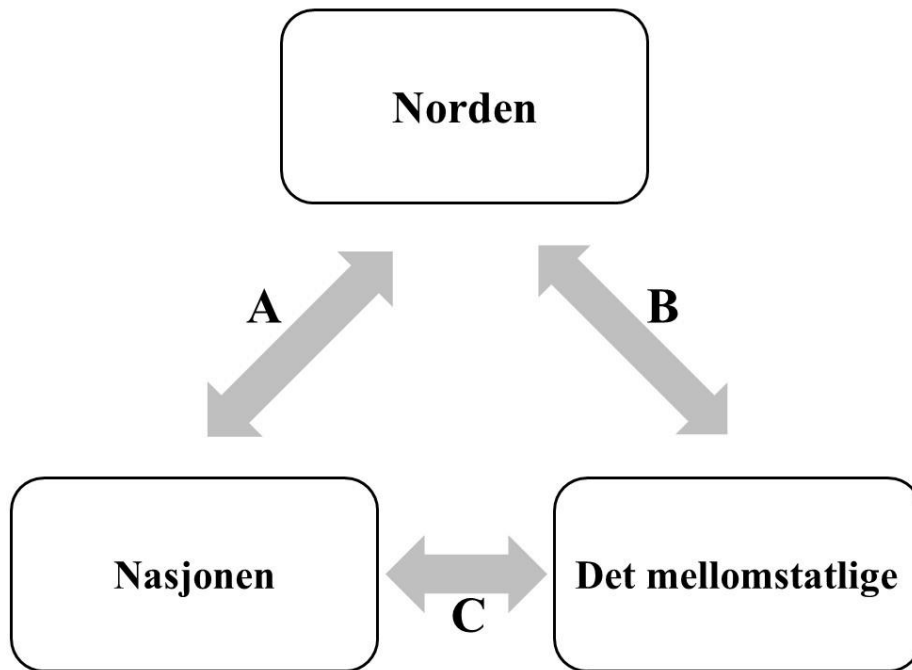
Ved å undersøke spesifikke øyeblikk eller saker hvor noe står på spill og hvor ulike aktører gjør seg synlige, vil jeg kunne få innblikk i hvordan utformingen av en nordisk miljø- og klimapolitikk var. 1990-tallets miljø- og klimapolitikk skiller seg noe ut, da det var en periode med både store forandringer i regionen, splid og samarbeid. På grunn av dette, samt det faktum at en masteroppgave må avgrenses for å være håndterbart har 1990-tallet blitt perioden i fokus for denne oppgaven.

Kapittel II

Metode og kildemateriale

Historisk metode er et bredt begrep som må spesifiseres ved en masteroppgave. I denne oppgaven er det ikke nødvendigvis én bestemt metode som vil gjøre seg gjeldende. Dette kapittelet vil undersøke hvordan jeg skal gå frem i mitt prosjekt, og hvilken metode eller metoder som kan anvendes for å løse problemstillingen. I mine undersøkelser vil jeg benytte meg av ulike metoder for å besvare problemstillingen. For å bedre belyse og gjøre rede for hva problemstillingen for denne oppgaven faktisk er, vil jeg presentere en figur som skal være med på å tydeliggjøre dette. Denne modellen bidrar til å tydeliggjøre designet på analysen. Påfølgende vil en annen metode benyttes for å både finne frem til det relevante kildemateriale, samt for å lete gjennom kildene for å finne de mest relevante for denne undersøkelsen. Kildematerialet er nesten utelukkende fra 1990-tallet og er i den sammenheng også digitalisert og tilgjengelig via internett. En del av dette kapittelet vil være ganske teknisk, noe som er nødvendig for fremgangsmåten i arbeidet, samtidig vil dette gjøre at analysen som følger ikke vil være like teknisk. Fotnoteverket underveis vil vise til den tekniske delen av arbeidet. Sist vil jeg anvende en mer klassisk historisk metode for å undersøke og analysere hva kildene faktisk kan fortelle oss. Vi starter med å undersøke figuren.

Modellen på neste side er laget for å enklere kunne forstå min tilnærming til oppgaven. Den har de tre punktene *Norden*, *nasjonen* og *det mellomstatlige*, samt pilene *A*, *B* og *C*. Hvor pil *A* kobler sammen Norden og nasjonen, pil *B* kobler sammen Norden og det mellomstatlige, og pil *C* som kobler sammen nasjonen og det mellomstatlige. Pilene representerer relasjoner, hvor Norden er i hovedfokus og utgangspunktet for undersøkelsene. Relasjonene mellom Norden og nasjonen *A* og mellom Norden og det mellomstatlige *B* er altså de sentrale relasjonene i denne oppgaven. Å undersøke hvordan Norden fungerer som et mellomledd mellom nasjonen og det mellomstatlige vil også være sentralt, derfor er det ikke bare relasjon *A* og *B* som er relevant, men også relasjon *AB*. Det er altså de tre relasjonene som vil være i fokus, alle med utgangspunkt i det nordiske. I et større prosjekt kunne relasjon *C* også vært interessant å undersøke. Dette kunne for eksempel vært Finlands relasjon til EU, men denne relasjonen vil ikke være gjenstand for analyse da det hadde blitt altfor omfattende. Analyseobjektet vil altså være *Norden* som står i spenn mellom *nasjonen* og *det mellomstatlige*.

Figur 1: Modell over nordisk samarbeid

Her har vi altså fem nasjoner som kan relatere til Norden på et nasjonalt nivå, men også på et mellomstatlig nivå (mellomstatlig i den betydning bilaterale og trilaterale forhold osv.) Hva er det som kjennetegner prosesser som gjør at de blir nordiske? En forventning er at Norden er mer enn bare en arena for “landskamp”. En kan anta at aktørene går inn i Norden, ikke bare som representanter for sine respektive land, men også som representanter for ideologiske grunnsyn eller partipolitisk tilhørighet, med nordiske innbyggers felles beste for øyet, altså at aktørene går inn som sosialdemokrater, konservative eller grønne, osv. Hvorvidt det er partipolitikk eller nasjonale ståsted som gjør seg gjeldende vil være en interessant del av undersøkelsen. Fokuset vil altså være Norden som står i spenn, er det Norden for Nordens egen del som organ for samarbeid, eller er det mellomstatlige som utspiller seg i nordisk politikk?

I en diskusjon som omhandler nordisk samarbeid innenfor miljø- og klimapolitikk på 1990-tallet, er det et ganske spesifikt kildemateriale som vil være i sentrum. Det er to typer kildemateriale som vil gjøre seg spesielt gjeldende i dette prosjektet. Det offisielle nordiske samarbeidet går igjennom de nordiske rådene, kildene fra rådene vil derfor stå sentralt, da særlig sesjonene fra Nordisk råd. Sesjonene vil gi innsikt i hvordan det offisielle nordiske samarbeidet håndterte saker og i hvilken grad uenigheter ble tatt opp. Samtidig kan det være med på å gi innsikt i hvorvidt ulike partilinjer gjorde seg gjeldende på tvers av landegrensener og hvordan den nordiske politiske utformingen faktisk var. Den andre sentrale ressursen vil være kildemateriale

fra nordiske aviser. Avisartikler som kilder har mulighet til å gi oss innsikt i hvordan den offentlige debatten var på et annet nivå enn sesjonene fra Nordisk råd. Alt arkivarbeidet som har blitt gjort i prosessen av denne oppgaven har blitt lagt opp til å være digitalt tilgjengelig fra Bergen, som følge av korona-pandemien. I praksis har dette ikke vist seg å være en utfordring for prosjektet, da materialet som uansett ville ha vært relevant å studere i stor grad har vært digitalisert.

1990-årene var som nevnt en tid med store omveltninger i Norden på grunn av blant annet EUs inntog, kildemateriale fra unionen kunne dermed også ha vært relevant for dette prosjektet. I HIS303-oppgaven gikk jeg igjennom denne utfordringen og oppdaget at det var en enorm mengde kilder fra de ulike organisasjonene som er underlagt EU. Dette gav meg en kraftig realitetsorientering, da det å bruke alt materiale jeg egentlig hadde håpet på å anvende ved dette prosjektet ikke var gjennomførbart. Ambisjonen for arbeidet så altså noe annerledes ut fra starten, men har blitt justert som følge av forskningsøkonomiske hensyn. For at det hele ikke skal bli for overfladisk måtte fokuset mitt heller ligge en annen plass. Samtidig vil de nordiske kildene gjøre det tydelig at de kan anvendes for å få innblikk i hvilken påvirkning EU hadde på det nordiske samarbeidet.

Kildemateriale som er gjeldene for denne undersøkelsen, ligger relativt enkelt tilgjengelig på internett. Ved hjelp av digitale verktøy kan jeg søke opp og finne de dokumentene med høyest relevans. Én del av dette er å ta i bruk digitale arkiv og databaser med søkeord for å finne frem til det relevante kildemateriale. Videre vil jeg vise hvordan et kildemateriale som ved første øyekast er svært omfattende og tilsynelatende ganske uoverkommelig kan bli håndterbart i praksis. Dette gir den som skal undersøke kildene enorme muligheter for å undersøke tusenvis av kilder, uten å måtte bruke tid på de som ikke er relevante. Det å finne frem i et kildemateriale på tusenvis av sider eller avisartikler uten digitale hjelpemidler ville vært en enorm oppgave i seg selv, og ikke gjennomførbart ved dette prosjektet. Videre i dette kapitlet vil jeg demonstrere fremgangsmåten jeg tar i bruk for å håndtere de digitale kildene.

Som nevnt i første kapittel er det tre spesifikke saker som skal undersøkes i denne oppgaven: Hvalfangstdebatt i 1993, vedtak om nedleggelsen av kjernekraftverket ved Barsebäck i 1997, og FNs klimaavtale i Kyoto i 1997. Mer utdypende bakgrunnsinformasjon vil bli presentert i de respektive kapitlene. En kort forklaring av hvorfor utvalget har blitt slik er på sin plass. Først og fremst har alle sakene blitt valgt fordi de skal tilsynelatende være gode undersøkelsesobjekter når en skal påvise hvordan nordisk miljø- og klimapolitikk i realiteten

har fungert. Sakene har alle en særegen nordisk dimensjon ved seg som gjør at en kan forvente at det institusjonelle nordiske samarbeidet skal være inkludert i diskusjonene. Hvalfangstdebatten rundt 1993 er det første tema som skal undersøkes. Denne saken omhandler hvordan Norge valgte å gjenoppta kommersiell hvalfangst til tross for internasjonal fordømmelse.⁴⁹ Saken fikk en nordisk dimensjon fordi de to bilandene Færøyene og Grønland også bedrev hvalfangst. De er begge autonome regioner i Danmark, noe som i praksis betydde at det var to nordiske stater som drev fangst. Samtidig hadde Island ønsker om å bedrive fangst, mens Sverige og Finland var sterkt kritiske. Flere kryssende konfliktlinjer tilsier at Norden skal fungere som en arena for konfliktløsning.

Det svenske vedtaket om nedleggelse av kjernekraftverket ved Barsebäck i 1997 er den andre saken som skal undersøkes. Kjernekraftverket i Sverige var plassert midt i et av Nordens mest tettbefolkede områder, bare 20 kilometer fra Danmarks hovedstad København.⁵⁰ Utover dette var også Norge involvert gjennom økonomiske interesser, det er også en antagelse at Finland som den eneste andre kjernekraftnasjonen i Norden også ville ha interesser i en diskusjon om kjernekraft. Bilaterale forhold vil naturligvis være relevant her, men fordi andre nordiske land også hadde interesser kan man forvente at denne diskusjonen også vil ha en nordisk dimensjon ved seg. Den siste saken er det nordiske samarbeidet i forkant av FNs klimaavtale i Kyoto i 1997.

Alle de nordiske landene var både involvert og ratifiserte Kyotoavtalen. I forskningslitteratur som omhandler saken kan en lese om hvordan Norden hadde en viktig del i utformingen av diverse saker i avtalen. Samtidig blir det påstått at regionens rolle i Kyoto var med på å styrke Nordens rolle som frontfigurer på miljø og klima.⁵¹ Samtidig ble de nordiske målsettingene for reduksjon av miljø- og klimaavtrykk veldig like. Kyotoavtalen skal dermed tilsynelatende også være hensiktsmessig for undersøkelsene i denne oppgaven. Utvalget av de tre sakene vil gi meg mulighet til å gjøre et dypdykk på hvert enkelt tema. Dette gir meg mulighet til å skape forståelse av hvordan utformingen av nordisk miljø- og klimapolitikk i realiteten har fungert.

---

⁴⁹ Berntsen, *Grønne linjer*, 2011, 302-303.

⁵⁰ Kaijser & Meyer, *The World's Worst Located Nuclear Power Plant*, 2018, 71-74.

⁵¹ Hoff, 2018, 62.

Den offentlige debatten

Aviser som kildemateriale er nyttig for å få innblikk til opinion i de nordiske landene. Dette betyr at media fra de nordiske landene kan gi et oversiktlig bilde av hvordan holdninger til de ulike sakene som skal diskuteres i denne oppgaven var. Mengden avisartikler gjør det samtidig urealistisk å undersøke alt som er å finne av kildemateriale i regi av denne oppgaven. Samtidig byr språkforskjellene i Norden på en utfordring. Jeg blir avskåret fra kildemateriale fra Finland og Island fordi jeg ikke kan finsk eller islandsk. Tilsynelatende ville dette gjort at den offentlige debatten herifra ikke ville bli like synlig, men som kildene vil vise så er det mulig å få godt innblikk også til de landene gjennom kildemateriale fra Norge og Sverige, samt de nordiske rådene. Det må for avklarings skyld også nevnes at jeg heller ikke vil undersøke aviser fra Danmark eller de autonome regionene i Norden.

I HIS303-oppgaven gjorde jeg det klart at det er formålstjenlig å anvende de største nordiske avisene for å få innsikt i den offentlige debatten. Betydningen av dette for mitt prosjekt er at mengden av kildemateriale som en finner i form av aviser kan gjøres mer anvendelig ved å hovedsakelig ta i bruk de store avisene i Norden. Dette betyr ikke at det utelukkende vil være de største avisene som blir representert, men det vil gjøre det enklere å avgrense mengden der det kan være nødvendig. For å få tilgang til avisartikler fra de ulike landene vil digitale resurser bli tatt i bruk. Det er to aktører som gjør seg særlig gjeldende for dette spesifikke formålet, nemlig *Nasjonalbiblioteket* og *Retriever sin Atekst*. Begge tilbyr digitale søkemotorer som lar en søke igjennom databaser med avisartikler etter bestemte tema, perioder og mer. *Retriever sin Atekst* vil gjøre seg mest gjeldende i denne oppgaven av tre grunner: for det første er det liten ulikhet i antall og hvilke kilder som vises i de to søkemotorene, og fordi *Retriever* i motsetning til *Nasjonalbiblioteket* ikke har begrenset tilgang er det lettere å anvende den søkemotoren. For det andre byr *Retriever* også på svenske og finske kilder, og det siste er at *Retriever* er etter min mening mer brukervennlig.

Mengden avisartikler som må undersøkes er som sagt redusert på grunn av vektlegging av de store avisene. Til tross for dette kan kildemateriale fremdeles være uhåndterlig. For å gjøre kildemateriale mer håndterbart og anvendelig vil det derfor være viktig å gjennomføre strategiske utvalg av hvilket materiale som skal undersøkes. Jeg vil nå gjennom et eksempel gjøre rede for hvordan dette utvalget blir gjennomført i praksis. Til dette formålet vil jeg vise fremgangsmåten i kapittelet om hvalfangstdebatten. Prosessen med å finne relevant informasjon starter med å avgjøre søkeordet. I dette eksempelet handler kapittelet om

hvalfangst så søkeordet blir ganske enkelt “hvalfangst”. En får da opp 21183 resultater (avisartikler) i en periode fra 1945 til 2022 i Retriever. Det neste trinnet blir da å sette en egendefinert tidsperiode. Året 1993 vil være i fokus i undersøkelsene om hvalfangsten og når en begrenser søket til det året får en 1175 resultater. Retriever har en “tema” funksjon som gjør det mulig for brukeren å velge det bestemte tema artiklene skal komme inn under, som for eksempel “økonomi og næringsliv” (332 resultater), “politikk” (264 resultater) eller “natur og miljø” (247 resultater).⁵²

Dette virker tilsynelatende som en god måte å avgrense materiale på, men når en legger sammen alle resultatene som er kategorisert i ulike tema er resultatet av de bare på 956. Dette betyr altså at potensielt interessante artikler for analyse faller fra fordi Retriever ikke har inkludert alle i tema seksjonen. Samtidig er det en problematikk at en ikke har oversikt over hva man går glipp av om en velger tema. Tilsynelatende vil “politikk” og “natur og miljø” være særlig relevant for denne oppgaven, men det betyr ikke at det ikke finnes relevant kildemateriale i seksjonen om “økonomi og næringsliv”. På grunn av dette unnlater jeg å ta i bruk “tema” funksjonen. Kategorisering kan også gjøres ved valg av spesifikke aviser. Velger en da den store norske avisen *Verdens Gang* får en 195 resultater, noe som gjør kildemateriale mye mer håndterlig. I kapittelet om hvalfangst er det noen spesifikke tema som vil gjøre seg gjeldende, og dette kan også brukes i søkemetoden. Et viktig moment er det ytre presset på hvalfangsten som Norge opplevde i perioden. En kan da med fordel gjøre søket enda mer rettet ved å bruke søkeordet “hvalfangst AND internasjonal”, noe som gir 25 resultater.⁵³ Søkeordet “hvalfangst AND EF” brukes også til samme formål og resulterer i 56 avisartikler.⁵⁴ Ved å spesifisere hva en leter etter kan en altså gjøre det ellers enorme og tilsynelatende uhåndterbare kildemateriale i aller høyeste grad anvendelig ved en masteroppgave.

En utfordring med denne søkemetoden er språkforskjellene i Norden. Retriever inneholder nemlig også svenske avisartikler, og på svensk skrives det “valfångst”. Dette betyr at de svenske avisartiklene faller fra i det første søket. Søkeordet “valfångst” i 1993 gir totalt 65 resultater.⁵⁵ Det blir da straks tydelig hvor stor forskjell det var i omfanget av debatten rundt saken i Sverige og Norge. Dette gjør at det ikke nødvendigvis er behov for å avgrense de svenske kildene til en bestemt avis. For å nå mitt formål om å få bedre innsikt i svenske

---

⁵² Søkeordet “hvalfangst” (1993) i Retriever.

⁵³ Søkeordet “hvalfangst AND internasjonal” (1993) i Retriever.

⁵⁴ Søkeordet “hvalfangst AND EF” (1993) i Retriever.

⁵⁵ Søkeordet “valfångst” (1993) i Retriever.

meninger bruker jeg søkeordet “valfangst AND Sverige” som gir 23 resultater.⁵⁶ Fordi det er klart flere norske avisartikler enn svenske som tar for seg hvalfangsten er det formålstjenlig å ta dem i bruk for å undersøke opinion i de øvrige nordiske landene. For å få innsikt i dansk opinion kan en for eksempel bruke søkeordet “hvalfangst AND (Danmark OR dansk)” som gir 84 resultater.⁵⁷ På denne måten kan en få inkludert landene som ikke har egne aviser representert i Retriever, samtidig som at en forbigår de språklige utfordringene ved finsk og islandsk. Dette gjør at danske aviser heller ikke trenger å inkluderes i stor grad da de svenske og norske kildene vil belyse dansk opinion.

Det ellers omfattende og u håndterlige mengden kildemateriale som en finner i nordiske aviser fra 1990-tallet kan anvendes på en effektiv måte. Ved å gjennomføre strategiske utvalg hvor jeg går dypere inn på de utvalgte temaene som skal undersøkes gjøres det hele mer håndterbart. Det at kildemateriale blir snevret inn så mye skjer både på godt og vondt. Problematikken er den at det utvilsomt er kilder som kunne vært relevante for mitt forskningsprosjekt som faller fra og dermed ikke blir inkludert. Dette er et noe som ikke kan unngås nesten uansett hva forskningsobjektet skulle vært. Til tross for dette vil jeg ved hjelp av denne digitale metoden kunne undersøke en større mengde kilder og samtidig plukke ut de mest relevante for mitt prosjekt. Det digitale er en uvurderlig ressurs da det lar meg finne frem i et ellers enormt hav med kilder.

De nordiske rådene

Sesjoner, protokoller og arkivmateriale fra det nordiske samarbeidet vil ha en sentral rolle i denne masteroppgaven. En utfordring ved både Nordisk råds og Nordisk ministerråds arkivmateriale er at verken av organisasjonene har hatt det samlet på et sted gjennom sin historie. Frem til 1991 hadde Nordisk råd sitt hovedkontor i Stockholm og sine arkiver i det svenske riksarkivet. I 1991 flyttet de hovedkontor til København og i perioden 1991 til 2007 ble papirarkivet overlevert til det danske riksarkivet. Siden hovedkontoret ble flyttet til København har Nordisk råd hatt et delvis elektronisk arkiv, og fra 2007 har organisasjon hatt et fullstendig elektronisk arkiv. Arkivmateriale fra Nordisk ministerråd har hatt en lignende historie. Frem til 1996 hadde de hovedkontor i Oslo og arkivene ble da overlevert til det norske riksarkivet. I 1996 ble hovedkontoret flyttet til København, papirarkivet fra perioden 1996 til

---

⁵⁶ Søkeordet “valfangst AND sverige” (1993) i Retriever.

⁵⁷ Søkeordet “hvalfangst AND (danmark OR dansk)” (1993) i Retriever.

2007 er dermed hos det danske riksarkivet. I likhet med Nordisk råd hadde også ministerrådet et delvis elektronisk arkiv fra 1990-tallet, og fullstendig elektronisk fra 2007.⁵⁸

Den mest sentrale kilden for informasjon om det nordiske samarbeidet er de *Blå Bøger*. Dette er lange dokumenter som er dels referat fra de årlige sesjonene. I sesjonene finner man oversikt over alle skriftlige spørsmål og medlemsforslag som har blitt fremsatt gjennom et år. De inneholder også redegjørelser av begge de nordiske rådernes aktiviteter, fremtidsplaner, samt emne- og personregister. De blå bøkene, eller sesjonene som de vil bli presentert som videre i denne oppgaven vil være de mest sentrale kildene for mine undersøkelser rundt de nordiske rådene. Det er to hovedutfordringer som gjør seg gjeldene ved dette kildemateriale. Først er det utfordringen ved å få tilgang til alle dokumentene. Gjennom Stortingsarkivet fikk jeg tilgang til de fysiske dokumentene. Da ble den andre utfordringen klar, nemlig det å ta i bruk materialet. Omfanget av kildematerialet fra de nordiske rådene er omfattende, dokumentene fra hvert år er oftest over tusen sider lange med mye informasjon. Utfordringen ble da både å finne og velge hva som er relevant for dette prosjektet. Heldigvis foregår det nå en digitaliseringsprosess av arkivmaterialet, som jeg fikk tilgang til via personlig kommunikasjon med Nordisk råd.⁵⁹ Dette materiale ligger tilgjengelig på nett, men ville vært håpløst å finne frem til uten hjelp fra rådet.⁶⁰ Det å ha dokumenter på over tusen sider på PDF er en uvurderlig ressurs når en leter etter informasjon angående et relativt smalt tema som denne oppgaven.

Undersøkelsene av de nordiske sesjonene vil altså også bli gjennomført digitalt. For å søke i et dokument i PDF-form bruker man ganske enkelt søkefunksjonen. For å demonstrere vil jeg også her bruke et eksempel fra denne oppgaven, denne gang fra kapittelet som omhandler kjernekraftdebatten. I dette kapittelet er det svenske kjernekraftverket ved Barsebäck i fokus. I de nordiske sesjonene blir de fleste nordiske språkene brukt, hovedsakelig dansk, norsk og svensk, med oversettelse til et av de språkene om noen andre språk blir snakket. Fordi Barsebäck er et stedsnavn, vil ikke skrivemåten variere i de nordiske språkene, i motsetning til for eksempel hvalfangst. Granskningsområdet for kapittelet omhandler 1996 samt perioden rundt. Sesjonen fra 1996 er derfor relevant, søker man på ordet “Barsebäck” i dokumentet får en null resultater. Av den grunn valgte jeg å inkludere søkene “atomkraft” og “kjernekraft”, noe som gav henholdsvis 10 og 12 resultater.⁶¹ Dette gav meg ytterligere mulighet for å granske

---

⁵⁸ Personlig kommunikasjon i e-post fra Åsa Eidenert: seniorrådgiver ved Nordisk ministerråd (14.01.2021).

⁵⁹ Personlig kommunikasjon i e-post fra Dennis Barndorph Sichlau: koordinator hos Nordisk råd og ministerråd (08.01.2021).

⁶⁰ Arkivmateriale er tilgjengelig hos <https://sichlau.net/>.

⁶¹ Nordisk råds 48. Sesjon. *København*. 1996.

tema selv om det jeg spesifikt søkte etter ikke var til stede. I kapittelet blir det også relevant å undersøke årene før og etter 1996. Søk etter “Barsebäck” i sesjonene fra 1994 og 1995 gav til sammen 12 resultater.⁶² Nordisk råds sesjoner fra årene 1997 og 1998 gav til sammen 39 resultater.⁶³

Når en bruker denne metoden for å finne frem til den relevante informasjonen får en ikke bare informasjon om hvor mange ganger søkeordet er nevnt i teksten. En får også vite nøyaktig hvor det er nevnt, noe som gjør det enkelt og raskt finne de mest relevante kildene. Dette gjør at en heller enn å måtte saumfare teksten etter den relevante informasjonen kan gå direkte til kilden og lese diskusjonen. Det betyr ikke nødvendigvis at det blir mindre å lese, men sørger heller for at det en leser er særlig relevant og nyttig for diskusjonen og analysen. Gjennom teksten vil fotnotene henvise til hvordan søkene er foretatt og hvilke resultater de gir. En fullstendig kartlegging av de nordiske sesjonene eller omfattende arkivstudier ville ført for langt av sted og tatt for mye tid. Ved bruk av denne digitale metoden vil jeg kunne bruke kildemateriale til å identifisere sakene og situasjonene som kan brukes for å analysere det nordiske politikknivået i spenn mellom det nasjonale og det mellomstatlige. Det gjør det mulig å øyeblikkelig finne der hvor det står noe på spill og hvor aktører uttaler seg. Ved å finne der hvor aktører krangler og kjemper, vil også temperaturen og nysgjerrigheten komme til syne.

Veien videre

Innsamlingen av kildene er altså en helt sentral del av metoden som anvendes i denne oppgaven. Dette kapittelet har vært ganske teknisk, noe som har vært nødvendig for å forklare hvordan de digitale kildene blir anvendt i oppgaven. For å slippe at selve analysen blir like teknisk vil det digitale aspektet refereres til i fotnotene i resten av oppgaven. Utover hvordan en finner frem til kildene, er hvordan kildemateriale anvendes også vesentlig. Det er tross alt ikke alt man leser som er relevant for oppgaven. Å kort fortelle hvordan dette har blitt gjort er derfor på sin plass. Kildene går igjennom en prosess av systematisering og kategorisering. Først og fremst må det klargjøres hvorvidt kildene er interessante for denne oppgaven. To kriterier som stilles er *A*: at de omhandler miljø og klima, og *B*: at de gir kunnskap som er relevant ut ifra forskningsspørsmålet. For eksempel betyr dette i praksis at utsagn som er av en mer faglig karakter som omhandler miljø og klima ikke nødvendigvis er relevant for denne oppgaven.

---

⁶² Nordisk råds 44.-47. Sesjoner. (1994-1995).

⁶³ Nordisk råds 49.-50. Sesjoner (1997-1998).

Dette endrer seg når slike faglige eller tekniske løsninger går over i politiske interesser. Et eksempel på dette som vil bli gjeldende er diskusjoner vedrørende norsk gass eller dansk vindkraft. Debatten rundt dette har tekniske dimensjoner ved seg, men fordi det har mye å si for handel og økonomi kommer det åpenbare politiske interesser også inn i bilde.

Politiske uttrykk som kommer til syne kategoriseres etter hvilken type utsagn det er. Alle utsagn er ikke nødvendigvis like interessante eller relevant for denne oppgaven. Samtidig er det ikke alle aktørene i det offentlige ordskifte like interessante. Dette er fordi jeg leter etter konfliktlinjer og skal forsøke å forstå hva de representerer ut ifra problemstillingen. Diverse uttrykk kan derfor kategoriseres som for eksempel uttrykk for nasjonal interesse, eller uttrykk for ideologiske tilnærminger eller partipolitisk ståsted. Ved å sette kildemateriale og ulike utsagn gjennom en slik prosess vil det som presenteres i teksten være så relevant som mulig. Denne prosessen er ikke uproblematisk da det kan være både vanskelig, og det kan oppstå dilemmaer underveis. Et eksempel på dette er språkbarrieren som kommer til syne ved islandske og finske kilder.

Arbeidsmetoden jeg tar i bruk er i stor grad inspirert av boken *Historikerens arbeidsmåter* av Leidulf Melve og Teemu Ryymin.⁶⁴ Granskningen baserer seg på kvalitativ dokumentanalyse som presenteres i denne boken. Ved denne metoden må en først gjennomføre en omfattende gransking av kildemateriale, hvor formålet i denne sammenheng er å identifisere mønstre i argumentasjon, holdninger og partilinjer. Det vil si at jeg skal undersøke *representasjoner* av holdninger til det nordiske samarbeidet innenfor miljø- og klimapolitikk. Ryymin definerer representasjonsanalyse som det å undersøke hvordan ulike fenomener blir fremstilt og gitt mening,⁶⁵ min analyse vil bære preg av dette. Ved å på forhånd plassere kildene og utsagnene i ulike båser hvor representasjonen av ulike posisjoneringer er kategorisert vil den helhetlige teksten både få bedre flyt samt være så spisset som mulig.

---

⁶⁴ Melve & Ryymin, *Historikerens arbeidsmåter*, 2018.

⁶⁵ Ryymin, *Å arbeide med tekstanalyse*, 2018, 56-61.

Kapittel III

Hvalens kvaler

Nordisk hvalfangst skapte store internasjonale reaksjoner sent på 1980- og tidlig 1990-tallet. I løpet av 1970-tallet ble hvalen et viktig internasjonalt miljøpolitisk symbol, dette var fordi de fleste hvalbestandene hadde vært så hardt belastet av fangst at flere var utrydningstruet. På grunn av den store belastningen hadde mesteparten av hvalartene blitt totalfredet av *Den internasjonale hvalfangstkommisjonen (IWC)*. I løpet av 1980-årene hadde Norge sammen med andre hvalfangstnasjoner vært med å fremme utsettelsesforslag slik at de kunne fortsette hvalfangst. Norge stanset midlertidig all hvalfangst i 1987 for å gjennomføre en undersøkelse av bestanden vågehval i Nord-Atlanteren. Bestanden ble satt til rundt 80.000 individer, noe norske forskere argumenterte var nok for å drive bærekraftig fangst.⁶⁶

Norges insistering på at kommersiell hvalfangst i mindre skala kunne være bærekraftig ble møtt med protester fra utlandet. For hvalfangstmotstanderne handlet saken mer om hvalens egenverdi og dens viktige rolle for miljøet i havene. Blant de nordiske landene var det uenigheter om hvordan hvalfangstsaken skulle håndteres. Gro Harlem Brundtland ble i denne perioden sett på som en helt sentral politisk støttespiller for miljø- og klimasaker.⁶⁷ På grunn av hennes vesentlige rolle i FNs miljøraker, da særlig *Brundtlandkommisjonen*, ble hun sett på som en slags “miljøvernminister for verden”.⁶⁸ Det skapte derfor store reaksjoner da Norge, med Brundtland som statsminister i 1992 ga tillatelse til fangst av 296 vågehval. Saken ble så dårlig mottatt internasjonalt at den europeiske miljøorganisasjon som var underlagt EF⁶⁹, trakk tilbake en prestisjefull miljøpris Brundtland hadde fått i 1989.⁷⁰

Norske politikere havnet i et krysspress i hvalsaken, da den internasjonale opinionen var sterkt kritisk. Den nasjonale opinionen var som vi vil se en helt annen, og hvalens symbolverdi for Norge ville komme til å bli sentral. At store utenlandske krefter forsøkte å presse ned en liten stat som Norge ble dårlig mottatt innenlands. Brundtland uttrykte seg klart med å uttale til

---

⁶⁶ Berntsen, 2011, 302-303.

⁶⁷ Berntsen, 2011, 288-290.

⁶⁸ Tamnes, 1997, 223-227.

⁶⁹ *Det europeiske fellesskap (EF)* ble i november 1993 omdøpt til *Den europeiske union (EU)* da Maastricht-traktaten trådte i kraft. Europarl.europa.eu (European Parliament), “Treaty of European Union (TEU) / Maastricht Treaty”.

⁷⁰ Berntsen, 2011, 303.

sine utenlandske kolleger: “Ikke trakk på oss!”⁷¹ Det norske synspunktet var at hvalfangst burde anses som forsvarlig da det var støttet av forskerne, etter hvert ble de også støttet av vitenskapskomiteen i hvalfangstkommisjonen. Dette godtok ikke kommisjonen, og det hele førte til en krise innad i organisasjonen om hvorvidt hvalfangstkommisjonen skulle drive utelukkende med vern, eller forvaltning av hvalfangsten.⁷² Hvalfangst skapte altså betraktelige internasjonale diskusjoner og uenigheter på tidlig 1990-tallet, men hvordan konfliktene var innad i Norden er i liten grad tatt opp i forskningslitteraturen.

Ifølge oversikter fra hvalfangstkommisjonen drev tre nordiske land med hvalfangst på 1980- og 1990-tallet: Danmark, Island og Norge. Når det gjelder Danmark var det i realiteten de autonome regionene Færøyene og Grønland som drev hvalfangst. Dette gjorde at danske politikere måtte finne en balansegang mellom det danske folks meninger om hvalfangst, og de autonome regionenes økonomiske og kulturelle interesser. Danmark havnet da i en annen type krysspress enn hva Norge gjorde. Det bør også nevnes at Island hadde en pause fra hvalfangsten fra 1989 til 2003, på grunn av hvalfangstkommisjonens vedtak.⁷³ Finland og Sverige har ikke hatt samme forhold og tradisjon for hvalfangst, blant annet på grunn av den geografiske avstanden til Atlanterhavet. Hvordan det enorme internasjonale trykket som var rettet særlig mot Norge påvirket synspunktene til de andre nordiske landene vil være interessant å undersøke i dette kapitlet. En kan anta at de nordiske landene hadde divergerende interesser i hvalfangstsaken. Videre vil jeg også kunne granske hvordan nasjonene står i spenn i forhold til ideen av det nordiske felleskapet. Diskusjonen rundt hvalfangst er derfor hensiktsmessig å undersøke i lys av problemstillingen.

Til å begynne med vil analysen ta for seg hvordan saken ble fremstilt i offentligheten og hvilke posisjoner og argumenter som gjorde seg gjeldende her. For å begrense materialet og diskusjonen vil jeg sette søkelys ved året 1993. Dette er fordi det i 1993 var internasjonal debatt rundt hvalfangsten, men også særlig fordi Norge sent i 1992 startet opp igjen med hvalfangst. Forventningene er da at den norske gjenopptagelsen av hvaljakt skapte diskusjoner både nasjonalt og regionalt i Norden. De offisielle reaksjonene fra Norges naboland vil ikke komme til syne før i 1993, det året skal derfor tilsynelatende være en god periode å undersøke. Norge vil være sentral i dette kapitlet nettopp fordi det var Norge som gjorde seg mest gjeldende i den internasjonale og nordiske debatten om hvalfangst.

---

⁷¹ Tamnes, 1997, 320-321.

⁷² Berntsen, 2011, 303.

⁷³ IWC.int (International Whaling Commission), “Total Catches”.

Sverige vil også gjøre seg fremtredende i analysen av den enkle grunn at Sverige var sterk i sin kritikk mot hvalfangsten. Danmark og Island hadde begge spesielle posisjoner i debatten og vil også gjøre seg gjeldende i dette kapittelet. Finland og finske meninger kommer i liten grad frem i kildemateriale, samtidig har de ingen opptredener på feltet innad i de nordiske sesjonene, de vil derfor bli lite nevnt i dette kapitelet. Jeg vil også nevne for ordens skyld at det noen ganger vil bli brukt sitat hvor andre havpattedyr vil bli nevnt i dette kapitelet. Sel og andre havpattedyr var også omdiskutert i perioden, men i vesentlig mindre grad enn hvalene. Fokuset mitt vil derfor være ved hvalfangsten og diskusjonen rundt denne, men andre havpattedyr vil bli nevnt.

Den offentlige debatten

Norsk debatt

For å drive analysen av den offentlige debatten vil jeg undersøke hvordan hvalfangst ble presentert og diskutert i den norske offentligheten gjennom media. Mediedekningen av hvalfangstsaken i Norge og debatten rundt den var omfattende. Hvordan den var utformet, ble påvirket og hvilke aktører som gjorde seg gjeldende vil være formålstjenlig å undersøke mer i dybden. Derfor vil norske avisartikler fra perioden benyttes i undersøkelsene, noe som også vil bidra med å forstå hvordan utenlandske reaksjoner påvirket Norge. Slik en kunne lese innledningsvis i dette kapitelet vet vi at Norge ikke ønsket å slutte med hvalfangsten. Samtidig vil den offentlige debatten gi innsikt til hvilke holdninger de ulike landene offisielt hadde i Nordisk råd, samt partilinjer på tvers av landegrensene. Utover dette vil vi også gjennom de norske avisartiklene få innsyn i hvordan Norges naboland reagerte på debatten, noe som vil heve verdien av undersøkelsene i en nordisk kontekst. Dette i seg selv er nyttig å vite for den senere undersøkelsen av de nordiske sesjonene, men også for min egen forståelse av datiden.

Hvalfangst var et mye omtalt tema i norske mediehus i 1993. Bare det året kunne en finne godt over tusen avisoppslag som tok for seg saken.⁷⁴ Som forklart i metodekapittelet er det ikke gjennomførbart å inkludere så mange avisartikler i dette kapittelet. Jeg vil derfor anvende samme metode her, og basere meg hovedsakelig på få mediehus. Kildefokuset vil derfor ligge ved den store norske avisen *Verdens Gang*, i VG alene ble det skrevet nesten to

---

⁷⁴ Søkeordet "hvalfangst" (1993) gir 1,175 resultater i Retriever.

hundre artikler om hvalfangsten.⁷⁵ Dette understreker interessen blant det norske publikum for saken, men problemet for denne undersøkelsen vedvarer da det fremdeles er et uhandterlig antall artikler. For å gjøre det hele så effektivt og presist som mulig vil jeg derfor ta i bruk ulike søkeord i tillegg for å finne artikler som tar for seg hvalfangsten i ulike kontekster.

Det er sjelden at Norge og norsk politikk blir utsatt for stort internasjonalt press. Normen er at Norge deltar i verdensopinionen ved å artikulere holdninger om hva som burde skje i andre land. Hvalfangstsaken var et av få eksempler hvor det oppstod et sterkt ytre press mot norske interesser. Den internasjonale opinionen blir da en faktor for å forklare norske holdninger og posisjoner. Samtidig var det slik at internasjonale aktører og enkeltpersoner ofte kom på trykk i avisene når de utalte seg om saker som angikk Norge. Det er formålstjenlig å få dette med, da uttalelser som stiller seg imot hvalfangsten fra norsk side er vanskelig å finne. Vi bruker derfor databasen for å undersøke hvordan internasjonale enkeltpersoner og aktører har uttalt seg i diskusjonen.⁷⁶ Å inkludere internasjonal opinion i en oppgave som omhandler Norden er for å kontekstualisere den ytre rammen, da denne påvirker den indre rammen i både Norden og Norge.

Det blir raskt synlig at utenlandske kjendiser i 1993 ofte fikk spalteplass i VG. En kan for eksempel lese om hvordan den australske artisten Peter Garrett fra bandet Midnight Oil uttalt seg om norsk hvalfangst på et konsertbesøk i Oslo. Brundtland får krass kritikk av artisten som argumenterte at den norske regjeringen bygget på stolthet og nasjonalisme for å “desinformere” befolkningen. Han sier videre at “*Miss Brundtland undergraver hele eksistensen til organisasjoner, regjeringer og en hel forskerverden med ikke å etterkomme sine egne løfter om å følge kommisjonens (IWC) vedtak*”.⁷⁷ Andre internasjonale kjendiser som Paul McCartney og avisopplag fra New York Times fikk også spalteplass i norske aviser. De utenlandske uttalelsene hadde en klar fellesnevner, nemlig at de er negative til hvalfangsten. Kritikken mot Norge var skarp, og ofte var den rettet direkte mot Gro Harlem Brundtland. Et sentralt moment var hvordan USA truet med økonomiske sanksjoner.⁷⁸ Det internasjonale presset er altså sterkt synlig i den offentlige debatten innad i Norge. Det kom frem tidligere at den internasjonale tilliten til Brundtland ble svekket av hvalsaken. Dette svekket utvilsomt den

---

⁷⁵ Søkeordet “hvalfangst” i VG (1993) gir 195 resultater i Retriever

⁷⁶ Søkeordet “hvalfangst AND internasjonal” i VG (1993) gir 25 resultater i Retriever

⁷⁷ *Verdens gang*, “Norge driver desinformasjon” av Stein Østbø, 18. nov. 1993.

⁷⁸ *Verdens gang*, “Vil samles om hvalen” av Holst, Olsen, Skogseth & Oddstad, 5. okt. 1993.

norske troverdigheten i miljø- og klimasaker generelt, og var med på å skape et omdømmeproblem for Norge.

Tidlig i 1993 kunne en lese i VG at det norske Utenriksdepartementet skulle innlede en mediekrig for å fremme det “norske synet” på hvalfangst både i utlandet og i Norge.⁷⁹ Det at Utenriksdepartementet brukte noen millioner på å blant annet fremme det “norske synet” innad i Norge virker underlig. Det er da tydelig at det er regjeringens ståsted som skulle fremmes, ikke nødvendigvis befolkningens meninger. Det viktige momentet her er at dette viser at det var en viss uenighet rundt hvalfangsten innad i Norge, ellers ville UD neppe brukt noen millioner på å overbevise egen befolkning. Til tross for dette gikk midlene hovedsakelig til omdømmebygging i utlandet.⁸⁰

Det ble vurdert å benytte uvanlige virkemidler for å forsvare det norske omdømmet. En av dem var å etablere en fiktiv organisasjon som var for hvalfangst. Organisasjonen skulle være regjeringsfinansiert og kunne ta i bruk andre virkemidler enn hva staten kunne, og på den måten skulle de konkurrere med miljø-organisasjonene. I denne foreslåtte strategien ble det blant annet tenkt at en kunne få nordmenn som var kjent internasjonalt, som Thor Heyerdahl, til å uttale seg positivt på vegne av Norge. Utenlandske kjendiser som var pro-Norge skulle også mobiliseres i kampen.⁸¹ Det var altså noen ganske utradisjonelle virkemidler som ble vurdert brukt av den norske regjeringen for å fremme det norske synet. Selv om dette tilsynelatende ikke ble realisert på grunn av VGs avsløringer, viser det hvor viktig og prekær omdømmesituasjonen var for den norske regjeringen.

EF var en sentral internasjonal aktør i den norske diskusjonen om hvalfangst. Av de nesten to hundre artiklene om tema i VG, inkluderte over en fjerdedel av dem også EF i sammenheng med hvalfangst.⁸² At politikk fra kontinentet skulle påvirke denne tilsynelatende nordiske debatten virker ved første øyekast merkelig. Årsaken til at presset fra det europeiske kontinentet var så sterkt, var fordi Norge i denne perioden var i diskusjoner med EF om å inngå medlemskap. Problematikken oppstod når ett av kriteriene EF la frem for at de skulle kunne godta Norges søknad, var at hvalfangsten måtte opphøre.⁸³ Det europeiske felleskapet tok stilling i hvalsaken og var kritiske til Norge. Press fra det europeiske kontinentet var altså

---

⁷⁹ *Verdens gang*, “Mediekrig om hvalen” av Stål Talsnes, 7. jan. 1993.

⁸⁰ *Verdens gang*, “Mediekrig om hvalen” av Stål Talsnes, 7. jan. 1993.

⁸¹ *Verdens gang*, “Kampgruppe for hvalfangst” av Espen Olsen & Tore Berntsen, 16. sep. 1993.

⁸² Søkeordet “hvalfangst AND EF” i VG (1993) gir 56 resultater i Retriever

⁸³ *Verdens gang*, “Krever unntak fra hvalforbudet” av Anders Bjartnes, 9. nov. 1993.

sentralt for norske beslutningstakere, og det hele fungerer som et godt eksempel på hvor mye plass det internasjonale presset fikk i den offentlige debatten innad i Norge.

Miljøorganisasjoner var imot norsk hvalfangst og gjorde seg relevante som opinionsdannere, særlig prominent var organisasjonen *Greenpeace*. Organisasjonen hadde kjente støttespillere som Paul McCartney på sin side, og kampen mellom miljøorganisasjonen og hvalfangstforkjempere ble omtalt som en “hvalkrig”.⁸⁴ Et argument som gikk igjen i *Greenpeace* sin argumentasjon er den internasjonale solidariteten i miljøkampen. Det å forholde seg til og respektere internasjonale avtaler var et sentralt argument. Hvordan kunne for eksempel Norge kreve at England skulle stoppe den sure nedbøren, eller at Brasil skulle slutte med avskogingen av Amazonas i henhold til internasjonale vedtak, om Norge selv ikke rettet seg etter vedtak som nesten hele verden var blitt enige om i hvalfangstkommisjonen?⁸⁵

Hvalfangsten kunne ha store økonomiske konsekvenser for norsk næringsliv. En næring som var bekymret for å bli påvirket var turistnæringen. At den blodige norske hvalfangsten ble vist på skjermene rundt i verden var med på å svekke Norges internasjonale omdømme blant turister, noe som var en direkte årsak for at noen turistaktører trakk planlagte reiser til landet.⁸⁶ Turistpengene var bare småtteri i forhold til de mulige tapene sanksjoner fra USA kunne påført den norske økonomien. Den amerikanske presidenten Bill Clinton truet nemlig med å sette hele den norske fiskeeksporten til USA i fare.⁸⁷ Dette innebar i praksis at de mulige økonomiske tapene Norge utsatte seg for ved å fortsette hvalfangsten, var langt større enn hva hvalfangsten selv bidro til den norske økonomien. Tanken om at hvalsaken var norsk anliggende og krefter utenfra ikke skulle ramme norsk selvstyre over egne ressurser stod sterkt. Vi ser altså antydninger til at det enorme ytre presset mot Norge var kontraproduktivt, da det i stedet for å skape splittelse og diskusjon innad i landet, heller førte folk sammen om å kjempe for Norges selvvråderett.

Alt i alt gir de norske mediehusene oss en relevant og nyttig innsikt i hvordan debatten om hvalfangst foregikk i 1993. Det vises at det var støtte for å fortsette hvalfangsten innad i Norge. Fra regjeringens ståsted ble det argumentert med at hvalfangst var en del av den norske kulturen og dermed måtte forbli. Inntektene fra hvalfangsten hadde liten betydning for den helhetlige norske nasjonaløkonomien, men det hadde mye å si for enkelte kyststrøks lokale

---

⁸⁴ *Verdens gang*, “Hvalkrig” av Jan-Erik Laure, 1. sep. 1993.

⁸⁵ *Verdens gang*, “Si det i VG” av Johan I. Holm Bryne, 17. juli 1993.

⁸⁶ *Verdens gang*, “Hvalfangst er superreklame!” av Nina Schmidt & Morten Rakke, 26. juli 1993.

⁸⁷ *Verdens gang*, “Gro frykter hvalstraff” av Frode Holst, 25. sep. 1993.

økonomi. Til tross for stort internasjonalt press, trusler om sanksjoner og misfornøyde naboland holdt Norge stand og fortsatte hvalfangsten. Saken ble påfallende polarisert med klare meninger på begge sider. Med støtte fra vitenskapsfolk i både Norge og i hvalfangstkommisjonen argumenterte norske aktører at fangst av vågehval var forsvarlig. Samtidig ble kultur, tradisjon og lokal økonomi noen av grunnsøylene i argumentasjonen. Norsk forsvar av hvalfangsten blir ofte tatt for gitt i artiklene, og de negative synspunktene som ble fremmet kom oftest fra internasjonale aktører.

Nordisk opinion

I denne delen er jeg opptatt av å fange opinionen i de øvrige nordiske landene. Som nevnt tidligere i dette kapittelet vil svenske holdninger gjøre seg særlig gjeldende. Samtidig vil vi se at finske holdninger i stor grad var enstemmig med de svenske, men at Finland blir lite synlig i kildene. Der hvor de andre nordiske landene får særskilte posisjoner i hvalsaken, kan Finland sammenlignes med andre europeiske land som prinsipielt var imot hvalfangst. Etter å ha undersøkt de to østlige landene vil jeg undersøke hvordan situasjonen var i Danmark og på Island. Vi vil se at for de ulike aktørene og politikerne i de nordiske landene ble det sentralt å finne balanseanger i hvalsaken.

Svensk territorialfarvann har gjennom områder i Skagerak en aldri så liten tilknytning til Nordsjøen og dermed Atlanterhavet, men dette er fremdeles langt unna hvor nordisk hvalfangst ble bedrevet i andre halvdel av 1900-tallet. Det har ikke vært noen stor svensk tradisjon for hvalfangst, noe som gjorde at det ikke var et tema som påvirket de fleste svensker. For svenske politikere var hvalsaken et tema hvor de måtte finne en balansegang mellom det å gjøre folket på hjemmebane fornøyd, og være forsiktig med å kritisere nabolandet Norge for hardt. Samtidig hadde Sverige et godt omdømme internasjonalt som forkjempere på miljø og klima.⁸⁸ Av de grunnene er det derfor lite overaskende at hvalfangst var betydelig mindre diskutert i den offentlige debatten i Sverige i 1993 enn i Norge. Til tross for dette var det en sak som påvirket utenriks- og regionalpolitikken, samt den offentlige debatten i landet. Noe som gjør det formålstjenlig å undersøke videre, for å bedre forstå svenske synspunkter i de nordiske sesjonene.

---

⁸⁸ Nedergaard & Wivel, 2018, 53-60.

Ved å undersøke det digitale avisarkivet blir det straks klart at hvalfangstdebatten ikke var like sentral i Sverige. Saken ble bare nevnt rett over seksti ganger i 1993.⁸⁹ Dette kan gi oss et godt helhetlig bilde inn i den svenske debatten og holdninger. Det blir raskt tydelig at i Sverige var den offentlige motstanden mot hvalfangst stor. I en spørreundersøkelse med tusen deltakere som ble gjennomført det samme året, svarte hele 72 prosent at de var imot norsk hvalfangst. Undersøkelsen spurte svensker i alderen 16-74 år, og gir oss et godt innblikk i svensk opinion.⁹⁰

Tidlig på året i 1993 ble det avholdt et møte mellom Norges fiskeriminister Jan Henry Olsen fra Arbeiderpartiet og Sveriges landbruksminister og sentrumspolitikeren Karl Erik Olsson, hvor hvalfangst var et av de dominerende temaene. Norges suverenitet og rett til å forvalte sine egne havområder var det sentrale argumentet fra Norges side. Samtidig ble det påpekt at Norge på den måten kunne drive jakt etter naturens egne rammer og premisser. Sveriges landbruksminister uttrykte sin personlige mening og viste støtte til sin norske kollega “[...] *Personligen menar jag att det inte är fel att skatta valbestånd som tål beskattning*”.⁹¹ Ministrenes argumenter baserer seg både på hvalfangstkommisjonens egen forskning, samt norske havforskere. Det var altså tegn til noe politisk forståelse for norsk hvalfangst fra offisielt svensk hold, til tross for det overveldende negative synet blant det svenske folk.

Noen svenske politikeres ønske om å støtte nabolandet Norge er verdt å undersøke videre da dette var et hyppig diskutert tema.⁹² Innenfor denne diskusjonen var det flere svenske politikere som uttalte seg, på tvers av partigrenser. For eksempel ser vi at landbruksministeren ikke var alene i å uttrykke sin støtte til Norge. Den svenske utenriksministeren Margaretha af Ugglas fra Moderaterna⁹³ kom også med en uttalelse på et statsbesøk i Norge, hvor hun støttet Norges beslutning om å gjenoppta hvalfangsten. Dette møtte motstand i den svenske riksdagen og hele saken ble satt opp til gransking av riksdagens konstitusjonelle komite fordi det var formelt problematisk. Samtidig tok regjeringen avstand fra utenriksministerens uttalelser.⁹⁴ Det bør nevnes at dette ikke førte til store konsekvenser for Ugglas, utover eventuelt omdømmetap. Hele situasjonen med Ugglas viser at til og med politikere som ikke hadde behov for å snakke fint om norske partifeller måtte finne en balansegang i håndteringen av saker som var viktige

---

⁸⁹ Søkeordet “valfångst” (1993) gir 65 resultater i Retriever.

⁹⁰ *Dagens nyheter*, “Svenskt motstånd till norsk valjakt” av Arni Finnson, 4. mai 1993.

⁹¹ *Dagens nyheter*, “Valfiskekrav kan få stöd. Svensk förståelse för norska önskemål” av Per Sandberg, 24. feb. 1993.

⁹² Søkeordet “valfångst AND sverige” (1993) gir 23 resultater i Retriever.

⁹³ Moderata samlingspartiet (Moderaterna) er et liberalkonservativt politisk parti i Sverige.

⁹⁴ *Dagens Nyheter*, “KU granskar af Ugglas”, 13. juni 1993.

for Norge. Det er tydelig at hun gikk for langt i sin støtte til Norge og måtte derfor trekke det tilbake for å tilfredsstille svenske velgere.

Det at det var en større internasjonal og nordisk politisk debatt rundt hvalfangsten tydeliggjøres også i svensk media. I oppløpet til et møte i hvalfangstkommissjonen i 1993 ble det lekket et "hemmelig" dokument til de nordiske mediehusene. Dette dokumentet vil vi komme nærmere tilbake til senere. I dokumentet kunne en lese om hvordan Danmark, Sverige og Finland støttet det norske ønske om å gjenoppta hvalfangsten i regi av et møte i hvalfangstkommissjonen. Det tydeliggjøres at det altså foregikk noe på bakrommet i hvalfangstsaken, men det viste seg at denne støtten ikke var reell. Sannsynligvis på grunn av motstanden det ble møtt med av opinionen på hjemmebane i de øvrige nordiske landene.

Ifølge den svenske representanten i kommissjonen Stellan Kronvall var støtten minimal, og bare til stede i et forsøk på å holde Norge fra å forlate diskusjonene i hvalfangstkommissjonen: "*Vi stöder inte norsk valfångst i direkt mening, men ser med sympati på valfångst i liten omfattning och för inhemisk konsumtion, inte för export*".⁹⁵ Med dette eksempelet ser vi hvordan saken ble for komplisert og dermed ikke løftet opp til den nordiske arenaen. Et nordisk dilemma gjør seg synlig her: ved å ikke ta opp saken i regi av Nordisk råd viser det Nordens avmakt som politisk arena. Om saken derimot hadde blitt tatt opp i de nordiske rådene ville det ha vist at det nordiske samarbeidet ikke fungerte når nasjonale mål var motstridende, noe som kunne ha ført til rådernes kollaps. Aktørene valgte altså tilsynelatende å ikke gjøre saken til nordisk politikk nettopp på grunn av dette.

Det er tydelig at det innad i Sverige ikke var politisk enighet i diskusjonen om hvalfangst. Diskusjonen i landet så flere støttespillere til den norske hvalfangsten, ofte med begrunnelse i solidaritet ovenfor ens naboland. Fåtallets ønske endret ikke den endelige svenske posisjonen. Som et medlemsland i hvalfangstkommissjonen var Sverige for å stoppe all hvalfangst. Et fåtalls ønske om å støtte sitt naboland ble altså overgått av det internasjonale presset, samt overveldende motstand fra befolkningen. Den offisielle svenske posisjonen endte på at en begrenset hvaljakt kunne aksepteres. Miljøminister Olof Johansson gjorde det tydelig at Sverige ikke ville godkjenne norsk avvik fra kommissjonens beslutninger.⁹⁶ Vi ser igjen at det var et dilemma for svenske politikere hvordan de skal kritisere nabolandet Norge uten å skade relasjoner mellom nabolandene. Dette var et gjentakende tema for flere diskusjoner innad i

---

⁹⁵ *TT nyhetsbyrå*, "Svenskt stöd för norsk valjakt", 10. mai 1993.

⁹⁶ *TT Nyhetsbyrå*, "Norge öppnar för observatörer på valfangsfartyg" 19. apr. 1993.

Norden. Med dette ser vi at svensk støtte til, og motstand mot norsk hvalfangst kan ha vært både prinsipiell, pragmatisk og strategisk. På en side mente noen prinsipielt i sin støtte at det var rett å høste de ressursene en kan fra havet så lenge det var forsvarlig. Samtidig pragmatisk i den forstand at for mye støtte til Norge ville slå tilbake på svenske politikere på hjemmebane. Strategiske valg kommer frem i hvordan politikerne unngår valg som vil kunne føre til internasjonalt omdømmetap.

Som nevnt tidligere gjorde ikke Finland seg særlig gjeldende i hvalfangstsaken og av den grunn er det lite fokus på landet i dette kapitlet. De hadde en mindre aktiv rolle enn de andre nordiske landene, men av det mindre kildemateriale som tar for seg den finske posisjonen blir det klargjort at denne var lignende den svenske. Opinionen var altså generelt negativ mot norsk hvalfangst, men saken var ikke så stor at politikerne behøvde å engasjere seg i diskusjonen. I Tromsø-avisen *Nordlys morgen* kunne en lese hvordan finske politikere stilte seg imot den norske hvalfangsten. Finlands offisielle ståsted var imot både kommersiell hvalfangst, samt fangst til vitenskapelige formål, så sant det ikke fylte hvalfangstkommisjonens krav. Den finske konservative miljøvernministeren Sirpa Pietikäinen kritiserte Norge for å bedrive hvalfangst som han argumenterte var særlig rettet mot de fredede hvalbestandene.⁹⁷

Danmarks posisjon i hvalfangstdebatten var ikke enstydig. Landet var i en spesiell situasjon da de autonome regionene Færøyene og Grønland begge hadde store interesser i å bedrive hvalfangst. Opinionen på fastlandet var derimot mer lik den i Sverige og Finland, samtidig kan det tenkes at danske politikere ville unngå det enorme internasjonale presset som Norge måtte gjennomgå.⁹⁸ Danmarks dilemma var da om de skulle omfavne hvalfangsten, eller om de skulle motstå den og la bilandene kjempe sin egen kamp. Etter at den norske regjeringen gjorde det klart at landet skulle igangsette sin hvalfangst kom det til å begynne med offisiell støtte fra Danmark. Som nevnt tidligere ble det i oppløpet til et møte i hvalfangstkommisjonen i 1993 lekket et hemmelig nordisk dokument til media. I dette stod det at de nordiske landene Danmark, Finland og Sverige alle var enige om å støtte den norske hvalfangsten i hvalfangstkommisjonen. Dokumentet var betegnet som et "ikke offentlig non-paper", noe som betydde at det offisielt aldri hadde eksistert. Lekkasjen ble møtt med taushet av de nordiske delagasjonene.⁹⁹

---

⁹⁷ *Nordlys morgen*, "IWC må følge sitt eget regelverk" av Wiggo Jentoft, 12. mai. 1993.

⁹⁸ *NTB*, "Dansk krangel om norsk hvalfangst" av Marie Preisler, 4. mai 1993.

⁹⁹ *Verdens gang*, "Nordisk støtte til Norsk hvalfangst" av Espen Olsen, 10. mai 1993.

Danmarks posisjon hadde før dette tidspunktet vært at de ga Norge sin offisielle støtte.¹⁰⁰ Etter lekkasjen av dokumentet ble den danske posisjonen endret. Egentlig hadde danske politikere gått med på å støtte at. “*Lokale kystsamfunn må få drive kystfangst basert på et såkalt “bærekraftig” grunnlag. Dette inkluderer også den tradisjonelle norske kystfangsten*”.¹⁰¹ Lokale kystsamfunns rett til å drive hvalfangst var nettopp det Færøyene og Grønland krevde. Det internasjonale opinionspresset ble sterkt, da særlig på grunn av inkluderingen av den norske fangsten. Bare dager senere ble den danske holdningen endret til en posisjon hvor de ikke lenger ville støtte norsk fangst. Danmarks løsning for å minske det internasjonale presset mot seg selv, men samtidig støtte sine autonome regioner, var å endre sin posisjon til å bare støtte begrenset hvalfangst fra småbåter i kystfarvann. På denne måten kunne Danmark forsvare at hvalfangsten de støttet bare var i liten skala og for grupper som var totalt avhengig av det, dette gjaldt urbefolkningen på Grønland og færøyske fiskere. Henrik Fischer fra det danske utenriksdepartementet gjorde det tydelig at dette ikke kunne tolkes som støtte for den norske hvalfangsten.¹⁰²

Danmarks løsning på hvalfangstproblemet er altså veldig interessant. Innledningsvis støttet de den norske hvalfangsten av rent strategiske grunner, fordi de da samtidig støttet bilandene Færøyene og Grønland. Det internasjonale presset gjorde at danskenes strategiske grunnlag forandret seg. De snudde dermed tvert om og valgte å stille seg i opposisjon mot den norske hvalfangsten. På denne måten ønsket de å synliggjøre at den norske fangsten var annerledes fra den som ble bedrevet på Færøyene og Grønland. Slik kunne danske politikere skape en oppfatning om at det var et klart skille mellom hvalfangsten basert på geografiske forhold, noe som gjorde at de slapp unna de internasjonale utfordringene som truet Norge.

Islands posisjon i hvalsaken var også noe uklar i 1993. Etter stort press fra USA og hvalfangstkommisjonen hadde landet i 1989 stoppet sin fangst. Dette til tross for at de, som de andre aktørene i vestlige Norden, hadde lange tradisjoner for hvalfangst. Den liberal-konservative islandske statsministeren David Oddson uttalte at islandsk hvalfangst var uaktuelt i 1993. Landet hadde året før meldt seg ut av hvalfangstkommisjonen fordi de mente den kom med vedtak som ikke støttet vitenskapen og islandske interesser. Bakgrunnen ifølge Oddson var at Island ønsket å opparbeide et folkerettslig grunnlag for å kunne gjenoppta fangsten i

---

¹⁰⁰ *Nordlys morgen*, “IWC må følge sitt eget regelverk” av Wiggo Jentoft, 12. mai. 1993.

¹⁰¹ *Verdens gang*, “Nordisk støtte til Norsk hvalfangst” av Espen Olsen, 10. mai 1993.

¹⁰² *Nordlys morgen*, “IWC må følge sitt eget regelverk” av Wiggo Jentoft, 12. mai. 1993.

fremtiden. Til tross for denne motviljen til å selv drive fangst ble Brundtland mottatt som en helt for Norges valg om å gjenoppta fangsten da hun besøkte Island i 1993.¹⁰³

Den islandske støtten til norsk hvalfangst var stor både blant folket og politikerne. 17. mai 1993 mottok den norske ambassaden i Reykjavik mange gratulasjoner for valget om gjenopptagelse med beskjed om å “stå på”. Da Brundtland på sitt besøk var innom det islandske Alltinget kom det formelle støtteerklæringer fra alle de fem partiene som var representert i nasjonalforsamlingen. Island var dermed en av veldig få støttespillere for Norge i saken, men til tross for dette måtte islandske hvalfangstskuter ligge til kai uten klarsignal for nye hvaltokter.¹⁰⁴ Island unnlot å bedrive hvalfangst selv, men støttet Norges initiativ. Islendingene valgte altså en pragmatisk posisjon i hvalsaken, der holdningene var at de støttet Norge. Samtidig var posisjonen den at de ikke drev med hvalfangst selv på grunn av det enorme internasjonale presset. Den offisielle posisjon gjenspeilte dermed ikke holdningene i landet. Islenderne hadde et pragmatisk ønske om at Norge skulle ta støyten og bane en vei for at også Island kunne igjen begynne med hvalfangst på et senere tidspunkt.

Vi har sett at den nordiske opinionen i hvalsaken hadde flere sider ved seg. Ved å sette søkelys ved posisjoner og holdninger i Sverige, Danmark og på Island har vi fått innblikk i ulike nordiske problemstillinger knyttet til saken. Til tross for ulike holdninger blant politikere og folk i de ulike øvrige nordiske landene valgte de fleste en offisiell posisjon om å ikke støtte den norske hvalfangsten. Vi har sett konturer av konfliktlinjer som en kan forvente at ble diskutert på den nordiske arenaen. Samtidig har vi kort sett på hvordan politikere utenfor Norge har måttet finne en balansegang i sin støtte, noe som tyder på at det å diskutere saken var enda mer problematisk innad i de nordiske rådene.

Hvalfangst i de nordiske rådene

Vi har sett at det var en rik nordisk debatt med tydelige nasjonale posisjoner knyttet til hvalfangst, men hvordan ble dette manifestert innad i de nordiske rådene? Utgangsteser er at vi vil se et speilbilde av regionens allmenne debatt innad i Nordisk råd. Det tas også her utgangspunkt i året 1993. Dette året ble det avholdt to sesjoner: 42. sesjon i Oslo og 43. sesjon i Mariehamn. Til sammen har de to dokumentene godt over to tusen sider, og hvalfangst blir noe nevnt, både

---

¹⁰³ *Verdens gang*, “Endelig hval-helt!” av Tor Magne Nondal & Per Nygaard, 21. mai 1993.

¹⁰⁴ *Verdens gang*, “Endelig hval-helt!” av Tor Magne Nondal & Per Nygaard, 21. mai 1993.

på egne premisser samt i kontekst av økonomiske forhold og miljøhensyn. Til tross for det store offentlige og internasjonale engasjementet rundt hval-fangst, ble hvalfangsten lite nevnt i sesjonene fra 1993.¹⁰⁵ Dette er påfallende da det ellers var en såpass stor sak, spesielt for de vestlige nordiske landene. På grunn av dette tar jeg også med de to sesjonene fra 1994 med i undersøkelsen, hvor hvalfangst er nevnt bare syv ganger.¹⁰⁶ Hvalfangst er altså ikke nevnt så ofte i den offisielle nordiske diskusjonen som en kunne anta etter å ha undersøkt den offentlige debatten. Det vil også være hensiktsmessig å kort undersøke sesjonen fra 1992, da denne ble avholdt før Norge gjenopptok hvalfangsten. På denne måten kan vi skaffe et innblikk i hvorvidt det var en forandring i diskusjonen.

Som vi har sett var hvalfangst særlig viktig for Færøyene, og de var de som først tok opp temaet i 1993. Færøyene har naturligvis en mindre rolle i det helhetlige nordiske samarbeidet, og bilandets politiske meninger kommer ikke like ofte til uttrykk i denne oppgaven. Hvalfangstsaken er et unntak da Færøyenes særskilte interesse i å bedrive hvalfangst kom til syne i protokollene fra Nordisk råd. Sosialdemokrat Marita Petersen tok til orde for å forklare hvordan den selvstyrende øygruppen slet med økonomiske nedgangstider på grunn av dårlig fiske. Hun uttrykte sin skuffelse over at Sverige og Finland, sammen med andre land i hvalfangstkommisjonen hadde stilt seg kritiske til færøysk fangst av grindhval. Videre uttrykte hun sitt håp om at regionen kunne finne frem til et felles standpunkt i saken. “[...] og kan blot håbe, at de nordiske ministre med ansvar for hvaler og sæler når frem til en fælles holdning.”¹⁰⁷

Hvalfangst blir også kort tatt opp av Grønlands sosialdemokratiske statsminister Lars Emil Johansen. Han uttrykte sin glede over at Norden klarte å finne et felles standpunkt til hvalfangst under en klimakonferanse i FN i 1992. Her la han særlig vekt på det nordiske samarbeidet som var med på å få vedtatt *Agenda 21*.¹⁰⁸ Det han derimot ikke tok opp er problematikken Færøyene presenterte, nemlig den nordiske motstanden mot hvalfangst. Dette er bemerkelsesverdig da Færøyene, Grønland, Island og Norge bare en måned senere grunnla

---

¹⁰⁵ “Hval” er nevnt 11 ganger i Nordisk råds 42. sesjon, ikke nevnt i Nordisk råds 43. sesjon.

¹⁰⁶ Her må en ta i betraktning språkforskjellene i Norden når en tar i bruk den digitale metoden, “hvalfangst” er skrevet på ulike måter i regionen. Nordisk råds sesjoner bruker bare språkene dansk, svensk og norsk bokmål. De ulike skrivemåtene er da “valfångst” på svensk og “hvalfangst” på dansk og norsk. I analysen som følger vil jeg bare presentere det norske ordet “hval” for å holde teksten mer ryddig og presis, men jeg vil ha den svenske skrivemåten inkludert i søkene.

¹⁰⁷ Nordisk Råds 42. sesjon. *Oslo*. 1993, 96-98.

¹⁰⁸ Nordisk råds 42. sesjon. *Oslo*. 1993, 124-125. & *Agenda 21* var en handlingsplan for større innsats innenfor miljø og utvikling som ble vedtatt av FN i 1992. Planen var av stort omfang og ga blant annet nye ansvarsområder til hvalfangstkommisjonen. (FN. *Agenda 21*. 1992. 17.61.).

NAMMCO (North Atlantic Marine Mammal Commission).¹⁰⁹ Dette var en klar motvekt mot Hvalfangstkommisjonen og viser at det var et klart skille i de nordiske holdningene. Islands miljøminister tok også opp hvalfangst i plenum og fortalte om Nordens plikt i å utnytte ressursene i område på en bærekraftig måte, dette inkluderte hvalene.¹¹⁰

Både Færøyene og Grønland er underlagt Danmark, og har sådan ikke en egen utenrikspolitisk arena hvor de kan fremme sine meninger. Dette er en forklaring på hvorfor de to regionene er de som faktisk tok opp saken i regi av Nordisk råd. Dette er fordi de nordiske rådene fungerte som den internasjonale arenaen hvor de hadde en egen stemme, uavhengig av Danmark. Det at de mindre aktørene gjorde dette, men ikke de større, er et tegn på at nasjonene med egen utenrikspolitikk heller valgte å bruke andre arenaer for å diskutere saken. Samtidig er det påfallende at det ikke kom til syne en "hvalfangstallianse" blant de vestlige nordiske aktørene, særlig når en tar i betraktning grunnleggelsen av *NAMMCO*.

Hvalfangsten ble tatt opp som tema veldig få ganger, og bare av parter som hadde særskilt interesse i å bedrive hvalfangsten. Færøyene, Grønland og Island appellerte til nordisk solidaritet. I sesjonene er det vanlig å finne påstander og utsagn om en sak fra en part, for så å senere finne svar eller motargument fra andre parter. Dette finner vi ikke i hvalfangstspørsmålet, de mindre nordiske aktørene blir ignorert av store land som Sverige eller Norge. Dette samsvarer ikke med forventningene, da vi har sett at de landene også hadde sterke meninger og ulike interesser når det gjaldt hvalsaken, noe som tyder på at tema rett og slett ble unngått i Nordisk råd. Dette indikerer at Danmark, Finland, Norge og Sverige heller diskuterte saken seg imellom, eller i større internasjonal kontekst, som for eksempel innad i hvalfangstkommisjonen. Om det var slik, så undergraver det sterkt tanken om Nordisk råds rolle som en plattform for samarbeid i regionen.

Her er det på sin plass å igjen ta en titt på det hemmelige dokumentet om norsk hvalfangst. I dokumentet ble det synliggjort en nordisk plan for å støtte den norske fangsten. Det at norske politikere hadde klart å få med seg særlig de svenske og finske delagasjonene var i utgangspunktet en seier for Norge. Det viser at det kunne være en viss grad av nordisk samarbeid innenfor feltet, men da tilsynelatende totalt uoffisielt. Samtidig viser kildene at dette samholdet forsvant så snart offentligheten fikk vite om det. Danmark endret sin holdning nesten umiddelbart etter lekkasjen, og i Sverige og Finland var reaksjonene så kraftige at de også trakk

---

¹⁰⁹ *Nammco.no*, "Nammco agreement".

¹¹⁰ Nordisk råds 42. sesjon. *Oslo*. 1993, 358.

seg fra den nordiske samarbeidsplanen.¹¹¹ Dette viser at det til tross for et ønske om felles nordisk ståsted, så falt det nordiske samarbeidet sammen når det var under stort press fra omverdenen og internt.

I sesjonens seksjon som omhandler næringspolitikk blir det fremlagt motsigende påstander rundt hvalfangst. Først vises det til et godt samarbeid i regi av de nordiske fiskeriministerne, hvor det ble lagt ned grunnleggende prinsipper for forvaltningen av hval i 1992. Noe som igjen førte til godt samarbeid under klimakonferansen det året. Like etter kommer det frem at under årets (1993) møte i hvalfangstkommisjonen var det: “[...] *betydelig nordisk uenighet knyttet til de mere konkrete spørsmål om gjenopptagelse av hvalfangst.*”¹¹² For å imøtekomme uenigheten og utfordringen rundt hvalsaken avholdt de nordiske landene et “hvalministermøte” for å skape en bedre dialog på feltet.¹¹³ I den sammenheng kom den norske stortingsrepresentanten fra Arbeiderpartiet, Rolf Bendiksen med denne uttalelsen:

*“Men Norden har ingen organer som kan løse konflikter. Oppstår det problemer, velger man vanligvis ikke å si noe som helst. [...] Vi prøvde for tre år siden å få konferansen til å uttale seg om hvalfangst, men nådde ikke engang fram med forslaget. Uenigheten skal ikke fram, synes å være mottoet her.”*¹¹⁴

Bendiksen var krystallklar i sin kritikk mot den nordiske håndteringen av saker hvor det var uenighet. Senere i intervjuet sier han: *“Nei, samarbeidet i Norden går ikke lenger enn det hvert enkelt land kan tjene på.”*¹¹⁵ Han fikk støtte av partimotstander Jens Marcussen i Fremskrittspartiet. Ut ifra avisartiklene kan vi se at det tilsynelatende ikke var en så stor diskusjon blant norske politikere om hvorvidt hvalfangsten skulle vedvare. Et fellestrekk var at de gikk fangsten i forsvar på tross av partilinjer innad i Norge.

Som nevnt tidligere er det også formålstjenlig å kort undersøke sesjonene fra 1992, da særlig ettersom vi har sett at de i sesjonene fra 1993 ofte henviste til 1992 og klimakonferansen som ble avholdt det året. Det ble avholdt to sesjoner i 1992, én før den norske avgjørelsen om å gjenoppta hvalfangst, og én etter. Om en undersøker de to ser man et markant skille da diskusjonene angående hvalfangst var betraktelig mer tilstedeværende i sesjonen før

---

¹¹¹ *Verdens gang*, “Nordisk støtte til Norsk hvalfangst” av Espen Olsen, 10. mai 1993.

¹¹² Nordisks råds 42. Sesjon. *Oslo*. 1993, 786.

¹¹³ Nordisks råds 42. Sesjon. *Oslo*. 1993, 786.

¹¹⁴ *Nordlys morgen*, “DESK’NY” av Trond Wold, 26. aug. 1993.

¹¹⁵ *Nordlys morgen*, “DESK’NY” av Trond Wold, 26. aug. 1993.

avgjørelsen om gjenopptaking.¹¹⁶ Diskusjonene omhandlet i stor grad hvalfangstkommissjonen, samt arbeidet med kartlegging av bestander, og forskning. Interne uenigheter innad i hvalfangstkommissjonen blant de nordiske landene blir så vidt nevnt. Sesjonene fra 1992 viser tydelig at det var et skille i hvilken grad hvalsaken ble diskutert før og etter Norge gjenopptok fangst. I den andre sesjonen fra 1992 blir det bare nevnt i forbifarten av den norske politikeren Carl I. Hagen fra Fremskrittspartiet, at Norden ikke burde blande seg i saker som ikke påvirker dem, og på samme måte burde ikke andre internasjonale aktører blande seg i den nordiske hvalsaken:

*“[...] Og der har vi ofte i de saker sagt at hvordan skal land som ikke har noen berøring med for eksempel hval, hele tiden kunne blande seg bort i de som har greie på det? Vi har sagt at nå må de som har muligheter til å bestemme og ha kunnskaper, stå fritt for utenforstående innblanding.”*¹¹⁷

En hendelse som skiller seg ut på det nordiske nivået var et møte mellom alle de nordiske statsministre i Lofoten sommeren i 1993. I en artikkel fra VG som tok for seg ministermøtet, kan en lese hvordan Brundtland hadde valgt å avholde møtet på Reine i Lofoten, for å vise hennes ministerkollegaer hvor mye fiskeriene betydde for Norge. Det blir kort nevnt hvordan regjeringen fikk krass kritikk for informasjonskampanjen de drev om hvalfangsten. Samtidig kommenterte statsministeren til avisen at hun skulle ta opp hvalsaken i ministermøte, og at hun regnet med å få støtte av hennes kollegaer i Norden. Avslutningsvis får vi et innblikk i hvordan hele situasjonen rundt hval skulle bli, da alle statsministre stod samlet fremfor journalistene foreslo Brundtland at de skulle spise hvalkjøtt til middag. *“Nej, det vil vi inte ha, sa Sveriges Carl Bildt, og vendte seg bort med en fæl grimase. Så lo han.”*¹¹⁸ Det å inkludere en beskrivelse av hvordan Sveriges statsminister reagerte på et forslag om å spise hvalkjøtt virker kanskje hensiktsløst, men det forteller oss noe om hvordan stemningen var på ministermøtet.

I en artikkel fra *NTB* kan vi lese om hvordan møtet faktisk gikk og hva som ble diskutert. Selv om ministrene møttes i en kommune som drev mye hvalfangst, med hvalfangstskuter som visstnok passerte utenfor møtelokalet, var hvalsaken som tema fraværende fra diskusjonene. Dette til tross for Brundtlands intensjoner før ministermøtet. I den samme nyhetssaken står ministernes uttalelser oppsummert i felleskap: *“Alle sier de har utbytte av dette. Men tunge beslutninger kommer andre steder enn på nordisk ministermøte.”*¹¹⁹ Dette viser klart hva de

---

¹¹⁶ “Hval” er nevnt 40 ganger i Nordisk råds 40. sesjon. *Helsingfors*. 1992. Nevnt 2 ganger i Nordisk råds 41. sesjon. *Århus*. 1992.

¹¹⁷ Nordisk råds 41. sesjon. *Århus*. 1992, 235-236.

¹¹⁸ *Verdens gang*, “Hele Norden i samme båt” av Steinulf Henriksen & Terje Mortensen, 2. juli 1993.

¹¹⁹ *NTB*, “God dialog på genser-toppmøter i Lofoten” av Arne Grande, 2. juli 1993.

nordiske statsministre selv tenkte om det at de møttes. Selv om møtene var hyggelige og hadde noe utbytte, så later det til at de selv ikke hadde noe forventning om at de faktisk skulle fatte beslutninger i nordisk sammenheng. Dette viser oss at Nordisk ministerråds rolle i utformingen av miljø- og klimapolitikk ikke var betydelig i denne sammenheng, og at hvalfangst som miljøsak ikke ble oppfattet som nyttig.

Det er et tydelig skifte i hvor ofte hvalfangst blir tatt opp i Nordisk råd fra da det var stor enighet, altså før Norge gjenopptok hvalfangst, til i ettertiden hvor det ble lite nevnt. Dette viser klart at jo mer strid det var rundt et tema i Norden, desto mindre diskusjon ble det i de nordiske rådene. Samtidig viser utsagn fra både sesjonen i 1992 og 1993 at uenighetene rundt tema kom klart til syne under møte i hvalfangstkommisjonen. Dette viser at de nordiske landene diskuterte saken seg imellom, men at de ikke brukte organisasjonen som skulle virke som den offisielle samarbeidsplattformen. Hvalfangstsaken var såpass stor, både i nasjonale medier og internasjonale diskusjoner at den tilsynelatende skulle tatt større plass på den nordiske arenaen. Dette støttes av Neumann som argumenterer at de nordiske rådene bare tar for seg saker hvor det er liten politisk uenighet.¹²⁰

Et stille Norden

Det å si at det var stillhet i Norden rundt hvalfangsten stemmer ikke helt. Undersøkelsene av de offentlige debattene viser klart at hvalsaken stod sentralt på miljø-agendaen i de nordiske landene i 1993. Samtidig fungerer “et stille Norden” godt for å beskrive hvordan hvalfangst-saken ble behandlet i de nordiske fellespolitiske institusjonene. Vi ser at nordisk samarbeid også består av annet enn de institusjonene, da vi har sett et bilateralt Norden hvor relasjoner mellom to land har gjort seg gjeldende. Vi så at det fantes en helhetlig nordisk konflikt som heller ble bilateral.

Et argument som stod sterkt i hvalfangstnasjonen Norge var at utenlandske krefter som ikke hadde noe forhold til hvalfangsten slettet ikke hadde noen rett til å bestemme over den heller. Det er langt fra utenkelig at slike argumentet også ble brukt mot Finland og Sverige i diskusjoner innad i Hvalfangstkommisjonen. Norge baserte seg tungt på deres rett til å drive fangst på grunn av tradisjon og prinsippet om selvbestemmelse, samtidig som at de brukte vitenskapen som forsvar. Dette ble støttet av Island som stilte seg kritisk til de internasjonale

---

¹²⁰ Neumann, 1992, 65-66.

konvensjonene, men som samtidig ikke kunne pådra seg de store sanksjonene hvalfangst kunne innebære.

Noe som kan sies med sikkerhet er at det var klare nordiske motsetninger i spørsmålet om hvalfangst. Kildene viste at landene unngikk å løse konflikten gjennom de nordiske samarbeids-plattformene, og gav bare et halvhjertet forsøk på å løse dem bilateralt. Det tydeliggjøres at det hovedsakelig var de minste aktørene som tok opp hvalfangst som tema. Dette skyldtes at de nordiske rådene er et av ellers få mulige internasjonale arenaer hvor de kunne ha egne stemmer. Utover dette gjenstår det faktum at hvalfangst nesten aldri ble nevnt, og de få gangene det ble det, så var de store aktørene minimalt involvert. Det at hvalfangst ble så påfallende lite snakket om gjør at sesjonene er tydelige i sin taushet. Hadde en undersøkt forhandlingene i de nordiske rådene alene så ville en ikke vært i stand til å gjenskape noe fornuftig bilde av nordiske holdninger til hvalfangst. Enkelte prinsipielle posisjoner kommer riktig nok til uttrykk, men de er lite utviklet nettopp fordi en ønsket å unngå konfrontasjoner. Altså, holdninger blir i noen grad artikulert, men det er ingen debatt. Vi ser derfor at aktører gjerne ville få på papiret hvilket ståsted de hadde, men ingen ønsket å diskutere det.

Det er viktig å påpeke det at sesjonene i liten grad tar for seg hvalfangsten er et funn i seg selv, da det går imot de forventningene som ligger til grunn for denne. En årsak for dette kan ha vært det at Norge foretrakk å forholde seg til et stille Norden, heller enn å risikere en mer aktiv nordisk motstand. Da Norge visste at de ikke hadde en reell mulighet for å få nordisk tilslutning rundt saken, samtidig som at de ikke hadde ønske om å bane vei for de andre aktørene som ville drive fangst. Dette gjelder også de øvrige nordiske landene, da svenske politikere hadde noe å tjene på hjemmebane ved å stille seg kritisk til særlig den norske hvalfangsten, men samtidig kunne dette ha gått på bekostning av relasjonene mellom landene. Danmark har på sin side et behov for å finne en balansegang i sin indre splid. Færøyene og Grønland er de eneste som har interesse i å diskutere saken da de ikke har noe å tape.

Det er noe paradoksalt at de eneste som egentlig tar opp saken om hvalfangst er de små bilandene. Deres ønske om å fremme debatt og hovedsakelig et støtte for sitt syn taler for døve ører og blir ignorert av de selvstendige nasjonene, da ingen av dem hadde interesse for at saken skulle komme på bordet, heller ikke ved å markere motstand. En kunne ha forventet at det skulle oppstå en tydelig vest-nordisk allianse i Nordisk råd, hvor Danmark ville vært en slags motvillig deltaker nettopp på grunn av Færøyene og Grønland, med Sverige og Finland på den andre siden, men noe slikt skjer ikke. Forklaringene for at slike allianser ikke oppstod henger sammen med de gjennomgående momentene. På en side var det et ønske om å ikke synliggjøre splittelse

i Norden, på den andre var det ikke et behov for å diskutere noe de uansett ikke ville komme frem til noe enighet om.

Ved hjelp av avisartiklene fikk vi ikke bare viktig innsyn i hvordan den offentlige debatten var; Nordisk ministerråd ble fremstilt her på en helt annen måte enn det gjøres i sesjonene. Det å få et kort innblikk i hvordan nordiske statsministere selv vurderte de nordiske rådene er uvurderlig. Det gir oss en klar indikasjon på situasjonen når statsministerne uttaler seg om at tunge beslutninger kommer andre plasser enn på nordiske ministermøter. Denne uttalelsen og det innblikket den gir oss fungerer også til å understreke hvor nyttig det faktisk er å ta i bruk media for å undersøke politisk historie, da dette ikke er å finne i sesjonene. At konfrontasjoner ble unngått synliggjør fraværet av diskusjon og er illustrerende i den forstand at Norden ikke kommer frem til noen løsning, men lar heller problemet vedvare. Dette er en tydelig indikasjon på at det var slik viktige konfliktsaker faktisk ble håndtert i de nordiske rådene. Det viser et ønske om å unngå synlig strid som følge av indre nasjonsgrenser, det er ingenting å tjene på det, men alt å tape.

Dette betyr ikke nødvendigvis at de nordiske rådene var irrelevante. Som vi har sett har mye av forskningslitteraturen lagt fokus ved hvordan de nordiske rådene har vært nyttige som diskusjonsforum for regionen. Dette kan være tilfelle da vi ikke vet hva statsministerne snakket om seg imellom bak lukkede dører. Det denne saken klart viser oss er at et økt konfliktnivå ledet til lite diskusjon, Bendiksens uttalelse om at uenigheter ikke skulle frem i de nordiske rådene var altså veldig treffende. Analysen av hvalfangstdebatten støtter altså hypotese to om at de nordiske rådene har lite å si for den politiske utformingen av nordisk miljø- og klimapolitikk.

Kapittel IV

“Verdens verst plasserte kjernekraftverk”¹²¹

Kjernekraft har siden første halvdel av 1950-årene vært med å forsyne deler av verden med energi. Energikildens potensiale er enormt, og ifølge FNs klimapanel er det å ta i bruk kjernekraft den eneste måten vi kan nå målsettingene om klimagassutslipp i skrivende stund.¹²² Samtidig er energikilden kontroversiell på grunn av dens kobling til våpenindustrien og farlig teknologi som ved ulykker kan ha store konsekvenser for livsmiljøer. Dette gjør at debatten om kjernekraft er relevant i vår samtid, og en kan stadig lese artikler som tar for seg saken i nasjonal og internasjonal media. Kjernekraft som energikilde har lenge vært en del av den europeiske energiforsyningen. Dette har også gjort seg gjeldende i Norden. Statistikk fra 2013, viser oss at kjernekraft faktisk var den største bidragsyteren til nordisk energi det året, som kilde til hele 32% av all energi brukt i Norden. De to nest viktigste energikildene var vannkraft med 26% og biomasse med 17%.¹²³ Det er naturlig å se på regionens helhetlige energibruk fordi handel av kraft lenge har vært en del av den nordiske energiforsyningen, noe som førte til et fellesnordisk kraftmarked i 1996.¹²⁴

Når en derimot undersøker hvert land for seg selv blir det klart at ulikhetene i regionen er store. Det er nemlig bare Finland og Sverige som har produsert en andel av energien sin med kjernekraft. Tallene som presenteres her er fra 2013, men fungerer godt for å vise situasjonen. I Finland var rundt 40% av den produserte energien fra kjernekraft, mens det i Sverige var hele 60%. De resterende nordiske nasjonene var avhengig av andre typer energi. I Norge kom hele 90% av energien fra vannkraft, Island på sin side fikk rett under 80% fra geotermisk energi. Danmark var derimot avhengig av fossile brennstoff og hadde rundt 85% av energimiksen fra kull, olje og gass.¹²⁵ Dette kapittelet skal undersøke kjernekraft, så hvorfor innledes det hele med energimiksen i Norden? Jo nettopp fordi det er tett knyttet sammen, på denne måten handler ikke miljø- og klimasaker alltid bare om miljø og klima, men inkluderer andre politikfelt som energi og sikkerhet. Det er viktig å understreke hvor sentralt kjernekraft faktisk har vært i Norden i moderne tid. Samtidig viser det at dette er et felt hvor det både er store

---

¹²¹ Kaijser & Meyer, 2018, 85-90.

¹²² Bjørnes & Arnslett, *1,5 grader er mulig, men svært krevende*, 2018.

¹²³ Lahn & Leiren, 2016, 8.

¹²⁴ Regjeringen.no, “Kraftmarked og strømpris”, 2021.

¹²⁵ Lahn & Leiren, 2016, 8.

ulikheter, og samarbeid gjennom kraftmarkedet, det gjør tema et relevant undersøkelsesfelt i denne diskusjonen.

Kjernekraft er et tema som stadig har blitt debattert både i offentligheten og blant politikere i Norden. Det har alltid vært skepsis knyttet til energikilden på grunn av dens assosiasjon med kjernefysiske våpen. Denne tilknyttingen har stadig gitt kjernekraft et dårlig rykte og vært med på å legitimere kampen mot energiformen. Det har også vært ambivalente forhold til kjernekrafts u håndterlige natur og lagring av avfallet, men samtidig dens enorme potensiale. Alvorlige ulykker som ved Three Mile Island i 1979 i USA, og særlig katastrofen ved Tsjernobyl i 1986 var også med på å gjøre verdens befolkning skeptisk til kjernekraft.¹²⁶ Dette gjorde kjernekraftdebatten til fellesnordisk miljøpolitikk som omhandlet sikkerheten i regionen, samtidig omhandlet debatten miljøkostnader, og ulike energikilders påvirkning på klima.

Kommersielle kjernekraftverk ble først bygget i Sverige og Finland i løpet av 1970-tallet. Begge landene hadde (og har) flere anlegg i drift, og energien fra kjernekraft har siden den tid stått for en betydelig andel av strømmen i begge nasjonene.¹²⁷ Kjernekraftverkene skapte mye intern splid, særlig i Sverige. Utover dette har det også vært et sentralt tema for land uten kjernekraft. Av de flere kjernekraftverkene i landene er det få av dem som har hatt en like problematisk plassering som Barsebäck kjernekraftverk. Barsebäck lå 20 kilometer unna Danmarks hovedstad København, og innenfor en radius på 30 kilometer lå de svenske byene Malmö, Landskrona og Lund. På grunn av dette har kjernekraftverket blitt omtalt som "verdens verst plasserte kjernekraftverk" fra flere hold.¹²⁸ Da kraftverket ble bygget på slutten av 60-tallet, ble plasseringen sett på som ideell (også fra dansk hold) fordi det lå sentralt til for å enkelt forsyne mange mennesker med strøm. Danskene og svenskene hadde et politisk samarbeid gående gjennom hele utbyggingsprosessen.¹²⁹

Allerede fra 1970-tallet begynte imidlertid kritikken mot reaktorene å komme fra den danske befolkningen. Det lå så nært København at en fint kunne se over det smale Øresund stredet som skilte Danmark og Sverige og få øye på kraftverket. Folkebevegelser mot kjernekraft ble stiftet allerede i løpet av 70-tallet. Ulykken ved Three Mile Island i USA i 1979 gjorde at de fikk større oppslutning. Det virkelig store politiske presset mot Barsebäck kom

---

¹²⁶ Condon, *Tsjernobyl og andre atomulykker*, overs. Thorsteinsen. 2000, 4-7 & 45-46.

¹²⁷ Wethe 2010, *Kjerneenergi*, 2010, 313.

¹²⁸ *Östersunds-Posten*, "Riks för nukleär terror – Det är helt oansvarigt att fortsätta driften med det läge Barsebäck har" av Kjell Andersson, 13. nov. 2001. & *NTB*, "Slutt for Barsebäck", 30. nov. 1999.

¹²⁹ Kaijser & Meyer, 2018, 71-74 & 78-81.

ikke før etter Tsjernobyl katastrofen i 1986. Da ble det vedtatt i det danske folketinget at regjeringen måtte kreve at svenske myndigheter skulle opphøre produksjon av energi ved Barsebäck kjernekraftverk. Det hele ble forverret da det sommeren 1992 var en hendelse ved reaktoren som gjorde at flere svenske kraftverk av samme typen ble stengt ned i en periode. Dette svekket tilliten til svensk kjernekraft, særlig i Danmark.¹³⁰

Da sosialdemokratene kom til makten i Sverige i 1994, ble kjernekraft igjen satt på dagsordenen, og tre år senere, i februar 1997, ble det besluttet å starte utfasingen av de svenske kjernekraftverkene i nær fremtid. De to reaktorene i Barsebäck skulle prioriteres for nedlegging. Etter noe frem og tilbake ble begge reaktorene lagt ned, den første i 1999 og den andre i 2005. Gjennom hele prosessen av både planlegging, bygging og til slutt fjerning av kjernekraftverket ved Barsebäck var danskene sentrale i beslutningene som ble tatt.¹³¹ Det hele kan tilsynelatende virke som et eksempel på plettfritt nordisk samarbeid, men realiteten var at befolkningen (da særlig den danske) lenge hadde kjempet for å få fjernet kraftverket.

Grunnen til at kjernekraftverket ved Barsebäck inkluderes i denne oppgaven som et nordisk diskusjonstema innenfor miljø og klima, er først og fremst det rent allmenne at kjernekraft er et fenomen som blir oppfattet som et miljøproblem. Denne oppfatningen deles av både kjernekraftforkjempere og motstandere, da de som er for energikilden også ser de mulige farene ved den, men mener at de er til å leve med. Det er altså opplagt et tema innenfor miljø og klima. Det er også et internasjonalt eller regionalt tema fordi eventuelle problem som kan oppstå ikke er utelukkende lokale utfordringer. Dette tilsier at kjernekraft i regionen skal være et nordisk tema. Til slutt er det nettopp plasseringen av Barsebäck som gir ytterligere grunnlag for at det blir nordisk. Det er opplagt Danmark som ville vært mest påvirket, men ser en på kartet så er det tydelig at det ikke skulle så mye til før Osloregionen også hadde blitt berørt. En kan altså ha en forventning om at det er et nordisk tema rent allment, og spesifikt ut ifra plasseringen til Barsebäck, som på mange måter ble symbolet på kjernekraft-debatten i Norden.

For å undersøke hvordan situasjonen ble fremstilt i den offentlige debatten og hvordan det politiske samarbeidet i Norden foregikk vil jeg også her ta i bruk mediene og sesjoner fra de nordiske rådene. Jeg vil undersøke perioden rundt nedstengingen, både tiden som ledet opp til beslutningen i 1997, samt perioden etterpå hvor jeg antar at diskusjonene vil gå ut på hvordan det skal gjøres rent praktisk. Årene 1996, 1997 og 1998 vil derfor være sentrale, i denne

---

¹³⁰ Kaijser & Meyer, 85-90.

¹³¹ Kaijser & Meyer, 90-94.

perioden var det utvilsomt større nasjonale debatter i både Danmark og Sverige. Barsebäck hadde ikke bare de to direkte involverte landene som sentrale parter. Norge var involvert gjennom eierskap, i Nord-Atlanteren var det en frykt for atomavfall på avveie, og Finland hadde en generell interesse som den eneste andre kjernekraftnasjonen i Norden. Kjernekraft i seg selv har muligheten for å være et allmenn nordisk diskusjonstema på grunn av energiformens utbredelse i regionen og dens nærområder. Det som er særegent med Barsebäck er at plasseringen dens gjorde at det ikke kunne være et isolert spørsmål, det måtte bli et bilateralt spørsmål. Dette setter det nordiske aspektet i gang og diskusjonen får dermed en nordisk dimensjon. Saken kan altså være representativ i undersøkelsene av hvordan politisk utforming faktisk har fungert i Norden, og kan fortelle oss noe om hvordan nordisk samarbeid fungerte.

Den offentlige debatten

Sveriges dilemma

At Sveriges posisjon blir sterkest vektlagt i denne diskusjonen er åpenbart. På samme måte som at Norge er særlig relevant i diskusjonen om hvalfangst, er Sverige det i diskusjonen om Barsebäck. Diskusjonen om kjernekraft skiller seg fra diskusjonen om hvalfangsten da tema skapte stor splid innad i landet som hadde kjernekraften. Konturene av en “landskamp” blir dermed dempet på grunn av den interne splittelsen. Kjernekraften hadde tidligere hatt store politiske ringvirkninger i Sverige, med folkeavstemninger og regjeringsskifter knyttet til saken.¹³² Denne betydelige motstanden innad i Sverige gir kjernekraftsaken en annen dynamikk enn hvalfangstsaken. Det vil derfor være spennende å undersøke hvorvidt denne tosidige svenske posisjonen kom til uttrykk i de nordiske rådene. Hvordan og hvorvidt den offentlige debatten i Sverige ble påvirket av dansk kritikk vil også være relevant å undersøke her. I en diskusjon med kjernekraft i fokus kunne en også forvente at Finland ville gjøre seg særlig gjeldende, men utover den allmenne nordiske kritikken mot kjernekraft vil vi se at Finland ikke var særlig involvert i denne diskusjonen. Dette er lignende slik Island var i hvalsaken, det var rett og slett tryggest og mest formålstjenlig å sitte stille.

Kildematerialet fra svenske medier skiller seg noe ut i denne oppgaven fordi det er veldig omfattende. Dette kommer tydelig frem i arkivdatabasen da en får like under fire tusen

---

¹³² Östberg & Andersson, *Sveriges Historia*, 2013, 256-263.

svenske avisartikler som nevner Barsebäck i perioden 1996 til 1998.¹³³ Nedleggingen av Barsebäck og utfasingen av den svenske kjernekraften ble vedtatt i februar 1997, et naturlig skillepunkt i kildemateriale er dermed kildene før og etter denne beslutningen ble vedtatt. Et markant skille i den offentlige debatten i Sverige blir da straks synlig. Da det bare var like under fire hundre avisartikler som tok for seg debatten om kjernekraftverket i 1996, men i 1997 blir det nevnt i nærmere to tusen avisoppslag.¹³⁴ Vi har allerede noen forutsetninger for hvordan diskusjonen rundt Barsebäck foregikk og kan dermed snevre inn søket etter det som er mest relevant for denne oppgaven.

Det er en forventning at Norden og Danmark vil være relevante i diskusjonen. I metodekapittelet så vi at en med fordel kan snevre inn kildemateriale for å gjøre det både mer håndterlig og samtidig holde fokus ved det relevante tema. Derfor inkluderes de to aktørene i søket, dette har ønsket effekt og antallet avisartikler går da ned til rundt to hundre.¹³⁵ Som vi også så i metodekapittelet kan en få god helhetlig oversikt over den offentlige debatten ved å benytte seg av én stor avis. Ved å avgrense det hele til artikler som ble publisert i *Svenska Dagbladet* får vi et resultat på overkommelige 47 avisartikler å undersøke. De som er av størst relevans vil bli trukket eksplisitt inn i denne analysen.

1997 var det samme året som Kyotoavtalen ble vedtatt. Klima og miljø var derfor høyt på dagsordenen internasjonalt. Vi vil komme tilbake til denne avtalen i neste kapittel, men det kan med fordel kort repeteres fra innledningskapittelet at de nordiske landene hadde påtatt seg ansvar om å gjennomføre en kraftig utslippsreduksjon av klimagasser. Utfordringen med nedstenging av kjernekraften i Sverige var åpenbar. Kjernekraft stod for halvparten av den svenske energien, så hvor skulle energien komme fra om kjernekraftverkene var borte? Flere alternativer ble lagt frem, kull fra Danmark eller Polen, dansk vindkraft, eller gass fra Norge eller Danmark. Den enkleste kortsiktige løsningen var dansk kullkraft. For å sette det i kontekst, produserte de to reaktorene ved Barsebäck 1,200 megawatt energi, noe som var nok til å forsyne 40% av energibehovet sør i Sverige. Det ble sammenlignet med kull- og oljekraftverk på dansk side, her kunne en slik produsere 820 megawatt. Energibehovet skulle altså fint la seg dekke, men problematikken oppstod når de tok utslipp av karbondioksid med i betraktning. Dette

---

¹³³ Søkeordet “barsebäck” gir 3,797 resultater på svensk i Retriever.

¹³⁴ Søkeordet “barsebäck” i Retriever gir 391 resultater for 1996/1,829 resultater for 1997.

¹³⁵ Søkeordet “barsebäck AND (norden OR danska)” i Retriever gir 183 resultater.

hadde verken av landene mulighet for å øke som følge av rammeverket inngått i Kyotoavtalen.¹³⁶

Import av energi fra nabolandet Danmark var dermed ikke helt uproblematisk i den svenske debatten. De gamle danske kullkraftverkene slapp ut store mengder miljøgasser. Det ble argumentert at skaden de gassene kunne påføre befolkningen i området var betydelig og mye større enn hva det svenske kjernekraftverket gjorde. Et argument som ble fremmet i den svenske debatten var at de danske kullkraftverkene spydde ut forurensende og kreftfremkallende stoffer, og når det var vestavind så ble stoffene og gassene blåst rett over på den svenske befolkningen i Skåne. Ved nedleggelse av Barsebäck ville utslippene fra dansk side bare forverres. Forkjempere for kjernekraft argumenterte da at en nedstenging av Barsebäck ville føre til de konsekvensene en nettopp ønsket å unngå i miljø- og klimakampen. Da det ville føre til høyere utslipp av klimagasser, dårligere luft og miljø for områdene rundt og ikke minst dyrere strøm for forbrukerne på sikt. Barsebäck ble derfor argumentert som nødvendig for miljøet og for en bærekraftig energiproduksjon.¹³⁷

Utover miljøspørsmål ble det også satt fokus på de økonomiske faktorene som spilte inn på debatten. Danskene hadde tydelige økonomiske motiv i saken da dansk kraftindustri kunne tjene enormt på nedleggingen av Barsebäck. Dette ble ikke oversett i den svenske debatten, og det ble argumentert fra kjernekraftforkjempere at de danske motivene var overveldende ledet av danske forretningsmenn som var fokusert på fortjenestemulighetene. *“Denna snedvridda debatt har blåst upp av illvilliga kärnkraftmotståndare och övriga okunniga personer som medialt gjort uttalanden utan vare sig grund eller sakkunskap [...]”*.¹³⁸ Ondsinnede og uvitende mennesker, samt forretningsmenn ble altså sett på som de sentrale aktørene i kampen for å få fjernet den svenske kjernekraften. Dette ble igjen koblet opp mot miljøspørsmål, da den danske kullkraften ikke hadde en tilsvarende miljøavgift som svensk kraftproduksjon hadde. Noe som gjorde at de kunne selge billig og utslippstung energi. Det ble argumentert at dette var med på å holde tilbake utviklingen av nye energialternativer og bærekraftig energiproduksjon.¹³⁹

Det at Finland og Sverige på dette tidspunktet var blitt medlemmer av EU gjorde at unionen ble en ny faktor som gjorde seg gjeldene i de nordiske forhandlingene. Barsebäck var et av mange tema under EU-forhandlingene, men ikke mer enn at danskene sa ifra om sitt krav

---

¹³⁶ *Svenska Dagbladet*, “Dansk el kan ersätta Barsebäck” av Johan Selander & Carl-Johan Bilkenroth, 4. feb. 1997.

¹³⁷ *Svenska Dagbladet*, “Danska kolkraftverk är miljöfarliga” av Rickard Bökman, 17. aug. 1998.

¹³⁸ *Svenska Dagbladet*, “Danska kolkraftverk är miljöfarliga” av Rickard Bökman, 17. aug. 1998.

¹³⁹ *Svenska Dagbladet*, “Danska kolkraftverk är miljöfarliga” av Rickard Bökman, 17. aug. 1998.

at Barsebäck skulle være det første svenske kjernekraftverket til å legges ned. Vi kommer her tilbake igjen til det svenske dilemma at de ikke hadde en solid alternativ strategi for å dekke energibehovet ved en eventuell utfasing av kjernekraftverkene. På grunn av dette kunne ikke den svenske statsministeren love noen ting.¹⁴⁰

Det svenske dilemma i debatten om Barsebäck og kjernekraft er altså tydelig. Heller enn å fokusere på den danske motstanden mot kjernekraftverkets plassering, var andre spørsmål svært sentrale i den interne svenske debatten. Kyoto-protokollen påvirket den sterkt og de sentrale klima- og miljøutfordringene ble satt i fokus ved. Energiforsynings-sikkerheten var også sentral da hele Sverige ville bli påvirket av en så stor transaksjon i energiforsyning, og det skapte engasjement. Til tross for at det var mye frem og tilbake endte den svenske regjering å fase ut kjernekraften, og Barsebäck ble prioritert. To konfliktlinjer gjorde seg altså gjeldende i debatten. Den ene omhandlet en stabil kraftforsyning som potensielt kunne ha katastrofale følger for miljøet i området. Den andre handlet om miljø mot klima, i den forstand at om kjernekraften skulle bort så måtte den erstattes av noe med høyere klimagassutslipp.

Dansk motstand

Det mest sentrale momentet for danskene var det at Barsebäck ble sett på som “*verdens verst plasserte atomkraftverk*”, da man kunne se reaktorene over sundet fra København med det blotte øyet. De tjue kilometerne som skilte kjernekraftverket og den danske hovedstaden var helt klart den store problematikken for Danmark. Dette ble tydeliggjort like før starten på de svenske energiforhandlingene i 1996, da dro det danske folketingets miljøutvalg til den svenske riksdagen i Stockholm for å utrykke kravet om at Barsebäck måtte bort. For å understreke poenget sitt hadde de med et kart over Stockholm for å bedre vise hvor nært kjernekraftverket faktisk lå København.¹⁴¹ Det kan også med fordel nevnes at alle danske partiene som var representert i folketinget stod samlet for å fremme dette budskapet.¹⁴²

Dette viser oss at det var et samhold i den danske politikken om at Barsebäck måtte bort. Det støttes klart i kildene, som viser til en tilsynelatende klar konsensus blant danske politikere. Steen Gade fra Sosialistisk folkeparti i Danmark kom med uttalelsen: “*Vi vil gjøre det klart for*

---

¹⁴⁰ *Svenska Dagbladet*, “Göran Persson gav inga löften till danskarna om Barsebäck” av Elisabeth Crona, 18. apr. 1996.

¹⁴¹ *Svenska Dagbladet*, “Danmark vädjar om förtur för Barsebäck” av Elisabeth Crona, 22. mai. 1996.

¹⁴² *Svenska Dagbladet*, “Folketing kræver besked om Barsebäck”, 21. mars 1996.

svenskene at det ikke er en eneste politiker i Danmark som ikke vil stenge Barsebäck.”¹⁴³ Dette ble understreket med at representanter fra åtte danske politiske partier møtte samlet opp på en pressekonferanse ved Barsebäck for å legge press på den svenske regjeringen.¹⁴⁴ I 1996 viste meningsmålinger at hele tre av fire dansker ønsket at Barsebäck skulle legges ned.¹⁴⁵ Spørsmålet om kjernekraftverket var altså tilsynelatende en nasjonal pådriver som den danske befolkningen kunne stille seg samlet bak.

Den danske motstanden ble etter hvert så sentral at den styrte hvordan den svenske utfasingen av kjernekraften ble gjennomført. Allerede i 1997 ble det vedtatt at Barsebäck skulle være det første kjernekraftverket til å fases ut. Etter vedtaket var gjort skjedde det en forandring i 1998 om den svenske regjeringens motivasjoner for nedleggelsen. Sosialdemokratene var på det tidspunktet i regjering i Sverige, og deres representant utalte:

*“Valet av kärnkraftverk har bestämts med hänsyn till den olämpliga lokaliseringen nära inpå ett nordiskt grannlands huvudstad och de stämningar som råder i detta grannland som en följd av osäkerheten om konsekvenserna av en så kallad restriskolycka.[...]”*¹⁴⁶

At nærheten til København ble den offisielle begrunnelsen vekket reaksjoner innad i Sverige. Verken nærheten til Malmö eller den sterke interne motstanden var nå en del av de offisielle årsakene bak. Spørsmål om hvorvidt en regjering kunne sette utenlandske makters interesser fremfor nasjonale ble tatt opp, da særlig av de private energiselskapene som hadde direkte tilknytning til Barsebäck.¹⁴⁷ Dette skapte reaksjoner innad i Sverige, men det vesentlige for denne diskusjonen, er nettopp det at den samlede danske motstanden ble så stor og sentral at den svenske regjeringen gav etter. Altså et klart eksempel på hvordan de nordiske landene kunne påvirke hverandres politiske situasjoner.

Den danske motstanden mot Barsebäck og svensk kjernekraft hadde som nevnt tidligere en annen sentral side ved seg enn nærheten til København, nemlig de økonomiske interessene. Danmark var absolutt ikke alene i å ha vinningsmuligheter, hele regionen rundt Østersjøen samt Norge kunne tjene på svensk energibehov.¹⁴⁸ For danske politikere og investorer var de økonomiske fordelene ved nedleggelsen av Barsebäck åpenbare. Danmark hadde på det

---

¹⁴³ Svenska Dagbladet, “Danska politiker till Barsebäck”, 12. mai 1996.

¹⁴⁴ Svenska Dagbladet, “Danska politiker till Barsebäck”, 12. mai 1996.

¹⁴⁵ Svenska Dagbladet, “Ilskan sjuder över sundet – Danska opinionen mot Barsebäck växer sig allt starkare” av Johan Selander & Rooney Johansson, 17. feb. 1996.

¹⁴⁶ Svenska dagbladet, “Danska opinion styr kärnkraftsstopp” av Sigfrid Leijonhufvud, 24. aug. 1998.

¹⁴⁷ Svenska dagbladet, “Danska opinion styr kärnkraftsstopp” av Sigfrid Leijonhufvud, 24. aug. 1998.

¹⁴⁸ Svenska dagbladet, “Danska elproduktion – Stor satsning på vindkraft” av Jeanette Nej & Anna-Karin Thorstensson, 17. juli 1998.

tidspunktet en total avhengighet av kullkraft for å forsyne befolkningen sin med strøm, da hele 78% av den danske energiproduksjonen kom fra kraftkilden.¹⁴⁹ De mange kullkraftanleggene gjorde at energioverskuddet i Danmark ville fortsette langt inn på 2000-tallet. Overskuddet av energi var faktisk så stort at landet selv bare hadde behov for rundt halvparten av kraften de produserte. Det kan nesten virke som at danskene hadde forutsett Barsebäcks nedleggelse, da de var godt i gang med å bygge et stort olje- og gasskraftverk som skulle produsere nesten like mye som den ene reaktoren ved Barsebäck. Påfallende nok skulle dette *Avedöre 2* kraftverket være ferdigstilt samme året som den siste reaktoren ved Barsebäck var planlagt å gå ut av drift i 2001.¹⁵⁰

Danskene stod samlet mot kjernekraften, men var sterkt splittet i diskusjonen om kullkraften. Som vi har sett stod klimagassutslitt og miljøforhold høyt på agendaen i Norden, og dette gjaldt også Danmark. Landets store kullbruk var i fokus, og satsingen på videreføring av energi fra fossile brennstoff ble i høyeste grad problematisert. Motstanden kom blant annet fra kommunalt nivå da borgemester Britta Christensen fra sosialdemokratene var sterkt imot utbygging av mer tung og miljøfarlig industri i Hvidovre kommune like utenfor København. Dette ble overkjørt av hennes partifelle Svend Auken som på det tidspunktet var energi- og miljøminister. EU ble også dratt med inn i debatten, og EU-kommisjonen ble bedt om å gjennomføre en vurdering av de mulige konsekvensutredningene. Til tross for denne motstanden mot det fossile, finner en ikke støtte til å beholde Barsebäck som energikilde.

Riktignok ble planer om kullkraftverk stoppet, og *Avedöre 2* som egentlig skulle ta i bruk kull, ble pålagt å heller bruke andre fossile brensler.¹⁵¹ Miljø- og klimaspørsmål stod altså sentralt også i den danske politiske utforming, men implikasjonene var en annen. Det har blitt tydelig at en diskusjon om Barsebäck også må inkludere energipolitikk for at problemforståelsen skal bli bedre. Den danske konsensusen om å ville fjerne Barsebäck var utvilsomt en sentral del av hvordan svenske politiske ledere og den svenske offentligheten oppfattet alvoret i danskenes sak. Dette var nok med på å påvirke både hvordan hele situasjonen endte, men også i hvilke tempo.

---

¹⁴⁹ *Svenska dagbladet*, "Dansk elproduktion – Stor satsning på vindkraft" av Jeanette Neij & Anna-Karin Thorstensson, 17. juli 1998.

¹⁵⁰ *Svenska dagbladet*, "Danskt kraftverk erstatter barsebäck 1" av Johan Selander & Ola Rehnberg, 13. juli 1998.

¹⁵¹ *Svenska dagbladet*, "Danskt kraftverk erstatter barsebäck 1" av Johan Selander & Ola Rehnberg, 13. juli 1998.

Norsk involvering

Norsk mediedekning av kjernekraftverket på grensen mellom Danmark og Sverige er mindre relevant i denne diskusjonen og vil derfor ikke ha like stort fokus ved seg i denne analysen. Til tross for dette vil det være hensiktsmessig å undersøke hvordan kjernekraftdebatten faktisk påvirket den norske offentligheten i perioden. Dette kan være med på å fortelle oss hvor stor påvirkningskraft saker i noen nordiske land har på sine naboer, dette vil da være med på å bygge opp forståelsen av det helhetlige Norden. Samtidig hadde norske økonomiske og politiske aktører en direkte påvirkning i saken om Barsebäck. Det norske aksjeselskapet *Statkraft* som var (og fremdeles er) heleid av staten ble nemlig i 1996 den nest største aksjonæren i Sydkraft (som drev Barsebäck), med rundt 15% eierandel.¹⁵² Dette gav den norske aktøren en stor påvirkningskraft i spørsmålet om kjernekraftverket.

Når en undersøker avisdatabasen for norske avisartikler som tok for seg Barsebäck, blir det tydelig at det ikke var en like stor sak som i Sverige eller Danmark. Ikke overaskende resulterer det bare i rett under hundre norske avisartikler, også her ser vi likhetstrekk med de svenske artiklene da det er et markant skille i hvor ofte kjernekraftverket nevnes før og etter vedtaket om nedlegging kom.¹⁵³ Dette indikerer at Barsebäck som tema ikke gjorde seg virkelig gjeldene i norske mediehus før diskusjonen gikk fra hvorvidt kjernekraftverket skulle legges ned, til hvordan prosessen som førte til nedlegging skulle være. Dette understreker igjen at det er fruktbart for denne analysen å også inkludere perioden etter nedleggingen ble vedtatt.

Den norske debatten i 1996 omhandlet hovedsakelig Statkrafts oppkjøp i Sydkraft som skjedde i april det året. Diskusjonen i Norge omhandlet i liten grad Barsebäck's problematiske plassering, men fokuset var heller på hvorvidt kjøp av bedrifter som drev med kjernekraft skulle være noe den norske stat faktisk bedrev. Oppkjøpet ble betegnet som "etisk forkastelig" av Ragnhild Queseth Haarstad fra Senterpartiet, fordi Stortinget tidligere hadde vedtatt at kjernekraft ikke skulle implementeres i den norske energimiksen.¹⁵⁴ Nærings- og energiminister Jens Stoltenberg fra Arbeiderpartiet svarte på dette med å argumentere at svensk kjernekraft allerede var i bruk i Norge gjennom det fellesnordiske energimarkedet.¹⁵⁵ Utover dette blir ikke Barsebäck noe særlig problematisert i norsk media i 1996.

---

¹⁵² *Aftenposten*, "Statkraft-oppkjøp i Sverige" av Knut A. Skaslien, 29. aug. 1996.

¹⁵³ Søkeordet "*Barsebäck*" i Retriever i perioden 1996-1997 (med norskspråklige artikler som kriterier) gir 13 resultater i 1996 / 79 resultater i 1997.

¹⁵⁴ *NTB*, "Vil hindre Statkraft i å eie kjernekraftselskap", 29. aug. 1996.

¹⁵⁵ *Aftenposten*, "Statkraft inn i kjernekraftverk" av Audun Støren, 11. apr. 1996.

Barsebäck ble i høyere grad problematisert etter nedstengingen ble vedtatt, da også med Statkrafts eierandel i fokus. Som den nest største eieren av Sydkraft hadde Statkraft makt i forhandlingene rundt nedstenging av kjernekraftverket. Den svenske regjeringen var interessert i å kjøpe ut Statkraft for å gjøre nedstigning av Barsebäck enklere, men det norske selskapet stilte strenge krav for at de skulle gå med på å selge sin eierandel. Til tross for at selskapet hadde muligheter for å realisere en enorm gevinst på salg, var Statkraft negative til ideen. De forlangt heller å motta svenske vannkraftreserver, noe som kunne være med på å forsinke hele den svenske avviklingen. Fra den norske regjeringen var det tydelig at politisk innblanding ikke var å foretrekke. Den norske olje- og energiminister Marit Arnstad fra Senterpartiet lot Statkraft selv avgjøre hvordan de skulle håndtere avviklingen av det svenske kjernekraftverket.¹⁵⁶ Dette er påfallende da hennes partifelle Haarstad omtalte det hele som “etisk forkastelig” et år tidligere. Den norske regjeringens motvilje til å bidra med hjelp i nedstengingen av Barsebäck var ikke uproblematisk for svenske og danske politikere, og årene etter vedtaket ble kritikken fra nabolandene sterkere, noe vi vil komme tilbake til i delen om de nordiske rådene.

Vi har nå hovedsakelig sett på norsk involvering i spørsmålet om Barsebäck før nedstenging ble vedtatt. Norges rolle etter vedtaket vil komme tydeligere frem i neste del av kapitlet. Statkrafts eierskap ble i påfallende liten grad problematisert av norske politikere, den offentlige debatten i Norge var også liten. Mediehusene skrev heller om hvordan saken foregikk i nabolandet Sverige. Norsk involvering og norske holdninger generelt var fraværende fra diskusjonen. Vi kan se at den norske stat foretrakk å holde avstand til diskusjonen rundt Barsebäck, til tross for økonomiske interesser i mulig eksport av gasskraft. De lot heller Statkraft stå ansvarlig for behandlingen av saken og hvordan nedleggingen skulle håndteres fra norsk side. Noe som i og for seg er forståelig da grunnen for å ha et egen statlig eid selskap som Statkraft er at de skal ta seg av slike saker når de dukker opp. Forventningene til Norges posisjon i de nordiske rådene er dermed at de vil være noe fraværende og uinteressert.

De nordiske rådene

En kan forvente at et svensk kjernekraftverk som lå i et av områdene med høyest befolkningstetthet i Norden, og med Danmarks hovedstad som nær nabo ble diskutert mye mellom de to nasjonene. Samtidig er det rimelig å forvente at et så sentralt tema også skulle bli

---

¹⁵⁶ *Dagens næringsliv*, “Statkraft får ordne Barsebäck” av Skjur Skjæveland, 20. nov. 1997.

tatt opp i de nordiske rådene, som tross alt skulle stå for det offisielle samarbeidet i Norden. Avgjørelsen om å fase ut kjernekraftverkene kom i 1997, en forventning er da at sesjonene som ledet opp til vedtaket skal inneholde Barsebäck som tema og diskusjoner rundt dette. Det er derfor overraskende når en undersøger sesjonene før 1997 og ser at Barsebäck er påfallende lite nevnt. I sesjonene fra 1994 til 1996, inkludert ekstrasesjonene, er kjernekraftverket bare nevnt tolv ganger,¹⁵⁷ og da ikke en eneste gang i 1996.¹⁵⁸

Nedstenging av kjernekraftverket var utvilsomt en lang og utfordrende prosess og en kan da anta at saken skulle bli diskutert over en lengre periode. Dette kan fortelle oss noe om hvor sentralt tema var for det offisielle nordiske samarbeidet. I Nordisk råds sesjoner fra 1985 til 1993 var Barsebäck nevnt i varierende grad. Det var et skille fra 1986 til 1987 hvor diskusjonen gikk fra å omhandle effektivisering til fjerning, dette hadde i stor grad sammenheng med Tsjernobylulykken.¹⁵⁹ I løpet av denne perioden skiller året 1988 seg noe ut, da Barsebäck ble snakket mest om det året.¹⁶⁰ Et kjernekraftfritt Norden var høyt på agendaen det året, og press ble lagt på svenskene for å få fortgang i utfasingsprosessen.¹⁶¹ Diskusjonen bærer de samme pregene som kildene har vist fra andre halvdel av 1990-tallet, da gjengangeren var at danskene fremmet sine bekymringer og krav om at nedstenging av Barsebäck måtte finne sted sporenstreks.¹⁶² I årene etter blir Barsebäck påfallende lite nevnt,¹⁶³ og de gangene det nevnes er det i sammenheng med svensk avvikling av kjernekraft. Gjennom hele perioden hadde altså Nordisk råd relativt lite fokus på Barsebäck.

Granskningsområdet kan med fordel utvides, slik som nevnt tidligere i dette kapitlet vil jeg derfor også undersøke hvordan det nordiske samarbeidet behandlet Barsebäck etter nedleggelse ble vedtatt. En rask oversikt over sesjonene fra 1997 og 1998 viser at kjernekraftverket var i fokus i en helt annen grad her, da Barsebäck blir nevnt flere ganger.¹⁶⁴ Dette gir oss en pekepinn på hvordan saken ble behandlet i perioden. Dette tyder på at kjernekraftverket i Barsebäck ikke ble diskutert før nedleggelsen ble vedtatt, noe som i seg selv er merkverdig. Dette antyder et moment som vi også tidligere har sett, nettopp det at de nordiske rådene unngikk å diskutere saker hvor det var større uenigheter. Det at saken ble diskutert etter

---

¹⁵⁷ Nordisk råds 44.-47. Sesjoner. (1994-1995).

¹⁵⁸ Nordisk råds 48. Sesjon. *København*. 1996.

¹⁵⁹ "Barsebäck" er nevnt til sammen 32 ganger i Nordisk råds 33.-35. sesjon. 1985-1987.

¹⁶⁰ "Barsebäck" er nevnt 31 ganger i Nordisk råds 36. sesjon. *Oslo*. 1988.

¹⁶¹ Nordisk råds 36. sesjon. *Oslo*. 1988, 317-328.

¹⁶² Nordisk råds 36. sesjon. *Oslo*. 1988, 634-638, 643-644.

¹⁶³ "Barsebäck" er nevnt til sammen 28 ganger i Nordisk råds 37.-43. sesjon. 1989-1993.

¹⁶⁴ "Barsebäck" blir nevnt 7 ganger i Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997./32 ganger i Nordisk råds 50. sesjon. *Oslo*. 1998.

at avgjørelsen ble tatt i Sverige antyder det samme. Når beslutningen var tatt, var det heller utfordringer og muligheter for flere av landene i Norden som stod i fokus. Utfordringen var mangelen på energi som nedleggelsen ville føre til, og hvordan dette skulle erstattes. Dette hadde nær tilknytning til mulighetene, særlig for nabolandene Danmark og Norge. De to nasjonene hadde mye å tjene på å bli leverandører av energi til Sør-Sverige. Det er altså to sider ved saken som kan undersøkes her, vi begynner med å undersøke hvordan diskusjonene foregikk før nedleggelsen ble vedtatt.

Før februar 1997

Det mest relevante for denne analysen ville vært å undersøke året før vedtaket kom. I 1996 ble sesjonen avholdt i København. Det kunne derfor virke innlysende at Barsebäck skulle bli tatt opp, men det ble ikke nevnt i det hele tatt. Til tross for at Barsebäck ikke er nevnt, viser kildene diskusjoner som indirekte tar for seg kjernekraftverket.¹⁶⁵ De to viktigste momentene i diskusjonene rundt kjernekraft innad i Nordisk råd var for det første sikkerhetspolitikk og for det andre miljørelatert, ofte i relasjon til hverandre. Den første som nevnte nordisk kjernekraft, var den norske statsministeren Thorbjørn Jagland fra Arbeiderpartiet. Miljø og klima blir lagt frem av han som de viktigste grunnene for å kutte ut nordisk kjernekraft, samtidig la han vekt på at det ikke kunne skje en utfasing av energikilden uten å ha en erstatning klar. Heller enn å omtale utfasing av svensk kjernekraft som “om” den vil fases ut, så sier han “den dagen” de fases ut. Videre forteller han at norsk gass kan være med på å erstatte kjernekraften.¹⁶⁶ Det kom altså et klart budskap fra den norske statsministeren til svenskene. Kutt ut kjernekraften, importer heller norsk gass. Det er også interessant hvordan han behandler det som en selvfølge at kjernekraften skal fases ut, noe den i skrivende stund for øvrig ikke er.

I 1996 hadde *venstresosialistisk gruppe* et medlemsforslag om sikkerhetspolitikk i Nordisk råd. Kjernekraftverk i Norden og Nordens nærområder ble betraktet som den nest viktigste sikkerhetspolitiske utfordringen for regionen. De stilte seg kritisk til hvordan nordisk energisamarbeid ikke hadde vært god nok på å finne løsninger på globale og regionale miljøutfordringer. Det ble trukket frem at tilgjengeligheten på fornybar energi var såpass god i Norden at anbefalingene fra Brundtlandkommisjonen¹⁶⁷ fint skulle la seg gjennomføre. Dette

---

¹⁶⁵ I Nordisk råds 48. sesjon. *København*. 1996. gir søkeordet “kjernekraft” 12 resultater, “atomkraft” gir 10.

¹⁶⁶ Nordisk råd 48. sesjon. *København* 1996, 40-41.

¹⁶⁷ Se fotnote 21, side 6.

ble brukt som en klar oppfordring til at det burde være en samordnet nordisk energipolitikk hvor målsettingen skulle være å avskaffe nordisk kjernekraft.¹⁶⁸ Her viser kildene en nordisk fellesopptreden basert på parti i miljøspørsmål, dette er sjelden i sesjonene og viser tegn på Norden som et politisk verksted.

Sikkerhetspolitikk som omhandlet frykt for miljøkatastrofer regionalt i Norden var altså sentralt innenfor kjernekraftdebatten i 1996. Til tross for hinting til det, ble selve kraftverket ved Barsebäck ikke direkte nevnt. Vi beveger oss derfor over til sesjonene fra 1995, det året fant det sted to sesjoner samt en ekstrasesjon. Av dem er det den ordinære sesjonen som faktisk har innhold hvor Barsebäck blir nevnt, av den grunn holder vi oss til denne. Det var lite forskjell i hva som ble ansett som viktigst i 1995 og 1996. Regional sikkerhet og miljøkonsekvensene av kjernekraft var også i 1995 helt sentralt, men da med forskjellen at Barsebäck spesifikt er nevnt som en mulig trussel. Her var det også politiske aktører fra venstrefløyen som utalte seg mot energikilden. Maggi Mikaelsson fra Sveriges Venstreparti mente at sikkerhetsbegrepet burde bli utvidet for å inkludere kjernekraft som en essensiell trussel mot den nordiske sikkerheten.¹⁶⁹

Nordisk råds miljøutvalg hadde hovedansvaret for miljøspørsmål i sesjonene. Miljøutvalget nevnte bare kort hvordan sikkerheten ved Barsebäck kunnen forbedres. Utvalget valgte å heller belyse spørsmålene angående kjernekraft i Nordens nærområder. De påpekte at det burde være fokus på å sørge for sikkerheten ved de gamle sovjetiske reaktorene i hovedsakelig Litauen og Russland.¹⁷⁰ Utover dette kom det frem en bekymringsmelding fra Grønland om faren for svensk radioaktivt avfall i Nord-Atlanteren. Dette var fordi Sverige transporterte det farlige avfallet til et anlegg i Storbritannia hvor det skulle stues bort. Spørsmålet fra Grønland var enkelt: tenkte Sverige å flytte atomavfall til Storbritannia, eller ville svenske politikere forhindre havforurensing forårsaket av radioaktive stoffer?¹⁷¹ Utenom de få punktene som nevnes her, var Barsebäck fraværende som diskusjonstema på de nordiske sesjonene i forkant av det svenske vedtaket. Hvorfor diskusjonen forandret seg fra 1995 til 1996 med å unnlate å i det hele tatt nevne Barsebäck er uklart. Det er derfor formålstjenlig å undersøke nordisk ministerråd.

---

¹⁶⁸ Nordisk råds 48. sesjon. *København*. 1996, 311-313.

¹⁶⁹ Nordisk råds 46. sesjon. *Reykjavik*. 1996, 1014.

¹⁷⁰ Nordisk råds 46. sesjon. *Reykjavik*. 1995, 1060-1061.

¹⁷¹ Nordisk råds 46. sesjon. *Reykjavik*. 1995, 1015-1016.

Til tross for at det ikke ble gjort klart i sesjonene, var Barsebäck et tema mellom ministerne i regi av nordisk ministerråd. Ikke overaskende var det danske politikere som tok opp tema, da den sosialdemokratiske danske statsministeren, Poul Nyrup Rasmussen nevnte det for den sosialdemokratiske svenske statsministeren, Ingvar Carlsson. Rasmussen tok i bruk de samme argumentene som hadde kommet fra dansk side gjennom hele 1990-tallet, nemlig at kjernekraftverket var feilplassert i et tettbebygget området. I det som blir beskrevet som “god nordisk ånd” svarte Carlsson at han skulle videreformidle de danske bekymringene til den påtroppende statsministeren Göran Persson, departementene og partilederne i Sverige.¹⁷²

De gjentatte danske forespørslene om å prioritere nedstenging av Barsebäck ble ikke nødvendigvis tatt godt imot blant svenske politikere. Tidlig i 1996 mottok den svenske sosialdemokratiske innenriksministeren Jörgen Andersson flere brev fra danske politikere om nedstenging av Barsebäck. Andersson svarte dem i en uttalelse at “Danskarna måste lära sig att svenska besluten fattas i Sverige”.¹⁷³ Det ble altså satt en grense for hvilken aksept for innblanding i innenrikspolitikken svenskene ville godta, Andersson mente at denne grensen var krysset av danskene. Kildemateriale viser altså at det nordiske gav potensialet for integritetskrenkende meningsytringer, hvor i dette tilfelle et av medlemmene måtte rette seg på et punkt hvor de mener at Nordisk råd ikke har noe de skulle sagt.

Blant brevene i fokus var det ett Andersson selv hadde mottatt fra den danske sosialdemokratiske innenriksministeren, Birthe Weiss, samt et brev fra den danske statsministeren til den svenske. Dette mente Andersson var helt og holdent den danske innenrikspolitikken som ble fremmet, nettopp fordi de danske politikerne ikke hadde noe annet valg enn å sette problemstillingen på dagsorden. Samtidig sa han at den danske innenrikspolitikken ikke måtte hindre den svenske energipolitikken, og de føringene svenskene hadde lagt i grunn. Han understreket også at dette var en sak som de nordiske statsministre måtte klare å få orden på i regi av Nordisk råd, og at det var først da at det ville være aktuelt å diskutere hvordan en avvikling av kjernekraft kunne starte, samt hvilke kraftverk som skulle tas ut av drift.¹⁷⁴

Det danske politiske presset mot Barsebäck ble omtalt som “maksimalt” av den danske innenriksministeren (Weiss). Den svenske innenriksministeren (Andersson) hadde avvist å gjennomføre diskusjoner om kjernekraftverket med Weiss, og argumenterte heller at en såpass viktig diskusjon måtte tas i de nordiske rådene. Andersson mente at det var gjennom den

---

¹⁷² *Svenska dagbladet*, “Carlsson vill ha in fem punkter om jobb” av Elisabeth Crona, 6. mars 1996.

¹⁷³ *Svenska dagbladet*, “Inga löften om Barsebäck” av Lena Hennel, 28. feb. 1996.

¹⁷⁴ *Svenska dagbladet*, “Inga löften om Barsebäck” av Lena Hennel, 28. feb. 1996.

nordiske plattformen at regionen skulle diskutere såpass krevende politiske saker.¹⁷⁵ Dette var altså et tilfelle hvor det nordiske samarbeidet ble ansett som redskap for å bedre løse regionale utfordringer. Kildene viser altså at de nordiske rådene ikke var totalt fraværende i diskusjonen om Barsebäck, men diskusjonene innad i rådene var samtidig minimale. Noe som er motstridende og problematisk med tanke på de nordiske rådernes roller som samarbeidsplattformer for regionen. Kjernekraftverket på grensen mellom Sverige og Danmark hadde tilsynelatende vært et ypperlig tema for diskusjon i deres regi.

Kildene har gjort det tydelig at det var en partipolitisk dimensjon ved diskusjonene om kjernekraft og Barsebäck, noe som er en indikasjon på at det fantes en nordisk politikk. Samtidig er det tydelig at tema ikke er diskutert så mye som en først kunne anta, det er riktignok sporadiske forsøk på å få frem tema, men kjernekraftnasjonene er uvillige til å diskutere saken og de forblir dermed i stor grad tause. Utover dette ser vi at det ikke nødvendigvis var nasjoner som stod for ulike syn, men heller ideologier som gikk utover landegrensene. Altså at det heller var et politisk grunnsyn som gjorde seg gjeldende i denne saken, senterpartiene og venstrepartiene gjorde seg særlig gjeldende her. Dette er i motsetning til hvalfangsten hvor de partipolitiske skillelinjene ikke kommer til syne på grunn av lite diskusjon. Det må påpekes her at konsensusen i Danmark gjorde at de stod samlet til tross for partilinjer. Samtidig viser saken oss hvordan interessekonflikter ble håndtert i Norden. Det finnes nordiske stridigheter som kunne bli tatt opp i plenum, men det påfallende er at stridighetene forblir bilaterale.

Etter vedtaket om nedstenging

Som vi har sett var miljøspørsmålene et sentralt tema i diskusjonene om Barsebäck. Når nedstengingen ble vedtatt var miljørisikoen for nærområdet løst. Det som da gjenstod var de nordiske miljøløftene til omverden, i løpet av perioden fra 1996 til 1998 skjedde det noe helt sentralt innenfor det internasjonale klima- og miljøsamarbeidet, nemlig signering av Kyoto-avtalen. De nordiske landene hadde skrevet under avtalen og var dermed forpliktet til å redusere klimagassutslippene kraftig. Danmarks kullindustri var da mildt sagt problematisk, både for produksjonslandet Danmark, men også for den nye storkunden Sverige.

For Danmark betydde dette at eksport av energi fra kullkraft måtte fases ut, og fokuset gikk over til å produsere fornybar energi i form av vindkraft. En slik omlegging ville ta lang tid

---

¹⁷⁵ Svenska Dagbladet, "Danskt tryck mot Barsebäck", 27. feb. 1996.

og være enormt kostbart for landet.¹⁷⁶ I motsetning til nabolandet Sverige, hadde Danmark ikke et regulert strømmarked og var ikke åpent for utenlandsk konkurranse. Dette var en økonomisk problematikk som raskt ble politisk, da det førte til en klar fordel for de danske energiprodusentene. Sverige hadde på sin side flere miljøavgifter på energi fra fossile brennstoff, noe danske energileverandører ikke behøvde å forholde seg til. Dette var problematisk da svensk kraftproduksjon hadde mindre klimagassutslipp enn de danske fossile kraftverkene. I praksis gjorde dette at den mer miljøvennlige svenske energien ble dyrere enn den danske. Den svenske regjeringen la derfor press på danske styresmakter for å gjøre kraftmarkedet mellom dem mer likestilt.¹⁷⁷

Den svenske regjeringen brukte flere midler for å legge press på Danmark. EU-kommisjonen ble blant annet trukket inn som en kommunikasjonskanal. Samtidig gikk Nærings- og handelsdepartementet i direkte samtaler med sine danske kollegaer for å forsøke å få innført en miljøavgift også i Danmark. Regjeringen i Sverige arbeidet tilsynelatende hardt for å kreve en skatteharmonisering innen energiproduksjon med Danmark. Kritikere av den svenske regjeringens politikk påpekte at dette var problematisk, da den samme regjeringen hadde vedtatt å stenge noe som ble ansett av flere parter som en kilde for grønn energi, nemlig Barsebäck.¹⁷⁸

Energibehovet som nedstengingen av den første reaktoren i Barsebäck ville forårsake, skulle etter regjeringens planer erstattes av kraftimport fra Danmark, riktignok i en overgangsfase. Problematikken var altså at den svenske regjeringen skulle erstatte miljøvennlig kjernekraft i miljøvennlighetens navn med miljøverstingen kull. Dette ble ytterligere problematisert da den svenske sosialdemokratiske næringsministeren, Anders Sundström, kommenterte situasjonen. Sundström sa at “det handlar om några droppar olja”.¹⁷⁹ Noe motstanderne var raskt ute med å kommentere, ifølge dem handlet det ikke om noen dråper olje, men heller hundretusenvis av tonn med kull som skulle fyres opp i de samme danske kullkraftverkene som den svenske regjeringen ville beskatte med tunge utslippskrav. “Att Sverige i och med kärnkraftsavvecklingen gör sig beroende av samma kolkraftverk som vi helst skulle vilja se försvinna, säger en del om den energipolitiska förvirring som råder i hjärnvindlingarna hos medlemmarna av regeringen Persson.”¹⁸⁰ Debattene om

---

¹⁷⁶ Svenska dagbladet, “Dansk elproduktion – Stor satsning på vindkraft” av Jeanette Neij & Anna-Karin Thorstensson, 17. juli 1998.

¹⁷⁷ Svenska dagbladet, “Osund ström”, 11. juni 1998.

¹⁷⁸ Svenska dagbladet, “Osund ström”, 11. juni 1998.

¹⁷⁹ Svenska dagbladet, “Osund ström”, 11. juni 1998.

¹⁸⁰ Svenska dagbladet, “Osund ström”, 11. juni 1998.

problematikken rundt nedstengingen av Barsebäck økte altså etter vedtaket ble gjort, men andre premisser kom i fokus.

Den problematiske situasjonen med Kyotoavtalen og utslippskutt var også sentral i dansk politikk. EU-landene hadde påtatt seg reduksjonsansvar som én gruppe i Kyoto, hvor den danske miljøvernministeren Svend Auken hadde vært en pådriver. Svensk påvirkning gjorde også sitt, og den danske regjeringen planla etter hvert å innføre kvoter på karbondioksidutslipp i strømproduksjonen. Dette ville ikke være tilstrekkelig, da prognosene viste at den danske kullkrafteksporten måtte opphøre fullstendig. Avtalen i Kyoto gjorde det riktignok mulig for land å dele reduksjonsbyrden med andre nasjoner, men den svenske sosialdemokratiske miljøministeren Anna Lindh gjorde det klart at det var noe Sverige ikke hadde noen intensjoner om å gjøre.¹⁸¹ Det politiske energisamarbeidet mellom landene i Norden hadde altså tydelige begrensninger.

Finland var det eneste andre landet i Norden som også benyttet kjernekraft i sin kraftforsyning. På grunn av dette kunne en forvente at finske politikere ville ha et ønske om å forsvare nordisk kjernekraft. Til tross for dette er Finland og finske politiske ytringer påfallende lite synlig i diskusjonen om Barsebäck. Dette betyr ikke at finske politikere ikke hadde en stemme rundt kjernekraftdebatten ellers, den grønne politikeren Satu Hassi var kritisk til utbygging av flere kjernekraftverk i Finland,¹⁸² og fikk støtte fra andre finske politikere på den nordiske arenaen.¹⁸³ Utover dette lå fokus deres hovedsakelig ved nedstenging av gamle sovjetiske reaktorer i Nordens nærområde. Senterpolitikeren, Olof Salmén, fra Åland var en av dem som støttet nettopp dette.¹⁸⁴ At finske politikere ikke blandet seg inn i diskusjonen rundt Barsebäck's plassering er ikke så rart, da anlegget lå på den svenske vestkysten. En sak som kunne være relevant for finsk industri var ved det svenske kraftbehovet, og det er også her vi finner noe finsk politisk involvering. Finland som resten av de nordiske landene så at en svensk utfasing av kjernekraft utvilsomt ville påvirke kraftmarkedet i regionen. Vedtaket om nedlegging av kjernekraften i Sverige, gjorde at den finske sosialdemokratiske handels- og industriministeren Antti Kalliomäki utalte seg om at et nordisk naturgassnett nå var nødvendig. Dette ble naturligvis støttet av hans norske kollega, olje- og energiminister, Ranveig Frøyland, fra Arbeiderpartiet.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ *Svenska dagbladet*, "Sveriges elimport hot mot Danmarks miljömål" av Ylva Nilsson, 19. apr. 1998.

¹⁸² Nordisk råds 45. Sesjon. *Reykjavik*. 1995, 145-146.

¹⁸³ Nordisk råds 45. Sesjon. *Reykjavik*. 1995, 157-158.

¹⁸⁴ Nordisk råds 45. Sesjon. *Reykjavik*. 1995, 216-217.

¹⁸⁵ *NTB*, "Svenskene avviker kjernekraften - Barsebäck protesterer" av Thomas Højeberg, 3. feb. 1997.

Finsk politikk var tilsynelatende ikke påvirket av Sveriges mål om å fase ut kjernekraften, Finland gjorde nemlig det motsatte. For å ivareta konkuranseevnen til finsk industri samt energiforsyningsikkerheten i landet, gikk flere partier i Finland inn for utvidelse av kjernekraften. I den finske riksdagen ble det også vedtatt å gjennomføre en videreutvikling av effektiviteten i allerede eksisterende finske kjernekraftverk. Dette ble blant annet grunnet i miljøhensyn som vi har vært innom tidligere, da den eventuelle erstatningen ville vært kullkraft. Den finske posisjonen var at for å nå miljømålene satt i Kyoto, var det en forutsetning at finsk kjernekraft fortsatt måtte bli benyttet, effektivisert og utvidet. Dette hadde den positive bivirkningen av å gi sikkerhet til den finske industrien.¹⁸⁶ Den finske kjernekraftpolitikken var altså diametralt forskjellig fra den svenske. Selv om den svenske beslutningen kunne være positiv for finsk næringsliv valgte finske politikere i stor grad å holde seg utenfor diskusjonene. Dette på samme måte som Island i hvalfangstsaken, finsk innblanding kunne slå negativt tilbake på deres egne interesser. Dette gir antydning til at nordiske regjeringer og politikere valgte sine strider. Dette viser at kjernekraftsaken var lite prinsipiell, finske kjernekraftverk kunne også vært en miljøtrussel, men avstanden gjorde den mindre interessant i den nordiske diskusjonen.

Norske Statkrafts motvilje mot den svenske regjeringens vedtak ble ikke særlig problematisert av norske politikere før sommeren 1998. Striden mellom norske økonomiske interesser og Sverige/Danmark på den andre siden hadde blitt sterkere i årene etter beslutningen fant sted. Som de norske nabolandene argumenterte, var jo tross alt Statkraft et statlig eid selskap, så handlingene til selskapet reflekterte den norske regjeringens politikk. Det var altså to sentrale moment ved Statkrafts innblanding. Det ene handlet om at norsk politikk ikke skulle påvirke selskapet, til tross for at det var statlig eid. På den andre siden var det fokus ved det at Statkraft tross alt var eid hundre prosent av den norske stat. Det at en statlig organisasjon da handlet stikk i strid med offisiell norsk politikk var ikke uproblematisk. Som motstanderne påpekte kunne ikke Statkraft agere som en alminnelig aktør, fristillingens grense for statlige selskap ble altså problematisert.

Politisk kommentator Aslak Bonde påpekte at situasjonen var et dilemma for den første Bondevik-regjeringen, da de på papiret skulle være prinsipielt imot kjernekraft. Tema ble derfor tatt opp blant de respektive statsministre på et nordisk ministermøte i 1998. Den norske statsministeren Kjell Magne Bondevik forsøkte å roe ned situasjonen med å overbevise sine nordiske kollegaer om at regjeringen var i dialog med Statkraft, og at Bondevik-regjeringen

---

¹⁸⁶ *Svenska dagbladet*, "Energipolitik - Sverige borde lära av Finland" av Sven-Erik Malmblad, 2. des. 1997.

mente det var viktig at Barsebäck ble nedlagt. Den norske statsministeren var nøye på å understreke at regjeringen ikke kunne instruere Statkraft direkte. Til tross for dette hevdet Bonde at det hadde foregått fortrolige samtaler mellom Bondevik og hans nordiske kollegaer om at Statkraft ikke ville opptre som et hinder for nedleggelsen av Barsebäck.¹⁸⁷

Kildene viser at det var et tydelig skille i hva diskusjonene rundt Barsebäck omhandlet, noe som i og for seg ikke er rart da premissene for diskusjon ble totalt annerledes etter februar 1997. Selv om samarbeidet i de nordiske rådene økte etter beslutningen om nedleggelse kom, var det ikke i særlig betydelig grad. Den sentrale forskjellen er at det i større grad var en dialog i ettertid. For å gjennomføre denne dialogen ble de nordiske rådene tatt i bruk. Noe som var med på å legitimere rådernes roller som offisielle samarbeidsplattformer.

Fra motvilje til samarbeid?

Som vi har sett hadde den nordiske debatten rundt kjernekraftverket ved Barsebäck mange dimensjoner og det var flere aspekter som ble sentrale i løpet av diskusjonen. Innfallsvinkelen hvor jeg undersøkte både perioden før og etter det svenske vedtaket, har gjort at to ganske ulike sider av saken har blitt synliggjort. Samtidig har undersøkelsen av de offentlige debattene i de nordiske landene vist oss klart at Barsebäck var et tema som ble snakket om og diskutert i Norden. En kunne forvente at når det først for alvor ble et tema om nedleggelse av kjernekraftverket som ble omtalt som verdens verst plasserte, at de nordiske regjeringene og parlamentene skulle diskutere saken seg imellom i de samarbeidskanalene de hadde til rådighet.

Med så stor debatt i aviser og i offentligheten skulle en kunne forvente at tema skulle blitt diskutert blant politikerne i enda større grad, på tvers av grensene. I perioden før nedleggelse ble vedtatt var det ikke særlig effektiv dialog mellom partene. Danskene kom med krav, mens svenskene på sin side heller hadde et ønske om å gjennomføre kjernekraftdilemmaet på sine egne premisser. Saken ble i liten grad diskutert i Nordisk råd i perioden like før beslutningen kom, noe som er påfallende og paradoksalt. Da en helt klart kan ha en forventning om at Barsebäck skulle bli nevnt i denne arenaen, særlig når en tar i betraktning frykten for en alvorlig ulykke.

---

¹⁸⁷ *Aftenposten*, "Nordisk enighet om Barsebäck" av Aslak Bonde, 23. juni 1998.

Konsekvensene ved nedstenging av det svenske kjernekraftverket ga etter hvert større rom for diskusjoner enn spørsmålet om hvorvidt det skulle legges ned. Dette er ikke akkurat slik en ville forventet at det skulle skje. En skulle trodd at frykten for en ulykke som kunne ha rammet et stort antall mennesker skulle være det sentrale. Til tross for dette ser man det motsatte, da de politiske diskusjonene ga vei for de økonomiske interessene, ble dialogen trappet opp. Utenforliggende spørsmål og problemstillinger som miljø og forurensing ble da raskt blandet inn i diskusjonen, men i bunn lå de økonomiske interessene. Handel og mulighet for økonomisk gevinst gav grunnlaget for den nordiske diskusjonen.

Analysen har vist at de nordiske institusjonene kommer i klem når bilaterale forhold og EU inkluderes i saker. Samtidig gjøres det klart at de nordiske rådene unnlot å diskutere en sak jo høyere konfliktnivået var, og at det var større sannsynlighet for nordisk relevans når konfliktnivået var lavere. Det må også bemerkes at kildene indikerer at det kanskje skjedde viktige politiske avklaringer under bordet. Kildene viser noen indikasjoner på dette, slik som Bondeviks fortrolige samtaler med nordiske kollegaer angående Statkraft. Dette betyr at det som var synlig i de nordiske rådene ikke nødvendigvis var identisk med det som skjedde av viktig politikk, noe som igjen poengterer viktigheten av det uformelle aspektet ved rådene. Dette uformelle aspektet gjør ikke opp for det faktum at Norden var en stille arena i diskusjonen rundt Barsebäck. Noe som gjør at også denne analysen støtter opp under hypotese to: *Det institusjonelle nordiske rammeverket og samarbeidet har hatt liten betydning i utformingen av den nordiske miljø- og klimapolitikken.*

Kapittel V

Dårlig klima for diskusjon

“Uten øyeblikkelig innsats vil klimaet endres dramatisk.”¹⁸⁸ To og et halvt tusen forskere fra hele verden kom med denne felleserklæringen sommeren 1996. På den tid hadde det gått fire år siden Rio-konferansen i 1992 hvor Agenda 21 og FNs klimakonvensjon var blant resultatene. Stabiliseringen av klimagassutslipp som hadde blitt lovet av verdens nasjoner i Rio var ikke i nærheten av å oppfylles. Verdens ledere så derfor at noe måtte gjøres, og med EU, USA og nesten åtti u-land i spissen lovet flere sentrale internasjonale aktører at en protokoll med juridiske bindende forpliktelser for reduksjon skulle gjennomføres. Denne avtalen skulle bli til i desember 1997 i Kyoto i Japan. I motsetning til Rio-konvensjonen som ikke inneholdt bindende avtaler, var målet i Kyoto å komme frem til nettopp dette.¹⁸⁹

Kyotoavtalen var en internasjonal klimaavtale og den første av sitt slag som inneholdt konkrete utslippsmål for enkeltland. Kyotoprotokollen, som den også kalles, var en del av FNs klimakonvensjon og ble vedtatt i Kyoto den 11. desember 1997. Den trådte i kraft i 2005, og i 2008 hadde hele 182 land ratifisert avtalen. Kyotoavtalen har i ettertid blitt kritisert fra flere hold og blitt problematisert av flere grunner. Blant annet fordi USA som på det tidspunktet hadde mest utslipp, aldri ratifiserte avtalen. Samtidig fikk enorme utslippsland som India, Brasil og Kina fritak fra å kutte utslipp.¹⁹⁰ Kyotoavtalen fokuserte nesten utelukkende på klimagassutslipp, og tok ikke i beregning andre miljøtiltak. Dette gjorde at forurensing, avskoging og lignende kunne vedvare uberørt.¹⁹¹ I ettertid vet vi med sikkerhet at Kyotoavtalen ikke ble innfridd, da de globale utslippene av klimagasser stadig har økt.¹⁹²

Til tross for kritikken og det vi vet nå i ettertid var avtalen i Kyoto et viktig fremskritt i internasjonalt samarbeid rundt klima- og miljøspørsmål. Kanskje det mest sentrale var at miljø- og klimautfordringene kunne bli sett på som økonomiske problem, som kunne løses ved hjelp av markedsmekanismer.¹⁹³ Blant annet åpnet det opp for et internasjonalt marked for kjøp

---

¹⁸⁸ *Aftenposten*, “Olje-land skvises ut ved krav om CO2-mål” av Ole Mathismoen, 19. juli, 1996.

¹⁸⁹ *Aftenposten*, “Olje-land skvises ut ved krav om CO2-mål” av Ole Mathismoen, 19. juli, 1996.

¹⁹⁰ Stryken, *Klimahistorie & klimapolitikk*, 2012, 232-234.

¹⁹¹ Naustdalsslid, *Klimapolitikk*, 2015, 143.

¹⁹² Naustdalsslid, 2015, 43-44.

¹⁹³ Asdal, 2011, 173-184.

og salg av utslippskvoter, det vi i dag kjenner til som *klimakvoter*.¹⁹⁴ De landene som faktisk skulle redusere utslipp i henhold til Kyotoavtalen stod også for store deler av de globale utslippene, da hovedsakelig europeiske land, samt New Zealand og Australia.¹⁹⁵ Alle de nordiske landene tilhørte signatarstatene av Kyotoprotokollen. Det sentrale for dette kapittelet er Nordens rolle i Kyotoavtalen, eller nærmere bestemt den nordiske tilnærmingen og samarbeidet i hovedsakelig oppløpet til avtalen. Vi så i innledningskapittelet at de nordiske landene internasjonalt har blitt sett på som frontfigurer innenfor miljø- og klimapolitikk. Det er derfor ikke særlig overaskende at alle de nordiske landene involverte seg i Kyotoavtalen.¹⁹⁶ Samtidig vedvarer spørsmålet om det var noe særegent *nordisk* med dette engasjementet.

I litteraturen kan en lese om hvordan de nordiske landene hadde en sentral del i utformingen av ulike saker i Kyotoavtalen, som for eksempel i skadebegrensning ved klimaforandringer. Ifølge Jens Hoff var Nordens rolle i Kyoto med på å understreke og styrke regionens rolle som frontfigurer innenfor miljø- og klimapolitikk.¹⁹⁷ De nordiske klima- og miljømålene i regi av Kyotoavtalen er ganske like, forskere har derfor argumentert at dette er fordi regionen baserte seg på et nordisk institusjonelt rammeverk. Ifølge Hoff er dette basert på samarbeid innenfor Nordisk ministerråd, EU og Nordisk råd. Det at nordiske politikere møtes regelmessig i rådene og EU har ifølge Hoff vært med på å skape samsvaret i de nordiske landenes miljø- og klimapolitikk.¹⁹⁸

Ifølge litteraturen har altså de nordiske rådene vært sentrale i å skape, forme og samkjøre de nordiske landenes klima- og miljøpolitikk. En kan derfor forvente at diskusjoner rundt tema vil gjøre seg gjeldende i både den offentlige debatten, samt innad i de nordiske rådene. Samtidig vil det være naturlig å anta at denne diskusjonen vil ha ledet til faktiske resultater som skal ha blitt synliggjort i rådene. Tema skal altså tilsynelatende få en nordisk dimensjon som gjør det til et godt undersøkelsesobjekt i denne oppgaven. En kan anta med grunnlag i litteraturen og den faktiske politikken som ble utformet, at Norden ble brukt som et politisk verksted i denne sammenheng.

---

¹⁹⁴ En klimakvote gir tillatelse til å slippe ut en gitt mengde klimagasser, mengden kvoter reduseres over tid slik at utslippene også skal reduseres. Kvotehandling/kvotesystem legger opp til at det finnes et satt antall klimakvoter som kan selges og kjøpes. Det mest kjente og omfattende er EUs *Europeiske kvotesystem*, men det eksisterer lignende systemer i for eksempel Kina og California, samt et globalt system. (Regjeringen.no “Dette er klimakvoter”).

¹⁹⁵ Stryken, 2012, 232-234.

¹⁹⁶ Hoff, 2018, 49-55.

¹⁹⁷ Hoff, 2018, 49-51

¹⁹⁸ Hoff. 2018, 62.

Den offentlige debatten

I perioden før toppmøtet i Kyoto i desember 1997 var flere tema på agendaen i den offentlige debatten i de nordiske landene. Undersøkelsen i dette kapittelet vil derfor bli noe annerledes enn de to foregående, da heller enn å ha fokus ved et bestemt saksområde vil jeg heller undersøke spesifikke saker, med Norden og Kyotoavtalen som utgangspunkt. De mindre sakene er alle en del av forberedelsene til toppmøte og omhandler utfordringer, muligheter og løsninger av diverse miljø- og klimarelaterte spørsmål. Samtidig kan det nevnes at noen saker gjør seg særlig relevante. Energipolitikk er tett knyttet sammen med miljø- og klimapolitikk, og som vi vil se vil dette derfor bli relevant i denne diskusjonen. Ved å ikke ha et bestemt land i fokus vil vi kunne få et annet innblikk i hvordan det helhetlige Nordiske samarbeidet faktisk fungerte, tilsynelatende vil derfor bilaterale forhold bli mindre sentrale. Hvordan Norden som region kunne redusere sitt klimaavtrykk var en sentral del av debatten i oppløpet til møte i Kyoto. Dette inkluderte diverse tiltak og forandringer som kunne gjøres i regionen. Det høye energiforbruket i Norden var et av temaene. Dette var fordi regionen var i verdenstoppen når det kom til forbruk av energi, da riktignok med store forskjeller mellom landene. Nordmenn hadde det høyeste forbruket i verden ifølge internasjonal energistatistikk. Forbruket var dobbelt så stort som for den gjennomsnittlige svenske, og fire ganger så mye som danskene.¹⁹⁹

Hvordan Kyotoavtalen ville påvirket det daglige livet til innbyggerne i Norden var en del av den offentlige debatten. Elektrifisering av trafikken var et av temaene som gjorde seg gjeldende i oppløpet til møte i Kyoto. Elektriske biler ble sett på som en enorm mulighet for de nordiske landene, i Norge alene hadde det potensialet til å redusere utslipp med tolv millioner tonn karbondioksid, noe som tilsvarte nesten en tredjedel av alt utslippet i Norge i 1996. Det ble argumentert at elforsyningssystemet i Norden kunne gjøre dette uten særlig behov for store investeringer i selve kraftsystemet. Et argument for elektrifisering av trafikken var at en antok at Kyotoavtalen ville kunne føre til restriksjoner på bruk av kjøretøy med forbrenningsmotorer, samtidig trodde en at oljereservene kunne være tomme innen førti år. Det ble altså lagt noe vekt på både skadene det kunne få å ikke legge om energibruken, og samtidig hvordan det kunne påvirke dagliglivet til folkene i Norden.²⁰⁰

Gasskraft har vi allerede vært innom i kapittelet om kjernekraft, men energiformen var også relevant i denne sammenheng på grunn av spørsmål rundt fremtidige energiforsyninger.

---

¹⁹⁹ NTB, "Norge verdensmester i strømsløsning" av Lars M. Hjorthol, 3. sep. 1997.

²⁰⁰ *Aftenposten*, "Strøm nok til tre millioner el-biler" av Are Wormnes, 11. sep. 1997.

Utfasing av svensk kjernekraft og et økende behov for energi gjorde at Norden måtte finne nye løsninger. Fra Norges side ble gasskraft fremmet som en løsning for å redusere de nordiske utslippene kraftig. Dette ble sett på som paradoksalt fra flere parter da gasskraft er en utslippskilde til karbondioksid. På dette tidspunktet var ikke klimavoter enda blitt en del av de internasjonale klimatiltakene, men diskusjoner rundt det fantes. Blant annet var det diskusjoner rundt hvorvidt det skulle være mulig å bytte gasskraft mot skogplanting. I regi av Verdensbanken var det diskusjon om slike ordninger, hvor store nordiske aktører som Statoil og Norske Naturkraft tok del. Det ble argumentert at siden kullkraft var en stor energikilde i Norden, så kunne bytteordninger for gass gi ytterligere insentiver som ville redusere bruken av kull i regionen.²⁰¹ Aktører som representerte nordisk industri hadde altså interesse av å finne løsninger i Kyoto og engasjerte seg i diskusjonen i forkant av toppmøte.

Industriens ønske om flere gasskraftverk i Norge ble også støttet av norske politikere som baserte seg på de samme argumentene som industrien. Den norske statsministeren, Thorbjørn Jagland, fra Arbeiderpartiet, gav uttrykk for at regjeringen ønsket flere gasskraftverk, men at Norge samtidig ville oppfylle alle de internasjonale miljøforpliktelsene. Utover argumentet med at gasskraft ville hjelpe til med å redusere de totale utslippene i Norden, argumenterte Jagland også for at Norge ville kunne utvikle ny teknologi som ville redusere utslipp. Dette skulle gjøres med hjelp av store investeringer fra den norske stat.²⁰² Den norske miljøvernministeren, Thorbjørn Berntsen, fra Arbeiderpartiet, gikk så langt og uttalte at “[...] Byggingen av to gasskraftverk i Norge er gode miljøverniltak. De som går imot gasskraftverkene, er samtidig for økte CO₂-utslipp i Norden”.²⁰³ Til tross for regjeringens store støtte til gasskraft, avvendet de beslutningene som ville bli gjort på toppmøte i Kyoto. Regjeringen valgte nemlig å vente med bygging av nye gasskraftverk til desember måned for å kunne ta resultatene av klimaforhandlingene med i betraktning.²⁰⁴ Den norske tilnærmingen ble ansett som paradoksalt av blant annet svenskene som hevdet at det var motstridende å øke bruken av gasskraft, og samtidig minske utslippene.²⁰⁵

Island hadde på denne tiden tretti prosent lavere utslipp enn gjennomsnittet blant i-landene. Islenderne hadde derfor et ønske om å kunne øke sine utslipp for å bli mer rettferdig

---

²⁰¹ NTB, “Skogplanting i bytte mot gasskraft?” av Lars. M. Hjorthol, 29. okt. 1997.

²⁰² Aftenposten, “Gasskraftverk i Norge? Sats på miljø - men vil bygge gasskraftverk” av Magnus Gunnar, 27. juni 1997.

²⁰³ Aftenposten, “Gasskraftverk i Norge? Gasskraft tente Stortinget: Stormløp mot Regjeringen” av Halvor Tjønn, 13. mai 1997.

²⁰⁴ NTB, “Jagland: Vil sende Co₂ på dypt vann, penger til rensforsøk” av Arne Grande, 11. mai 1997.

²⁰⁵ Svenska dagbladet, “Norge satsar på gas – och ökar utsläppen” av Björn Lindahl, 25. mai 1997.

likestilt med de andre rike nasjonene. Nasjonen ønsket å introdusere mer kraftkrevende industri som baserte seg på vannkraft eller jordvarme. Den liberalkonservative islandske statsministeren, Davíð Oddson, var klar på at dersom Kyotoavtalen ikke tok kvotehandel med i avtalen, så ville Island si nei til protokollen.²⁰⁶ Bakgrunnen for den islandske posisjonen var konkurransedyktighet i industrien. Island hadde lave utslippstall fordi energien deres i størst grad kom fra fornybare kilder. De energikildene gjorde også at Island hadde et overskudd av kraft som kunne brukes i tungindustri, noe som islandske politikere mente var nødvendig for økonomien. For at Island da skulle kunne signere Kyotoavtalen, var de avhengig av at den ikke førte til en konkurranseulempe for landet.²⁰⁷

Norske interesser var i stor grad likestilt med de islandske. I likhet med Island var den norske energiforsyningen i hovedsak basert på fornybare ressurser, og de hadde dermed den samme tanken om at avtalen måtte ta høyde for ulike situasjoner i forskjellige land. I 1997 lå norske utslipp på femten prosent over 1990-nivå. Norske politikere og næringsliv hadde interesse i å kunne høyne utslippene ytterligere for å forbedre økonomien, blant annet med gasskraftverk. Den norske regjeringen hadde erklært at de norske målene var å redusere utslippene til 1989-nivå innen 2005. Det høye norske ambisjonsnivået ble problematisert og ikke oppfattet som reelt da det var forventet at norske utslipp ville øke ytterligere, til tretti prosent høyere utslipp innen år 2010.²⁰⁸ Den norske regjeringens høye ambisjoner så dermed ut til å være grønnvasking. Statsminister Thorbjørn Jagland utalte at han støttet EUs målsettinger om å kutte utslipp med femten prosent i forhold til 1990-nivå, men samtidig var han klar på at dette måtte inkludere kutt i alle klimagasser, ikke bare karbondioksid.²⁰⁹ Han understreket også behovet for at det måtte gjøres kostnadseffektive investeringer. Som eksempel nevnte han at istedenfor å gjennomføre dyr rensing av norske anlegg, så burde en heller sette gamle russiske gassrørledninger.²¹⁰

Det at Norge hadde et så enormt energiforbruk ble desto mer kritisert og problematisert da den norske miljøvernministeren, Guro Fjellanger, fra Venstre, reiste til Kyoto i desember uten å love norske mål for utslippsreduksjon. Island hadde heller ikke satt konkrete mål i forkant

---

²⁰⁶ *Aftenposten*, "Nye smutthull-forhandlinger" av Kjell Dragnes, 13. nov. 1997.

²⁰⁷ *Dagens næringsliv*, "Island truer med Kyoto-nei" av Svein Thompson, 13. nov. 1997.

²⁰⁸ *NTB*, "Norge får ikke øke klima-utslippene" av Lars M. Hjorthol, 28. okt. 1997.

²⁰⁹ Utrykket *klimagasser* er en paraplybetegnelse for gasser som påvirker det globale klima. I oppløpet til Kyotoavtalen var det bare gassene CO₂, metan og lystgass som ble inkludert i avtalen. Norge på sin side hadde et ønske om at fluorgasser skulle inkluderes. Fluorgassene var et biprodukt av norsk aluminiumsproduksjon og en gass som norsk industri hadde godt grunnlag for å kutte ned. (*NTB*, "Norge får ikke øke klima-utslippene" av Lars M. Hjorthol, 28. okt. 1997.).

²¹⁰ *NTB* "Japan og Norden møttes i Bergen" av Arne Grande, 26. juni 1997.

av konferansen i Kyoto. Norge og Island var da de eneste landene i Norden som ikke hadde slike målsettinger, og de var i selskap med bare fire andre industriland på verdensbasis. Erik Solheim, fra SV, kalte det hele en skandale, og miljøvernorganisasjoner var også sterkt kritisk til denne posisjonen.²¹¹ Situasjonen var annerledes for de nordiske EU-landene. Allerede her ser vi at det var ulikheter i den nordiske tilnærmingen til toppmøte, noe som antyder at det nordiske samarbeidet kanskje ikke hadde gjennomslagskraft.

Norden i den Europeiske union

Som poengtert tidligere ble Sverige og Finland medlemmer av den Europeiske union i 1995. I 1997 var situasjonen dermed slik at flesteparten av innbyggerne i Norden også var innbyggere av EU. Dette gjorde at kontinentets politiske utforming fikk større og større innflytelse og påvirkning innad i Norden, også for Norge og Island som ikke var medlem. Unionen hadde en helt sentral rolle som pådriver under den globale klimakonferansen i Kyoto.²¹² EU hadde store ambisjoner om å redusere sine utslipp med femten prosent innen 2010 i forhold til 1990-nivå.²¹³ For å gjennomføre målene ville Unionen ta i bruk byrdefordeling, altså at land skulle måtte kutte eller få øke utslipp i henhold til ulike faktorer, da hovedsakelig økonomiske.²¹⁴ De nordiske medlemslandene hadde lignende tilnærminger, men ulike utgangspunkt i forkant av Kyotoavtalen.

I Sverige var det et klart ønske og oppslutning rundt det å kutte utslipp i henhold til EUs målsettinger. Oppslutningen var så stor at den svenske riksdagen hadde besluttet at utslipp av karbondioksid ikke skulle økes. Dette ble problematisk for svenske politikere da de samtidig hadde vedtatt å stenge ned kjernekraften, noe som i praksis gjorde utslippsøkning uunngåelig. Dette var den sosialdemokratiske regjeringen fullt klar over, og de drev derfor forhandlinger med EU om å få tillatelse til å øke utslippene. Forhandlingene gav resultater da den svenske regjeringen fikk medhold i å øke utslippene sine med fem prosent. Dette skapte store reaksjoner blant opposisjonen på høyresiden som argumenterte at ambisjonsjusteringen svekket Sveriges

---

²¹¹ *Verdens gang*, "Til Kyoto uten mål", 29. nov. 1997.

²¹² *Stryken*, 2012, 236-237.

²¹³ *Tidningarnas telegrambyrå*, "EU och USA i huvudrollerna vid klimatförhandlingar" av Jonas Lindgren, 30. nov. 1997.

²¹⁴ *NTB*, "USA vil punktere EUs klimaboble" av Lars M. Hjorthol, 29. okt. 1997.

posisjon og autoritet i miljø- og klimasaker. Samtidig ble regjeringen anklaget for at det hele var en del av sosialdemokratenes plan for å fjerne den svenske kjernekraften.²¹⁵

Som en del av EU-blokken var Finland også positive til utslippskutt. Energipolitikken i landet har lenge hatt som mål å ta i bruk mer og mer innenlandske energikilder. Siden 1990-tallet var finske energimål vært knyttet til europeiske klimamålsettinger. Energimiksen i Finland har vært mer variert enn de øvrige nordiske landene, med bruk av både kjernekraft, bioenergi, kull, vannkraft og gass. I sammenheng med Kyotomålene ble det lagt vekt på å videreføre kjernekraften samt innføre mer bioenergi fra skogressursene i landet.²¹⁶ I oppløpet til møte i Kyoto hadde Finland et foreslått utslippskutt på ti prosent, men etter forhandlingene i EU ble det gjort en helomvending som gjorde at Finland heller kunne øke de med femten prosent.²¹⁷

Fra Danmark var det også stor støtte og oppslutning om sterke klimamålsettinger på europeisk nivå. Den danske sosialdemokraten og EU-kommisjonær, Ritt Bjeregaard, uttrykket at utslippskravene var mer enn ti år på etterskudd og var sterk i sin kritikk mot store aktører som ikke ville ta sin del av byrdene, da hovedsakelig USA. Videre påpekte Bjeregaard hvordan utviklingslandene stod på randen til å måtte bære byrden for industrilandenes uvilje til å handle i saken. Hun la vekt på det etiske og argumenterte for at industrilandene hadde et ansvar ovenfor utviklingslandene, som fortjente de samme mulighetene.²¹⁸ Under klimaforhandlinger innad i EU vedtok blant annet Danmark å redusere sine klimagassutslipp med femten prosent.²¹⁹ Dette var den største utslippsreduksjonen blant alle de nordiske landene.²²⁰ Det må her nevnes at denne økningen av utslipp gjaldt bare på kort sikt, begge landene i det østlige Norden hadde ambisjoner om å redusere utslippene sine innen 2010.²²¹

For Danmark var kullkraften i kombinasjon med det nordiske strømmettet en utfordring. Kullkraft er en stor utslippskilde, og Danmarks fokus på energikilden var problematisk med tanke på utslippskutt. Et eksempel på hvorfor det nordiske strømmettet også kunne være en utfordring for Danmark, kom i 1996 som var et dårlig strøm-år i Norge, da førte økt import av

---

²¹⁵ *Svenska dagbladet*, "Het debatt om ökande svenska koldioxidutsläpp" av Tom Hansson, 1. mars. 1997.

²¹⁶ Lahn & Leiren, 2016, 10.

²¹⁷ *NTB*, "EU enig om kutt i drivhusgasser", 3. mars. 1997.

²¹⁸ *Tidningarnas telegrambyrå*, "EU och USA i huvudrollerna vid klimatförhandlingar" av Jonas Lindgren, 30. nov. 1997.

²¹⁹ *NTB*, "Norge støtter EUs klimamålsetting" av Lars M. Hjorthol, 5. mars. 1997.

²²⁰ *NTB*, "EU enig om kutt i drivhusgasser", 3. mars. 1997.

²²¹ *Expressen*, "Värmekatastrof hotar världen. I morgon startar FN:s store klimamötet" av Tobias Hellstöm, 30. nov. 1997.

dansk kullkraft til at Danmarks CO₂-utslipp økte med hele 41%.²²² Danmark var på dette tidspunktet allerede i gang med å løse utfordringen, da landet investerte stort i vindkraft. Resultatet var at vindkraften stod for seks prosent av det danske kraftforbruket i 1997. Dette, samt danskenes villighet til å redusere utslippene gjorde at de ble anerkjent som forløpere i klimaarbeidet.²²³ Utover dette hadde vindkraftsatsingen gjort industrien til Danmarks tredje største eksportnæring. Denne danske vindkraftsuksessen påvirket også andre nordiske land. I lys av den danske suksessen og møte i Kyoto var det også diskusjoner blant annet i Norge om hvorvidt vindkraft skulle utvikles.²²⁴

Norge ble også påvirket av EUs ambisjonsnivå gjennom EØS avtalen. De norske gassressursene gjorde det fruktbart for nasjonen å ta del i byrdefordelingen som EU skulle ta i bruk. EU på sin side brukte det hele som et pressmiddel mot Norge, da de i starten bare ville tillate faktiske medlemsland å delta. Norge argumenterte med at norsk gass var med på å drive ned de totale utslippene på kontinentet, derfor burde landet få delta og bruke de godene gasskraften ga. Bedrifter i EU kunne slippe unna harde miljøkrav på grunn av at den norske gassen, mens norsk industri på sin side risikerte større miljøgifter. Kampen mellom aktørene ville bli utspilt på miljøkonferansen i Kyoto.²²⁵

Den europeiske union hadde altså stor påvirkningskraft på Nordens ambisjonsnivåer i oppløpet til Kyotoavtalen. De nordiske medlemslandene tok en aktiv del i unionens utslippsmålinger og var pådriverne på den nordiske arenaen. De ulike landenes nasjonale mål og individuelle utfordringer formet deres tilnærming til møte i Kyoto. Der alle var pådriverer og sterk i sin støtte for et felleseuropeisk initiativ, men samtidig hadde de faktiske kravene til de forskjellige landene store ulikheter. Danmark var det eneste nordiske landet som ble pålagt å starte med utslippsreduksjon umiddelbart, noe som ikke er så overaskende da danskene var såpass avhengig av kullkraft. Det at Finland og Sverige begge kunne øke sine utslipp i det korte løp er noe paradoksalt og noe uforventet da de to landene var støttespillere av klima- og miljøtiltak. At de nordiske medlemslandenes klima- og miljømål var så tett knyttet med EU, viser at unionen helt klart hadde en sentral rolle i det nordiske samarbeidet. Det er altså flere spørsmål angående EUs rolle og påvirkningskraft som kunne gjort seg gjeldende her. Hvordan det faktiske forholdet mellom det nordiske samarbeidet og unionen utspilte seg er uklart i kildene. Var det slik at Norden arbeidet samlet for å påvirke EU, eller var det i større grad EU

---

²²² *Dagbladet*, "Leder: Øker og øker", 28. juli 1997.

²²³ *Svenska dagbladet*, "Sverige på sjätte plats i klimatligan" av Karin Henriksson, 24. nov. 1997.

²²⁴ *Bergens tidende*, "Vindkraft danker ut gasskraft" av Jan Stedje, 21. nov. 1997.

²²⁵ *Verdens gang*, "EU-bomber for Bondevik" av Bjørn Haugan & Erik H. Sønstelie, 5. nov. 1997.

som påvirket Norden? Dette kunne vært sentrale diskusjonsmomenter som ved en større oppgave hadde vært interessant å undersøke. I denne sammenheng gir ikke debatten eller kildene meg grunnlag til å gi svar på de spørsmålene.

Klimaavtalen i de nordiske rådene

Før klimatoppmøte

Nordisk råds 49. sesjon ble avholdt fra tiende til trettende november i 1997 i den finske hovedstaden Helsinki, rundt en måned før det internasjonale klimatoppmøte skulle avholdes i Kyoto. På grunn av dette, Nordens etablerte anerkjennelse som klima- og miljøforbilder, samt den offentlige debatten er det naturlig å anta at møte i Kyoto ville være høyt på agendaen i de nordiske rådene. Miljø, klima og Kyoto ble ofte nevnt i løpet av sesjonens nesten femtenhundre sider.²²⁶ Flere av kravene og målsettingene som ville diskutert i Kyoto var kjent på forhånd, flere av de sakene ble derfor tatt opp i den nordiske sesjonen. Fordi det er hensiktsmessig å undersøke sesjonene både før og etter at møte i Kyoto fant sted, vil analysen av sesjonene deles inn i to. I dette underkapittelet vil jeg undersøke hvordan diskusjonen var i de nordiske rådene i forkant av møte i Kyoto, andre del vil omhandle debatten i etterkant.

I sesjonen fra 1997 er det første gang i denne oppgaven at vi får innblikk i en sak hvor *Ungdommens nordiske råd (UNR)* fikk taletid (til tross for at de hadde eksistert siden 1971).²²⁷ UNR påpekte at den globale miljøkrisen var tett knyttet sammen med den internasjonale energipolitikken. De var sterke i sin kritikk mot datidens energipolitikk: "*Dagens energipolitikk legger ofta tyngdepunkten på kortsiktig økonomisk vinst framför långstiktig förvaltning av naturresurser och livsmiljöer.*"²²⁸ Videre oppfordret de på sitt sterkeste at Norden måtte våge å gå i spissen i den internasjonale omstillingen til fornybare energikilder, og samarbeide med å stenge ned kjernekraftverk i regionen og dens nærområde. Når det gjaldt Kyotoavtalen mente UNR at Norden ikke hadde et godt nok samarbeidet i oppløpet til møte. Budskapet var klart: de nordiske landene måtte gå sammen og legge frem forslag om kraftige reduksjoner i utslipp av karbondioksid.²²⁹

---

²²⁶ Søkeordet "Kyoto" gir 28 resultater i Nordisk råds 49. sesjon.

²²⁷ Unginorden.org "About the Nordic Youth Council".

²²⁸ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 223-224.

²²⁹ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 223-224.

Nordisk koordinasjon når det gjaldt internasjonale spørsmål ble i løpet av 1990-årene et stadig viktigere tema, dette gjaldt også for miljøvernministrene. Klimatoppmøte var sentralt og saker som omhandlet miljø og energi ble tettere knyttet sammen i Nordisk råd. Norsk gass ble av noen aktører ansett som nødvendig for å dekke energibehovet i Norden. Det ble riktignok presisert at dette var en viktig del i å bidra til utvikling av fornybare energikilder.²³⁰ Den islandske utenriksministeren, Halldór Ásgrímsson, la vekt på dette i sitt innlegg i rådet. Han uttrykte sin glede over at møte i Kyoto ble ansett som et viktig tema i sesjonen, samtidig fortalte han om sin skuffelse over at de nordiske landene enda ikke hadde klart å komme frem til et felles nordisk standpunkt for møte i Kyoto.²³¹ Ásgrímssons uttalelse tidlig i sesjonen viser at det nordiske samarbeidet slet med å finne frem til en enighet.

De nordiske samarbeidsministrene hadde som navnet antyder ansvaret for å koordinere nordisk samarbeid i Nordisk råd og ministerråd.²³² På grunn av dette ble det ofte fremlagt spørsmål til dem angående de ulike samarbeidssakene, også når det gjaldt den nordiske uenigheten før møte i Kyoto. Den finske sentrumspolitikerens, Mari Kiviniemi, spurte dem derfor om hvorvidt de hadde gjort noe forsøk på å koordinere posisjoner i forkant av møte i Kyoto. Halldór Ásgrímsson hadde rollen som Islands samarbeidsminister, han svarte med å påpeke at av alle de nordiske ministerne så var det miljøministrene som hadde det beste samarbeidet på grunn av deres jevnlige møter. Utover dette svarte han ikke på spørsmålet og poengterte heller bare det at de nordiske landene ikke har de samme synene på alle saker før klimatoppmøte, før diskusjonen ble erklært for avsluttet.²³³ Samarbeidsministerne hadde altså tilsynelatende ikke gjort noe for å samkjøre og forberede en fellesnordisk posisjon til toppmøte i Kyoto.

Svenske politikere uttrykte også ønsker om å diskutere miljø- og klimasaker i Nordisk råd. Sveriges sosialdemokratiske statsminister, Göran Persson, fortalte at når Sverige ville innta formannskapet i det nordiske samarbeidet i 1998, så ville det å omgjøre Norden til en økologisk bærekraftig region være et av to hovedmål for hans regjering. Samtidig understreket statsministeren at Norden hadde internasjonal tillitt i miljø- og klimasaker og at regionen derfor burde: *[...] ta steget ut som en pådrivande internationell kraft och föregångare i arbete med att ekologiskt, ekonomiskt och socialt bidra till en hållbar utveckling i världen.*²³⁴ Den

---

²³⁰ NTB, "Sikkerhetspolitikken inn i Nordisk Råd" av Svein Kristoffersen, 8. nov. 1997.

²³¹ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 177.

²³² Norden.org, "Om samarbetsministrarna (MR-SAM)".

²³³ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 253-254.

²³⁴ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 273-274.

liberalkonservative finske Kimmo Sasi uttrykte stor støtte til Perssons uttalelser. Han mente at det fantes uendelig mye å gjøre på miljøområdet og oppfordret Norden til å stå samlet i klimakonferansen i Kyoto, Sasi pekte på utfordringene med internasjonale uenigheter om mål i utslippskutt og argumenterte for at et samlet Norden ville ha større påvirkningskraft.²³⁵ Fra det østlige Norden kom det altså klare oppfordringer til nordisk klima- og miljø samarbeid.

Den danske sosialdemokraten og miljøvernministeren, Svend Auken, fremmet et ønske om kraftsamarbeid med Norge for å redusere utslipp. Danmark hadde klare målsetninger om at 20% av energien skulle dekkes av vindenergi innen 2005. Ifølge Auken var en samkjøring av norsk vannkraft og dansk vindkraft den ideelle løsningen for å dekke fremtidig energibehov.²³⁶ Den danske sosialdemokratiske statsministeren, Poul Nyrup Rasmussen, var klar i sin støtte for handling ved klimaforhandlingene i Kyoto og mente at det var på høy tid med handling.²³⁷ Utover dette var den danske statsministeren tydelig i sin mening om at Norden burde stå samlet i Kyoto for å legge press på andre land. Til tross for ønskene om fellesnordiske mål for konferansen i Kyoto, gjorde den norske statsministeren, Thorbjørn Jagland, det klart etter et møte blant de nordiske statsministre i Bergen, at de ikke hadde kommet frem til noen felles strategi for klimatoppmøte.²³⁸

Diskusjonene om Kyotoavtalen og klimamål hadde noen konkrete resultater innad i Nordisk råd. En sentral sak som fikk stor oppslutning, var ideen om et nordisk miljøregnskap som hadde som mål å effektivisere kraftproduksjonen i regionen. Nordisk råd hadde nedsatt en arbeidsgruppe ledet av Erik Dalheim fra det norske Arbeiderpartiet, som skulle undersøke hvilke effekter et fellesnordisk miljøregnskap kunne ha. Konklusjonen var at det kunne gi store miljøgevinster samt dempe den totale energiproduksjonen som stadig var i vekst. Gruppen anbefalte et tettere regionalt samarbeid med utgangspunkt i Nordisk råd, hvor miljømessige forhold skulle vises større hensyn til, gjerne på bekostning av det økonomiske om nødvendig. Dalheim påpekte også at et miljøregnskap kunne bli brukt i forhandlingene i Kyoto som et tiltak i reduksjonen av CO₂-utslipp.²³⁹

Et slikt forpliktende samarbeid på tvers av nordiske grenser ville ifølge Dalheim være et sentralt redskap for å nå klima- og miljømålene som møtet i Kyoto ville pålegge dem alle. Han argumenterte at miljøgevinstene kunne være store for regionen dersom de nordiske

---

²³⁵ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*.1997, 274.

²³⁶ *NTB*, "Danmark vil ha norsk energi-samarbeid" av Helge Øgrim, 30. nov. 1997.

²³⁷ *NTB*, "Japan og Norden møttes i Bergen" av Arne Grande, 26. juni 1997.

²³⁸ *Aftenposten* "Japansk-nordisk dialog om miljø og teknologi" av Gunnar Magnus, 27. juni 1997.

²³⁹ *Aftenposten*, "Foreslår nordisk miljøregnskap" av Christian Altmann, 6. okt. 1997.

politikerne liberaliserte kraftmarkedet (noe et miljøregnskap ville ha gjort). Ifølge Dalheim kunne miljøregnskapet sørge for ytterligere effektivisering av datidens vann- og varmekraft. Det hele skulle være et instrument for miljøgevinst ved optimal utnytting av de ulike landenes energikilder, noe som skulle lette på miljøskadelige utslipp. Et nordisk miljøregnskap var ifølge Dalheim ikke en endelig løsning på å løse miljø- og energiutfordringene, men det skulle heller fungere som et grunnlag for Nordisk ministerråd, og som de enkelte landenes regjeringer kunne bygge videre på.²⁴⁰

Venstresosialistisk gruppe i Nordisk råd tok ofte opp miljø- og klimaspørsmål som tema på sesjonene. Gruppens talsmann var den rød-grønne dansken Jette Gottlieb. Hun gjorde det klart at det var et ønske i gruppen om nordisk samhold i tilnærmingen til spørsmål i Kyoto. Gottlieb påpekte at det var vel og godt at Norden ofte hadde fremtrådt som målsetter, men at faktiske og konkrete resultater i utslippsreduksjon hadde vært enda bedre. Hun kritiserte de nordiske landene for at målsettingstidspunktene stadig ble forskjøvet: *“Så hedder det år 2005, så hedder det 2010, ja, 2030, jo sværere det viser sig at opfylde intentionerne. På den måde bliver de smukke ord nemt helt løstrevet fra de konkrete handlinger.”*²⁴¹ Kritikken mot den nordiske handlingsløsheten var særlig retta mot kraftforbruket. Gottlieb mente at om Norden skulle stå innenfor sine egne løfter om utslippskutt, så måtte regionen kutte ned på energibruken og for alvor igangsette en grønn omstilling av kraftproduksjonen. I sammenheng med dette støttet hun klart forslaget om et nordisk miljøregnskap og oppfordret hennes nordiske kollegaer til å gjøre det samme.²⁴²

Gjennom den norske miljøvernministeren, Guro Fjellanger, fra Venstre, får vi et innblikk i hvilke aspekter ved det nordiske miljøsam arbeidet som faktisk hadde fungert i oppløpet til møte i Kyoto. Norge hadde holdt formannskapet i perioden og Fjellanger brukte taletiden på å fortelle om hva Norden hadde oppnådd. I 1997 hadde prioriteringene deres vært på å løse miljøproblemene i Nordens nærområder, samt bærekraftig produksjon og forbruk. En sentral del av dette arbeidet hadde ifølge Fjellanger vært å rette det nordiske fokuset mot at verdivalgene som ble tatt i regionen skulle ha miljøvernpolitikk som et sentralt moment. Videre presenterte hun Norges syn om at energi og miljø var tett knyttet sammen, og at det derfor også måtte bli et tettere samarbeid innenfor begge feltene i nordisk politikk. Alle diskusjonene mellom miljøvernministerne i ministerrådet hadde derfor vært sentrert mot energisektoren og

---

²⁴⁰ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 276-278.

²⁴¹ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 283.

²⁴² Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 283.

det kommende møte i Kyoto. På de møtene hadde det blitt klart at et slikt samarbeid virkelig var nødvendig for å kunne imøtekomme kravene klimaavtalen potensielt kunne sette.²⁴³

Den norske miljøvernministeren fortsatte med å reflektere rundt hvilke utfordringer Norden kunne møte på i Kyoto. Særlig det å få med USA på avtaler om utslippskutt, men også utfordringen med å få u-landene til å engasjere seg. Norden stod sammen med EU som sa at i-landene måtte gå fremst og bane vei for u-landene. Fjellanger presiserte også at de nordiske uenighetene var mindre viktig på den internasjonale arenaen og at regionen for enhver pris måtte ha en felles innfallsvinkel i toppmøte: “[...] uavhengig av at vi har noe ulike tilnærminger til viktige spørsmål at vi sier at det viktigste for oss er å få på plass en protokoll som er juridisk bindende, og ikke minst at den blir så ambisiøs som mulig. Så får vi alle sammen gi og ta for å få det til.”²⁴⁴ Utover dette hevdet ministeren at Norden også måtte ha felles standpunkt i andre internasjonale saker som var knyttet til miljøspørsmål, for å på den måten ha bedre gjennomslagskraft.²⁴⁵ Vi ser altså igjen et tydelig ønske om å finne frem til fellesnordiske løsninger for å bedre kunne bidra i den internasjonale arenaen og diskusjonen.

Den norske venstrepolitikerne fikk stor støtte fra svenske Chris Heister fra Moderaterna. Hun la også vekt på viktigheten av et nordisk samarbeid og enighet om mål for Kyotoavtalen. I følge Heister ville mulighetene for internasjonal fremgang på miljøspørsmål være mye større dersom Norden stod samlet som en blokk. På dette grunnlaget kom Heister med sterk kritikk mot den svenske regjeringen som hadde lyktes med å la Sverige øke drivhusgassutslippene sine med fem prosent i EU-avtalene. Hun mente at den svenske posisjonen gjorde det umulig for Norden å opptre som en blokk i Kyoto og at den svenske miljøvernministeren unngikk å snakke om Kyoto nettopp av den grunn.²⁴⁶ Dette fikk umiddelbart en respons fra den sosialdemokratiske svenske miljøvernministeren, Anna Lindh, som forsvarte Sveriges posisjon med at Sverige var et av de store industrilandene som allerede hadde lave CO2-utslipp på grunn av rene energikilder. Videre argumenterte hun med at en økning i svenske utslipp var uunngåelig på grunn av nedstengingen av kjernekraftverket i Barsebäck.²⁴⁷ Her viser kildene hvordan Norden kunne bli brukt som arena for innenrikspolitisk kamp.

Sveriges miljøminister fortsatte med å poengtere at det eneste landet i Norden som allerede hadde strenge utslippskrav, var Danmark. Videre poengterte Lindh det hun mente var

---

²⁴³ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 284-285.

²⁴⁴ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 286.

²⁴⁵ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 286.

²⁴⁶ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 291.

²⁴⁷ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 292-293.

et stort fremskritt for det nordiske samarbeidet, nemlig at Barsebäck skulle stenges. Diskusjonen om kjernekraften var tett koblet opp mot energi- og miljøspørsmål, og Lindh håpet at Norden også her kunne gå frem som forbilde og vise de internasjonale aktørene at det var mulig å fjerne kjernekraften, uten at det nødvendigvis ledet til høyere CO₂-utslipp.²⁴⁸ Den danske sosialdemokraten, Martin Glerup, støttet også et tettere nordisk samarbeid før møtet i Kyoto, samt et tettere energisamarbeid. Glerup la vekt på at et bedre samarbeid i regionen bare var mulig dersom enkeltlandene sammen med Nordisk råd kom frem til et rammeverk for energi- og miljøspørsmål.²⁴⁹

Den finske miljøministeren, Pekka Haavisto, fra Finlands grønne parti hev seg også inn i samtalene. Han støttet Nordisk råds arbeid i å fremme miljøsamarbeidet, men påpekte at det fremdeles var mye som ikke ble gjort og at mye gjenstod å gjøre. Haavisto forsøkte å dra samtalene bort fra energipolitikk og Kyotoavtalen ved å snakke om miljøutfordringene som Østersjøområdet stod ovenfor. De finske bekymringene ble tilsynelatende ignorert da ingen svarte på den finske miljøministerens innlegg. Diskusjonen ble dradd tilbake til energisamarbeid og Kyotoavtalen av den norske høyrepolitikeren, Svein Ludvigsen, rett etterpå.²⁵⁰ Ludvigsen benyttet muligheten til å fremme ideen om norsk gass som den beste løsningen på energi- og miljøutfordringene som Norden stod ovenfor. Han argumenterte at å bruke kullkraft til noe annet enn ved kraftunderskudd og absolutt behov var uakseptabelt. Han støttet satsing på fornybare energikilder, men poengterte samtidig at veksten i nordisk kraftforbruk var så stort at de fornybare energikildene ikke kunne løse utfordringene på egenhånd. Ifølge Ludvigsen var norske gasskraftverk løsningen på Nordens miljø- og energiutfordringer.²⁵¹

All diskusjonen som foregikk i Nordisk råd hadde et konkret resultat, nemlig det enstemmige vedtaket om å innføre et nordisk miljøregnskap. Dalheim uttalte at dette ville gi sterke signaler til Nordisk ministerråd om at de måtte gjennomføre en hensiktsmessig og rask videreføring av initiativet. Det hele ble sett på som et viktig skritt i riktig retning for å nå de kravene som Kyotoavtalen ville pålegge Norden, og Dalheim kalte det enstemmige vedtaket for: "*Et stort og epokegjørende skritt fremover [...]*".²⁵² Han argumenterte at dette vedtaket ville løse en fellesnordisk utfordring på en bedre måte enn hva hver enkelt nasjon kunne gjøre hver for seg. Samtidig påpekte Dalheim at vedtaket også ville være viktig for Nordisk råd, da

---

²⁴⁸ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 293.

²⁴⁹ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 293-294.

²⁵⁰ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 296-298.

²⁵¹ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 298-299.

²⁵² *Aftenposten* "Nordens politikere enstemmig for miljøkrav i kraftmarkedet" av Thomas Spence, 13. nov. 1997.

det ville understreke rådets relevans, og at rådet var en forlengelse av hver enkelt lands nasjonale politikk.²⁵³ Den norske olje- og energiministeren, Marita Arnstad, fra Senterpartiet, var også positiv til vedtaket, og svarte på vegne av Ministerrådet at de var innstilt på å undersøke hva som var mulig å gjennomføre. Arnstad poengterte at det som oftest var lang vei fra vedtak i parlamentarikerforsamlingen i Nordisk råd til faktisk bindende og konkrete avtaler mellom regjeringene i Norden.²⁵⁴

Til tross for at Kyotoavtalen er mye nevnt i de nordiske rådene var det lite diskusjon. Politikere fra samtlige nordiske land uttrykket sin støtte til et tettere nordisk samarbeid innenfor feltet. Samtidig var det en fellesnevner at de også stadfester sin skuffelse over at de ikke fikk gjennomført særlige resultater i plenum. Det var altså et klart ønske om å diskutere tema, men i det store og hele var dette ikke nok til at landene kunne gå med på et samarbeid som ga dem en felles posisjon i Kyoto. EU-landene holdt seg med resten av unionen, og landene utenfor fulgte sine nasjonale interesser. Unntaket er diskusjonen om et nordisk samarbeid i form av et miljøregnskap, hvor tilslutningen blant parlamentarikerne var stor. Dette viser at når det var et fellesnordisk ønske i rådet, så maktet de å komme til enighet. Kildene viser ikke til en synlig landskamp, men det er rimelig å anta at det var nasjonale interesser som kom i veien for at et større samarbeid ikke lot seg gjennomføre.

I kjølvannet av Kyotoavtalen

Undersøkelsen av kildene fra 1997 viste altså at det var et relativt stort ønske på tvers av Norden om å finne frem til en fellesnordisk holdning i Kyoto. Samtidig har kildene gjort det klart at til tross for dette ønske, uteble faktiske resultater. I ulikhet med de tidligere sakene som har blitt undersøkt i denne oppgaven, var Kyotoavtalen faktisk et tema som ble tatt opp i større grad. Til tross for dette var det få saker hvor det faktisk ble enighet, noe som viser at Norden dro til Kyoto på ulike premisser. For å undersøke hvordan dette utspillet seg i etterkant av toppmøte vil jeg nå undersøke de senere sesjonene. Det er naturlig å anta at Kyotoavtalen også skulle vært et tema her, noe den var i ulik grad.²⁵⁵ Det som ble diskutert angående Kyotoprotokollen innad i Nordisk råd i årene etter møte, var hovedsakelig hvordan regionen skulle håndtere

---

²⁵³ Nordisk råds 49. sesjon. *Helsingfors*. 1997, 278.

²⁵⁴ *Aftenposten* "Nordens politikere enstemmig for miljøkrav i kraftmarkedet" av Thomas Spence, 13. nov. 1997.

²⁵⁵ Søkeordet "Kyoto" gir 7 resultater i (Nordisk råds 50. sesjon. *Oslo*. 1998). 22 resultater i (Nordisk råds 51. sesjon. *Stockholm*. 1999). 14 resultater i (Nordisk råds 52. sesjon. *Reykjavík*. 2000).

utfordringene den nye avtalen gav dem. Det nordiske miljøregnskapet ble også fremholdt som et viktig grep, og diskusjonene rundt hvordan det kunne gjennomføres fortsatte.²⁵⁶

Motstand mot Kyotoavtalen var sjelden å se i de nordiske rådene i denne perioden. En som likevel var sterkt imot, var den norske FrP-politikeren, Øyvind Korsberg. Han la frem et syn som gikk stikk imot hva FN og det internasjonale forskersamfunnet hadde presentert. Han uttrykte sin tvil om at menneskelige skapte klimaforandringer var et faktum og sa at: “*Kyotoavtalen er bare et miljøalibi for såkalte miljøpolitikere*”.²⁵⁷ Til tross for dette viste Korsberg sin støtte til en ordning for global kvotehandling, videre viste han til hvordan Norge kunne kjøpe kvoter for å selv slippe å kutte i utslippene. Han argumenterte for dette ved å vise til at hvor drivhusgassutslippene ble kuttet, hadde lite å si så lenge de ble redusert totalt sett. Samtidig argumenterte han at om det skulle bli reduksjon i utslippene, så var kjernekraft en åpenbar løsning på energiproblemet. FrP-politikerens innlegg fikk straks reaksjoner fra nordiske kolleger. Den islandske sosialdemokraten, Steingrímur J. Sigfússon, mente at det var skadelig å omtale Kyotoavtalen slik, samtidig mente han at det var etisk problematisk om små, rike land som Norge skulle slippe unna å redusere utslipp på en slik måte. Den svenske grønne politikeren, Matz Hammarström, uttrykket også sin bekymring ovenfor Korsbergs uttalelse og støttet sin islandske kollega.²⁵⁸

Hammarström argumenterte også at en nordisk satsing på naturgass var problematisk nettopp på grunn av Kyotoavtalen og utslippsreduksjon. Han var også kritisk mot kjernekraften. Han argumenterte at Kyotoprotokollen var ment for å finne langsiktige og holdbare løsninger på klimagassutfordringene. Å satse på gasskraft eller kjernekraft ville ifølge Hammarström være å bytte et problem med et annet, og derfor lite holdbart. Videre argumenterte han for at et fokus på mer bærekraftige løsninger som biogass ville kunne øke sysselsetting og økonomisk vekst i regionen, samtidig som at det ville være med på å innfri de nordiske løftene i Kyoto.²⁵⁹

Nordisk miljøregnskap ble igjen evaluert i årene etter Kyotoavtalen, forslaget om et slikt system ble enstemmig vedtatt av Nordisk råd. I februar 1998, like etter møte i Kyoto, ble det avholdt en nordisk miljøkonferanse i Gøteborg for å gå igjennom Kyotoprotokollen og nordiske målsettinger. Med navnet “*Norden som bærekraftig region i det 21. århundre. Vi kan – vil vi?*”.²⁶⁰ Konferansen hadde stor støtte blant de nordiske statsministerne som i felleskap

---

²⁵⁶ Nordisk råds 50. sesjon. *Oslo*. 1998, 410-411.

²⁵⁷ Nordisk råds 51. sesjon. *Stockholm*. 1999, 127-128.

²⁵⁸ Nordisk råds 51. Sesjon. *Stockholm*. 1999, 127-133.

²⁵⁹ Nordisk råds 51. Sesjon. *Stockholm*. 1999, 366-367.

²⁶⁰ Nordisk råds 51. sesjon. *Stockholm*. 1999, 523.

kunngjorde at arbeidet for bærekraftig utvikling var en av de viktigste arbeidsområdet ved inngangen til tusenårsskiftet. Nordisk miljøregnskap ble nevnt som kanskje det viktigste tema på møtet.²⁶¹ Den overveldende støtten for å innføre et miljøregnskap i Nordisk råd gjør at en kan forvente at dette ville bli et sentralt tema også for Ministerrådet.

Til tross for den store oppslutningen blant parlamentarikerne i Nordisk råd, avviste Ministerrådet forslaget i 1999, med grunnlag i at det ikke var realistisk å gjennomføre et slikt tiltak i nordisk sammenheng. Ministerrådets posisjon ble problematisert og kalt provoserende av Nordisk råds utvalg som hadde uformet forslaget. På grunn av den store oppslutningen til forslaget i Nordisk råd, ble saken tatt opp enda en gang og presentert til Ministerrådet igjen i år 2000.²⁶² Nordisk ministerråd svarte igjen med å avvise forslaget og argumenterte at det ikke var hensiktsmessig å bruke krefter på et nordisk system, men heller arbeide innenfor internasjonale og europeiske rammer.²⁶³ Ved å undersøke tiden etter Kyotoavtalen får vi et klart inntrykk av hvordan det nordiske samarbeidet i realiteten fungerte. Nordisk råds avmakt blir klart synlig da til og med et enstemmig vedtatt forslag ikke får gjennomslag blant de nordiske regjeringene.

Dårlig klima for diskusjon

Kildene har vist at miljø, klima og Kyotoavtalen var sentrale temaer i det nordiske samarbeidet på slutten av 1990-tallet. Det at den offentlige debatten tok for seg flere mindre saker som ikke ble tatt opp i rådene er ikke overraskende, samtidig har det vært en klar overlapping og alle sakene har hatt grunnlag i det samme, nemlig Kyotoavtalen. I forkant av klimatoppmøte var det diskusjoner om hvorvidt Norden kunne komme frem til fellesnordiske løsninger med substans, noe det var bred enighet om at ville gi Norden større gjennomslagskraft enn hva hvert enkelt land kunne klare på egenhånd. Til tross for at det var et så sentralt tema, viser kildene til lite fremgang på feltet. Vi så at de nordiske EU-landene i stedet gikk sammen med resten for å utvikle en europeisk målsetting. Island og Norge, som ikke var en del av unionen, gikk på sin side inn i forhandlingene uten fastsatte mål og hadde heller et ønske om å fremme sine nasjonale interesser. Det var altså noe samarbeid og diskusjon angående det å få til et nordisk samarbeid i Kyoto, men en samlet nordisk front ble det ingenting av. Norden ble lagt mindre vekt på til

---

²⁶¹ Nordisk råds 51. sesjon. *Stockholm*. 1999, 523-525.

²⁶² Nordisk råds 52. sesjon. *Reykjavík*. 2000, 183-184.

²⁶³ Nordisk råds 52. sesjon. *Reykjavík*. 2000, 1264-1265.

fordel for nasjonale målsettinger og EUs krav til sine medlemsland. Landene som ikke var del av unionen, måtte finne andre løsninger. I ettertid vet vi at både Island og Norge faktisk innførte målsettinger på samme linje som EU, men dette ble vedtatt i Kyoto, ikke i regi av det nordiske samarbeidet.

Kildene har vist at energispørsmål var tett knyttet sammen med klima- og miljøpolitikk. Gasskraft var en større del av den offentlige debatten enn hva den var i de nordiske rådene. Energiformen ble ikke nevnt i rådene i større grad enn at noen norske politikere fremmet ideen om å bruke gass, og at svenskene svarte med at en heller burde satse på fornybare ressurser. Det som virkelig var aktuell politikk i Nordisk råd, var miljøregnskapet. Støtten til dette var overveldende i den parlamentariske forsamlingen, og ble sett på som både et viktig miljøvedtak for å imøtekomme Kyotoprotokollen, men også som et virkemiddel for å legitimere Nordisk råds posisjon i det nordiske samarbeidet. Det er derfor ikke overaskende at tema ble tatt opp flere år på rad. Til tross for all tiden som ble brukt på tema, var det til liten nytte. De nordiske regjeringene gjorde det klart gjennom ministerrådet at et slikt nordisk samarbeid ikke ville bli gjennomført, satsingen ville heller ligge ved internasjonale og europeiske avtaler.

Hvorvidt det nordiske samarbeidet hadde særlig påvirkning eller gjennomslagskraft på toppmøte i Kyoto, er dermed tvilsomt. Det kan hende at det nordiske samarbeidet påvirket EU på et vis, men Norden stod ikke som en blokk på møtet i Kyoto. EU var den sentrale drivende aktøren, noe som gjorde at de nordiske landene som ønsket sterke klimatiltak tilsluttet seg unionen. Vi ser altså tydelig hvordan EU hadde fått en sterk og drivende rolle i nordisk politikk miljø- og klimapolitikk. Dette er ikke ensbetydende med at de nordiske rådene var irrelevante på grunn av unionens påvirkning. Det at toppmøte i Kyoto var nevnt og diskutert så mye i perioden forteller oss at rådene fungerte godt som forum for diskusjon mellom de nordiske landene, men med en begrenset gjennomslagskraft.

I forhold til de to foregående kapitlene er diskusjonen rundt Kyotoavtalen annerledes da tema faktisk ble tatt opp i den nordiske arenaen i en helt annen grad. Samtidig er det noen gjengående moment som vi møtte på også i dette kapitlet. Hovedsakelig hvordan det tilsynelatende er et ønske om å unngå konfrontasjoner. Det at konfrontasjoner ble unngått gjøres tydelig da vi ser at til tross for alles ønsker om å finne frem til en nordisk posisjon i Kyoto, så er det aldri noen som nevner hva som hindrer dem i å gjøre nettopp det. De faktiske uenighetene blir dermed verken synliggjort eller diskutert. Det som blir synlig for oss, er den manglende evnen til å finne til et felleskap, til tross for at de saklige forutsetningene tilsynelatende var til stede. I likhet med diskusjonene rundt Barsebäck ser vi altså at det institusjonelle samarbeidet

ikke stod for utformingen av en nordisk politikk. Utformingen var heller preget av nasjonale interesser og EU, noe som igjen bygger opp under den andre hypotesen om at det nordiske samarbeidet ikke hadde en sentral rolle i Nordens miljø- og klimapolitikk.

Kapittel VI

Avslutning og konklusjon

Denne masteroppgaven har tatt for seg nordisk institusjonelt samarbeid innenfor miljø- og klimapolitikk på 1990-tallet. Undersøkelsene har basert seg på analyse av kildemateriale fra de nordiske rådene og nordiske medier. Jeg har tatt for meg tre ulike saker som alle har hatt den røde tråden at de har vært miljø- og klimarelatert, samt (potensielt) hatt nordiske dimensjoner ved seg. Ved å ha undersøkt hvalfangstdebatten i 1993, diskusjonene rundt nedleggelse av Barsebäck i 1997, og Nordens forhold til klimatoppmøte i Kyoto samme år, har jeg analysert hvordan nordisk politikk rent faktisk har fungert. I dette avsluttende kapitlet vil jeg sette de tre temaene i sammenheng med hverandre, og trekke slutninger om hva undersøkelsene kan fortelle oss om det institusjonelle nordiske samarbeidet innenfor miljø- og klimapolitikk. I første kapittel ble to alternative hypoteser presentert:

Hypotese en: *Det institusjonelle nordiske samarbeidet har hatt en sentral rolle i utformingen av Nordens miljø- og klimapolitikk.*

Hypotese to: *Det institusjonelle nordiske rammeverket og samarbeidet har hatt liten betydning i utformingen av den nordiske miljø- og klimapolitikken.*

Ved å analysere nordisk politikkfelt hvor konfliktnivået har vært høyt har jeg kunnet konkludere med hvilke hypotese som har blitt styrket og sannsynliggjort.

Hvalfangst

Hvalfangstdebatten i første halvdel av 1990-tallet fikk mye oppmerksomhet, ikke bare i Norge, men også i de enkelte nordiske land og internasjonalt. Den offentlige debatten i de nordiske landene hadde ulike preg. I Norge og på Island var det en bred folkelig opinion som støttet hvalfangsten, i land som Sverige og Finland var opinionen overveldende negativ. Kildene viser hvordan de nordiske politikerne var nødt til å finne en balansegang i håndteringen av hvalsaken. Svenske styresmakter og politikere måtte (for å ikke komme på kant med opinionen) finne en måte å kritisere den norske hvalfangsten og ta avstand fra den, uten at det skulle gå ut over relasjonene mellom de to landene. For danske styresmakter var saken en annen, for dem var det

et hovedfokus å finne en balansegang hvor de kunne la Færøyene og Grønland fortsette fangst, uten å risikere internasjonale sanksjoner mot Danmark. Hvalfangst var altså et sentralt tema i de nordiske landene tidlig på 1990-tallet, men til tross for dette avsluttet jeg kapittelet med konklusjonen om at vi så “et stille Norden”. Dette var fordi aktørene unngikk å snakke om tema. Den sentrale forklaringen for det minimale samarbeidet er noe paradoksal. I hvalsaken var det nemlig stort potensial for konfrontasjoner og diskusjoner på en nordisk arena, men samtidig var utsiktene til å finne en løsning små. Derfor valgte aktørene rett og slett å unngå temaet i den offentlige arenaen.

Det var bare de to bilandene Færøyene og Grønland som tok opp hvalsaken på den nordiske arenaen, men de ble i stor grad møtt med stillhet, også av nasjoner de hadde et interessefelleskap med. Stillheten som gjorde seg synlig i denne saken viser imot forventning at miljø-saker som ble ansett som viktige i de nordiske landene, ikke ble diskutert i det institusjonelle samarbeidet. Fraværet av diskusjon illustrerer at Norden lot uenigheter vedvare, heller enn å forsøke å løse dem. Ønske om å unngå synlig strid som kunne true det nordiske felleskapet stod så sterkt at saken i hovedsak ble ignorert. Kildene viste imidlertid at uoffisielle og fortrolige samtaler fant sted bak lukkede dører. Som vi så i første kapittel, la forskningslitteraturen vekt på nytteverdien av dette uoffisielle nordiske samarbeidet. Hvordan dette aspektet kan ha påvirket det institusjonelle samarbeidet kommer ikke til syne i kildene. Det en derimot kan si med sikkerhet er at det offisielle nordiske samarbeidet gjorde lite for å tilrettelegge for samarbeid rundt hvalfangstspørsmål tidlig på 1990-tallet. Samtidig viste kildene tydelig at aktører unngikk tema. Hvalfangstsaken støtter dermed opp under hypotese to.

Barsebäck

Diskusjonene rundt kjernekraftverket ved Barsebäck i andre halvdel av 1990-tallet var mer nyansert enn den om hvalfangsten på noen måter. På en side var det flere konfliktdimensjoner og mer utydelige konfliktlinjer, hvor hver aktør hadde sprikende interesser. Saken var også nyansert i den forstand at den innlemmet mange ulike politikkkfelt, den var dels miljøpolitikk, dels klimapolitikk, dels energipolitikk og dels at det fantes en ambivalens knyttet til miljøpolitikken: Hva var egentlig løsningene som var best for miljøet? Debatten om kjernekraft fant sted i alle de nordiske landene, og Barsebäck stod i en særstilling ved å bli et slags symbol i kjernekraftdebatten. Ved granskingen av kildene har jeg påvist at det både var et levende

offentlig ordskifte i de enkelte nordiske landene, og på et bilateralt nivå. Til tross for dette var det relativt lite diskusjon om tema på fellesnordisk, institusjonelt nivå.

En kjernekraftulykke ved Barsebäck kunne ha påvirket millioner av mennesker i Norden. Dette var det mange nordiske innbyggere som var bekymret for, og flere politikere kalte det hele en av de største sikkerhetstruslene for regionen. Dette skulle saklig sett ha tilsagt at temaet ville være velegnet for diskusjon på et institusjonelt nordisk nivå. Til tross for denne forventningen viste granskning av kildene at også denne saken ble påfallende lite diskutert i det nordiske samarbeidet. Kildene viser riktig nok at det var en høyere grad av diskusjon innenfor Nordisk ministerråd enn Nordisk råd, men det var fremdeles lite samarbeid generelt sett i forhold til omfanget og forventningene.

Kildene viste at det var en endring på nordisk nivå da svenske politikere vedtok at Barsebäck skulle legges ned. I etterkant av denne avgjørelsen var det en betraktelig økning i diskusjon, noe en gjerne ikke ville forvente. Forklaringen synes å være at debatten skiftet karakter, og handlet mer om økonomi og energipolitikk, enn om miljø. Når økonomiske interesser ble satt fokus ved, økte dialogen og dette gav grunnlaget for en faktisk nordisk diskusjon rundt Barsebäck. Denne saken viser også hvordan de nordiske rådene ble underutnyttet på et område hvor de tilsynelatende kunne vært en nyttig ressurs for Norden. Kildene viste at den nordiske samarbeidsarenaen først ble relevant når Barsebäck ble transformert fra et miljøpolitisk spørsmål til energipolitikk. Dette understreker igjen hvordan det institusjonelle nordiske samarbeidet har hatt lite å si for utformingen av nordisk miljø- og klimapolitikk, og støtter dermed opp under hypotese to.

Kyotoavtalen

Diskusjonene rundt klimatoppmøtet i Kyoto var annerledes enn de to andre sakene som er blitt gransket i denne oppgaven. I motsetning til hvalfangst og Barsebäck, var Kyotoavtalen et tema som i større grad ble diskutert på den nordiske arenaen. Toppmøte i Kyoto var et tema som også gjorde seg gjeldende i den offentlige debatten på slutten av 1990-tallet. Kildene har vist at det var et ønske blant politikerne å få gjennomført *noe* i Kyoto, og da særlig at Norden skulle utrette noe samlet som en blokk. Dette ville ha vært formålstjenlig da regionen samlet ville stått sterkere og hatt større gjennomslagskraft enn hva hvert enkelt land kunne hatt på egenhånd. Hva som skulle utrettes var noe uklart, men generelt stod ønske om å få på plass en internasjonal bindende avtale sterkt. Retorikken fra flere nordiske parter støttet dette ønske, særlig de

nordiske EU-landene gjorde seg synlige i sin støtte for strenge miljø- og klimatiltak. Danmark, Finland og Sverige stod dermed samlet med EU-blokken i Kyoto, mens Island og Norge heller gikk sin egen vei.

Til tross for at mange uttrykte håp for et samlet Norden i Kyoto, ble dette håpet ikke realisert. Det nordiske samarbeidet ble lagt til side til fordel for nasjonale interesser og europeiske målsettinger. Det nordiske miljøregnskapet var et av ellers få punkt hvor det var klare tegn til nordisk samarbeid, men til tross for enighet blant parlamentarikerne ble det avslått av ministerrådet. Dette tiltaket som kunne samlet de nordiske landenes miljø- og energipolitikk, og samtidig styrket tilliten til Nordisk råd, ble altså dårlig mottatt hos de nordiske regjeringene. Fokuset skulle ligge ved internasjonale og europeiske avtaler, heller enn nordiske. Det nordiske samarbeidet hadde liten påvirkningskraft på Nordens tilnærming til klimatoppmøte i Kyoto.

At det institusjonelle nordiske samarbeidet ikke fikk gjennomslag for sine forslag betyr ikke nødvendigvis at dette samarbeidet var irrelevant, da kildene tross alt viser at det var diskusjon rundt temaet. Analysen viste igjen hvordan de nordiske rådene kunne ha roller som plattformer hvor uoffisiell dialog og samarbeid kunne finne sted. Dette gjør at rådene kan ha hatt en verdi som er vanskelig å kvantifisere ut ifra kildemateriale og de offisielle sesjonene. Det at det var mye debatt innad i Norden i forkant av klimatoppmøte, kan også ha vært med på å forme hvordan de aktørene forholdt seg til andre internasjonale arenaer. Til tross for dette ble hypotese to også styrket av denne analysen.

Konklusjon

Målet har vært å undersøke hvorvidt et nordisk institusjonelt samarbeid har vært sentralt for utformingen av Nordens miljø- og klimapolitikk på 1990-tallet. Vi har sett i samtlige saker at det formelle politiske verkstedet har hatt minimal betydning for utformingen av den nordiske miljø- og klimapolitikken. De tre analysekapitlene støtter alle opp under hypotese to, det institusjonelle nordiske samarbeidet hadde liten betydning i utformingen av miljø- og klimapolitikken, da riktignok i ulik grad. Hvalfangsten i 1993 (kap. 3) var den saken hvor irrelevansen av det nordiske, institusjonaliserte samarbeidet var mest tydelig (til tross for at det *kunne* ha blitt relevant). Fraværet av diskusjon i hvalfangstsaken viser tydelig hvordan de plattformene ikke ble tatt i bruk. Analysen i “verdens verst plasserte kjernekraftverk” (kap. 4) viste mange av de samme tendensene, særlig når det gjaldt det miljøpolitiske aspektet ved

Barsebäck. Det hele forandret seg ikke før spørsmål om økonomisk vinning og handel kom inn i bildet. Dette ledet til en økning i dialog, men til tross for økningen var det fremdeles minimalt med diskusjon på det fellesnordiske, institusjonelle nivået (og liten grad av faktisk politikkutforming). Av de tre sakene som har blitt undersøkt er det Kyotoavtalen (kap. 5) som skapte størst rom for dialog for de nordiske aktørene, men samtidig gjorde denne dialogen lite for utformingen av nordisk politikk.

Så hvordan kan dette ha seg? Hvordan kan det formelle, nordiske samarbeidet tilsynelatende være så impotent på miljø- og klimasaker når forskningslitteraturen og Norden selv viser til et relativt godt og velfungerende samarbeid? Dette er ikke spørsmål som har prøvd blitt besvart i denne oppgaven, men å reflektere over den avslutningsvis er nødvendig. Et moment som har gjort seg synlig igjen og igjen handler om selve *ønske* om at det nordiske samarbeidet skulle være, eller iallfall fremstå som vellykket. Dette viser det at retorikken rett og slett dekker over for impotensen til Nordens institusjonelle rammer, nettopp fordi det er et bredt ønske om at Norden skal være "viktig". Dette ønsket gjør seg særlig gjeldende innad i de nordiske rådene, samtidig er det en tendens til å ha at slikt ønske også i forskningslitteraturen. I noe av litteraturen hevdes det at det er en årsakssammenheng mellom det at regionen har lignende miljø- og klimapolitikk og det fellesnordiske, institusjonelle samarbeidet. Denne oppgaven har vist at realiteten har vært en helt annen, i hvert fall på 1990-tallet. Heller enn fellesnordiske, institusjonaliserte rammeverk, så har det vært fem ulike land med lignende politiske system, befolkninger, verdier og forutsetninger som er forklaringen bak likhetene i miljø- og klimapolitikken. De likhetene som har knyttet Norden har gjentatte ganger måtte vike for økonomiske interesser og nasjonal prestisje eller integritet.

At det institusjonelle nordiske samarbeidet har hatt liten betydning for utformingen av miljø- og klimapolitikk i regionen, betyr ikke at miljø- og klimapolitikken har blitt dårligere som følge av det formelle samarbeidet. Tvert imot, her kommer vi inn på forskningen som la vekt på Nordens rolle som plattform for dialog og uoffisielt samarbeid. Påstanden om at det formelle nordiske samarbeidet har hatt en viktig rolle i dialogutveksling støttes ikke i særlig grad av denne oppgaven. Av alle sakene som har blitt undersøkt viste samtlige et underskudd av dialog og diskusjon, på felt hvor dette tilsynelatende hadde vært nyttig. Det var riktignok noe dialog i de nordiske samarbeidsplattformene, og dette skal en ikke se bort ifra. Det at aktører fra de ulike landene kunne møtes i de nordiske rådene og diskutere, og teste ut argumentasjon kan ha vært et nyttig redskap i den forstand at det kan ha gitt en realitets-orientering til senere

internasjonale arenaer, som for eksempel i FN og EU. Dette kan i seg selv har vært et nyttig redskap for nordiske politikere.

Til tross for at det ikke kommer frem tydelige vedtak i samarbeidet, så er det ikke utenkelig at ulike aktørers verdier og posisjoner har blitt justert som følge av debatt i ytterkanten av de nordiske rådene, jeg kan altså ikke avise at det foregikk en nyttig deliberasjon. Dette vil da ha sin verdi på måter som ikke er så åpenbare når en gransker kilde-materiale. Kildene viser til splittelse i Norden hvor konfliktløsning ikke gjennomføres, men heller unngås. Forklaringen bak dette er at de nordiske institusjonelle samarbeidet ikke er i stand til å drive konfliktløsning, med for eksempel flertallsvedtak. Til tross for dette kan det å ha en arena for å tydeliggjøre posisjoner være nyttig i og for seg selv. Dens nytteverdi vil da ikke nødvendigvis gjøre seg synlig i diskusjonene. Det virkelig interessante skjedde tilsynelatende i form av sonderinger, private samtaler og uformelle møter. Dette forteller oss at det kanskje er det uformelle samarbeidet som er det viktigste, men samtidig finnes det ikke rom for dette om en ikke òg har et formalisert samarbeid.

I analysen har vi sett en grunnleggende nordisk pragmatisme hvor aktørene har lett etter symbolske seiere. Dette har kommet av de nordiske rådernes behov om å vise til konkrete resultater, for å styrke deres troverdighet og relevans. Samtidig har jeg vist at dynamikken i politikktutformingen endret seg når politikfeltene gikk over til noe annet enn miljøpolitikk. Eksempler på dette er hvordan hvalfangsten ble omgjort til næringspolitikk, og kjernekraften som ble til energi- og næringspolitikk. Kildene har vist flere forsøk på en slik omdefinering av miljøpolitikk til andre felt. Dette viser at miljø og klima har vært utfordrende å håndtere, samtidig viser det at miljø- og klimafeltet ikke utelukker andre politikfelt, men at de samtidig har andre aspekter og potensialer ved seg.

Ambisjonene for dette masterprosjektet har vært å bidra til forståelsen av hvordan den politiske utformingen rundt miljø og klima i Norden har fungert, og i hvilken grad det formelle nordiske samarbeidet har påvirket denne politikken. På denne måten ønsket jeg å supplere den allmenne forståelsen av hva nordisk politikk i realiteten *er* og hvordan og i hvilken grad den *fungerer*. Til det formål mener jeg å ha bidratt. En analyse av de tre sakene som har blitt gjennomført i denne oppgaven har ikke blitt gjort tidligere. Sakene har alle hatt sitt grunnlag i miljø- og klimapolitikk, og har kastet lys over denne politikktutformingen i Norden. Dypdykket i de tre sakene fungerer som et allment supplement til den generelle forståelsen av historien til det formelle nordiske samarbeidet rundt miljø- og klimapolitikk. Samtidig kan analysen stå på

egne ben og fungerer godt som konkrete eksempler på hvordan denne politikutformingen fungerte i praksis på 1990-tallet.

I første kapittel så vi at litteraturen vektla særlig to punkter angående nordisk samarbeid generelt, på den ene siden har bindende samarbeid i regionen ikke latt seg gjennomføre, på den andre har de uoffisielle aspektene ved de nordiske rådene vært nyttige for samkjøring av nordisk politikutforming. Til tross for dette rådende standpunktet viser forskningen som tar for seg nordisk miljø- og klimapolitikk noe annet. Regionen har blitt omtalt som “*de grønne tungvektene*” på grunn av Nordens lederrolle innen miljø og klima, og nordisk samarbeid blir i større grad vektlagt som sentralt her. Funnene i denne master-oppgaven støtter både opp under, og utfordrer den allerede etablerte forskningslitteraturen. De rådende synspunktet om at det formelle nordiske samarbeidet ikke klarer å håndtere viktige saker har blitt styrket. Samtidig har viktigheten av det uoffisielle aspektet ved nordisk samarbeid også gjort seg synlig i denne analysen. Når det gjelder miljø- og klimapolitisk samarbeid, har oppgaven derimot utfordret synet om at det formelle samarbeidet har vært en viktig bidragsyter, da analysen har vist det motsatte. Det denne oppgaven har vist seg å utfordre mest, er de nordiske rådenes egen fremstilling av det nordiske samarbeidet. Det formelle nordiske samarbeidet har ikke vært en viktig bidragsyter for regionens status som forbilde på miljø og klima.

Ut ifra analysen og diskusjonene jeg har ført gjennom denne oppgaven har hypotese to blitt styrket og sannsynliggjort. *Det institusjonelle nordiske rammeverket og samarbeidet har hatt liten betydning i utformingen av den nordiske miljø- og klimapolitikken.* Kildene har vist at ved miljø- og klimapolitiske spørsmål hvor konfliktnivået har vært høyt, så har graden av nordisk samarbeid på institusjonelt nivå vært lav. Dette har variert basert på hvilke saker som ble diskutert, men det helhetlige bildet som kildene viser er at det formelle, institusjonelle nordiske samarbeidet har vært impotente i å finne frem til fellesnordiske løsninger. En kan dermed konkludere med at Norden (forstått som det institusjonelt forankrede, samarbeidende Norden), ikke har vært en helhetlig grønn tungvekt.

Referanseliste

Litteratur

Arter, David. (2008) *Scandinavian politics today*. (2. Utgave). Manchester: Manchester University Press.

Asdal, Kristin. (2011). *Politikkens natur – naturens politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Berntsen, Bredo. (2011). *Grønne linjer – Natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Unipub

Brochmann, Grete. “Immigration Policies of the Scandinavian Countries”. I *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. Redigert av Nedergaard, Peter & Wivel, Anders, et. Al. (2018). Abingdon: Routledge, 2018.

Brundtland, Gro Harlem et. Al. (1987). *Vår felles framtid – Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*. Oversatt av Oddvar Dahl mfl. Tiden norsk forlag.

Bugge, Hans Chr. (2019). *Lærebok i miljøforvaltingsrett*. (5. Utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Condon, Judith. *Det 20. århundre – Tsjernobyl og andre atomulykker*. Oversatt av Tom Thorsteinsen. Oslo: Libretto forlag, 2000.

Dietz, Jan. *Nasjonalisme og regionsbygging i Norden. I Hva skjedde med Norden? Fra selvbevissthet til rådvillhet*. Redigert av Neumann, I. B. (1992). Halden: J. W. Cappelens Forlag.

Engh, Sunniva & Pharo, Helge. *Nordic cooperation in providing development aid. I Regional Cooperation and International Organizations – The Nordic model in transnational alignment*. Redigert av Götz, Norbert & Haggrén, Heidi. (2009). Abingdon: Routledge.

Grøn, Caroline Howard & Wivel, Anders. *Scandinavia and the European Union – Pragmatic functionalism reconsidered*. I *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. Redigert av Nedergaard, Peter & Wivel, Anders, et. Al. (2018). Abingdon: Routledge, 2018.

Götz, Norbert & Haggrén, Heidi. et. al. (2009). *Regional Cooperation and International Organizations – The Nordic model in transnational alignment*. Abingdon: Routledge,

Hilson, Mary. (2011). *The Nordic Model – Scandinavia Since 1945*. London: Reaktion Books Ltd.

Hoff, Jens. “The green “heavyweights” - The climate policies of the Nordic countries”. I *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. Redigert av Nedergaard, Peter & Wivel, Anders, et. Al. (2018). Abingdon: Routledge, 2018.

Hovi, Jon & Underdal, Arild. (2017). *Internasjonalt samarbeid og internasjonal organisasjon*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Melve, Leidulf. & Ryymin, Teemu. et. al. (2018). *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Naustdalslid, Jon. (2015). *Klimapolitikk – samfunn og styring under eit klima i endring*. Oslo: Abstrakt forlag.

Nedergaard, Peter & Wivel, Anders, et. al. (2018). *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. Abingdon: Routledge.

Neumann, I. B. et. al. (1992). *Hva skjedde med Norden? Fra selvbevissthet til rådvillhet*. Halden: J. W. Cappelens Forlag.

Ryymin, Teemu. *Å arbeide med tekstanalyse. I Historikerens arbeidsmåter*. Redigert av Melve, Leidulf. & Ryymin, Teemu. (2018). Oslo: Universitetsforlaget

Strang, Johan, et. Al. (2016). *Nordic Cooperation – A European region in transition*. Abingdon: Routledge.

Stryken, Arne Chr. (2012). *Klimahistorie & klimapolitikk*. Oslo: Dreyers forlag.

Tamnes, Rolf. (1997). *Oljealder 1965-1995*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vibe, Johan. *Norden – et samarbeid nedenfra? I Hva skjedde med Norden? Fra selvbevissthet til rådvillhet*. Redigert av Neumann, I. B. (1992). Halden: J. W. Cappelens Forlag.

Wendt, Franz. (1981). *Cooperation in the Nordic Countries*. Upsala: Almqvist & Wiksell International.

Östberg, Kjell & Andersson, Jenny. *Sveriges historia 1965-2012*. Stockholm: Norstedts Förlagsgrupp AB, 2013.

Artikler

Lahn, Bård & Leiren, Merethe Dotterud. (2016). *Klimapolitikk i Norden – En sammenligning av mål og virkemidler i de nordiske landene*. CICERO Report 2016:07. Oslo: CICERO Senter for klimaforskning.

Bjørnes, Christian & Arnslett, Astrid. “1,5 grader er mulig, men svært krevende”. CICERO. Publisert 08.10.2018. (Hentet 04.10.2021):
<https://www.cicero.oslo.no/no/posts/nyheter/15-grader-er-mulig-men-svaert-krevende>.

Kaijser, Arne & Meyer, Jan-Henrik. ““The World’s Worst Located Nuclear Power Plant” Danish and Swedish cross-border perspectives on the Barsebäck nuclear power plant.” *Journal for the History of Environment and Society*, Vol. 3. (2018), 71-105. DOI:
[10.1484/J.JHES.5.116795](https://doi.org/10.1484/J.JHES.5.116795).

Wethe, Per Ivar. “Kjerneenergi”. *Naturen*, Vol. 133. Nr. 6. (Januar 2010). 313-324. DOI: 10.18261/ISSN1504-3118-2009-06-05.

Avisartikler

Aftenposten:

Altmann, Christian. “Foreslår nordisk miljøregnskap”. *Aftenposten*. 6. okt. 1997.

Bonde, Aslak. “Nordisk enighet om Barsebäck”. *Aftenposten*. 23. juni 1998.

Dragnes, Kjell. “Nye smutthull-forhandlinger”. *Aftenposten*. 13. nov. 1997.

Gunnar, Magnus. “Gasskraftverk i Norge? Satser på miljø - men vil bygge gasskraftverk”. *Aftenposten*. 12. mai. 1997.

Gunnar Magnus. “Japansk-nordisk dialog om miljø og teknologi”. *Aftenposten*. 27. Juni 1997.

Mathismoen, Ole. “Olje-land skvises ut ved krav om CO2-mål”. *Aftenposten*. 19. Juli 1996.

Skaslien, Knut A. "Statkraft-oppkjøp i Sverige". *Aftenposten*. 29. Aug. 1996.

Spence, Thomas. "Nordens politikere enstemmig for miljøkrav i kraftmarkedet". *Aftenposten*. 13. nov. 1997.

Støren, Audun. "Statkraft inn i kjernekraftverk" *Aftenposten*. 11. April 1996.

Tjønn, Halvor. "Gasskraftverk i Norge? Gasskraft tente Stortinget: Stormløp mot Regjeringen". *Aftenposten*. 13. mai 1997.

Wormnes, Are. "Strøm nok til tre millioner el-biler". *Aftenposten*. 11. sep. 1997.

Bergens tidende:

Stedje, Jan. "Vindkraft danker ut gasskraft". *Bergens Tidende*. 21. nov. 1997.

Dagbladet:

"Leder - Øker og øker". *Dagbladet*. 28. juli 1997.

Dagens nyheter:

Finnsen, Arni. "Svenskt motstånd till norsk valjakt". *Dagens Nyheter*. 4. mai 1993.

Sandberg, Peter. "Valfiskekrav kan få stöd. Svensk förståelse för norska önskemål". *Dagens Nyheter*. 24. feb. 1993.

"KU granskar af Ugglas". *Dagens Nyheter*. 13. juni 1993.

Dagens næringsliv:

Skjæveland, Sjur. "Statkraft får ordne Barsebäck". *Dagens Næringsliv*. 20. nov. 1997.

Thompson, Svein. "Island truer med Kyoto-nei". *Dagens Næringsliv*. 13. nov. 1997.

Expressen:

Hellström, Tobias. "Värmekatastrof hotar världen. I morgon startar FN:s stora klimamöte". *Expressen*. 30. nov. 1997.

Nordlys morgen:

Jentoft, Wiggo. "IWC må følge sitt eget regelverk". *Nordlys Morgen*. 12. Mai 1993.

Wold, Trond. "DESK'NY". *Nordlys Morgen*. 26. aug. 1993.

NTB:

“EU enig om kutt i drivhusgasser”. *NTB*. 3. mars. 1997.

Grande, Arne. “God dialog på genser-toppmøter i Lofoten”. *NTB*. 2. juli 1993.

Grande, Arne. “Jagland: Vil sende CO2 på dypt vann, penger til rensforsøk”. *NTB*. 11. mai. 1997.

Grande, Arne. “Japan og Norden møttes i Bergen”. *NTB*. 26. Juni 1997.

Hjorthol, Lars M. “Norge får ikke øke klima-utslippene”. *NTB*. 28. okt. 1997.

Hjorthol, Lars M. “Norge støtter EUs klimamålsetting”. *NTB*. 5. mars 1997.

Hjorthol, Lars M. “Norge verdensmester i strømsløsning”. *NTB*. 3. sep. 1997.

Hjorthol, Lars M. “Skogplanting i bytte mot gasskraft?”. *NTB*. 29. okt. 1997.

Hjorthol, Lars M. “USA vil punktere EUs klimaboble”. *NTB*. 29. okt. 1997.

Højberg, Thomas. “Svenskene avviker kjernekraften - Barsebäck protesterer”. *NTB*. 3. feb. 1997.

Kristoffersen, Svein. “Sikkerhetspolitikken inn i Nordisk Råd”. *NTB*. 8. nov. 1997.

Preisler, Marie. “Dansk krangle om norsk hvalfangst”. *NTB*. 4. mai 1993.

“Slutt for Barsebäck”. *NTB*. 30. Nov. 1999.

“Vil hindre Statkraft i å eie kjernekraftselskap”. *NTB*. 29. Aug. 1996.

Øgrim, Helge. “Danmark vil ha norsk energi-samarbeid” *NTB*. 30. sep. 1997.

Svenska dagbladet:

Bökman, Rickard. “Danska kolkraftverk är miljöfarliga”. *Svenska Dagbladet*. 17. Aug. 1998.

Crona, Elisabeth. “Carlsson vill ha in fem punkter om jobb - Sysselsättningskapitel i EU-föredrag statsministerns mål”. *Svenska Dagbladet*. 6. mars 1996.

Crona, Elisabeth. “Danmark vädjar om förtur för barsebäck”. *Svenska Dagbladet*. 22. Mai 1996.

Crona, Elisabeth. "Göran Persson gav inta löften till danskarna om Barsebäck" *Svenska Dagbladet*. 18. apr. 1996.

"Danska politiker till Barsebäck" *Svenska Dagbladet*. 12. mai. 1996.

"Danskt tryck mot Barsebäck" *Svenska Dagbladet*. 27. feb. 1996.

"Folketing kräver besked om Barsebäck". *Svenska Dagbladet*. 21. Mars 1996.

Hansson, Tom. "Het debatt om ökande svenska koldioxidutsläpp - EU kan tillåta 5 procent höjning - Anna Lindh förnekar att siffrorna påverkats av regjeringen". *Svenska dagbladet*. 1. mars 1997.

Hennel, Lena. "Inga löften om Barsebäck". *Svenska Dagbladet*. 28. Feb. 1996.

Henriksson, Karin. "Sverige på sjätte plats i klimatligan". *Svenska dagbladet*. 24. nov. 1997.

Leijonhufvud, Sigfrid. "Dansk opinion styr kärnkraftsstopp". *Svenska Dagbladet*. 24. Aug. 1998.

Lindahl, Björn. "Norge satsar på gas – och ökar utsläppen". *Svenska dagbladet*. 25. mai. 1997.

Malmblad, Sven-Erik. "ENERGIPOLITIKK - Sverige borde lära av Finland". *Svenska Dagbladet*. 2. des. 1997.

Neij, Jeanette & Thorstensson Anna-Karin. "Dansk elproduktion – Stor satsning på vindkraft". *Svenska Dagbladet*. 17. Juli 1998.

Nilsson, Ylva. "Sveriges elimport hot mot Danmarks miljömål". *Svenska Dagbladet*. 19. Apr. 1998.

"Osund ström". *Svenska Dagbladet* 11. juni 1998.

Selander, Johan & Bilkenroth Carl-Johan. "Dansk el kan ersätta Barsebäck". *Svenska Dagbladet*. 4. feb. 1997.

Selander, Johan & Johansson, Rooney. "Ilskan sjuder över sundet – Danska opinionen mot Barsebäck växer sig allt starkare". *Svenska Dagbladet*. 17. Feb. 1996.

Selander, Johan & Rehnberg, Ola. "Danskt kraftverk erstätter Barsebäck 1". *Svenska Dagbladet*. 13. Juli 1998.

Tidningarnas Telegrambyrå (TT):

Lindgren, Jonas. "EU och USA i huvudrollerna vid klimatförhandlingar".

Tidningarnas Telegrambyrå. 30. nov. 1997.

"Norge öppnar för observatörer på valfångstfartyg". *TT Nyhetsbyrå*. 19. Apr. 1993.

"Svenskt stöd för norsk valjakt". *TT Nyhetsbyrå*. 10. Mai 1993.

Verdens gang:

Bjartnes, Anders. "Krever unntak fra hvalforbudet". *Verdens gang*. 9. nov. 1993.

Bryne, Johan, I. Holm. "Si det i VG – Flymuseet og hestehandlere". *Verdens gang*. 17. Juli 1993.

Haugan, Bjørn & Sønsteli, Erik H. "EU-bomber for Bondevik". *Verdens gang*. 5. nov. 1997.

Henriksen, Steinulf & Mortensen, Terje. "Hele Norden i samme båt". *Verdens gang*. 2. juli 1993.

Holst, Frode. "Gro frykter hvalstraff". *Verdens gang*. 25. Sep. 1993.

Holst, Frode., Olsen, Espen., Skogseth, Arne., Oddstad, Gisle. "Vil samles om hvalen". *Verdens Gang*. 5. okt. 1993.

Laure', Jan-Erik. "Hvalkrig". *Verdens Gang*. 1. sep. 1993.

Nondal, Tor magne & Nygaard Per. "Endelig hval-helt". *Verdens gang*. 21. Mai 1993.

Olsen, Espen. "Nordisk støtte til norsk hvalfangst". *Verdens gang*. 10. Mai 1993.

Olsen, Espen & Berntsen, Tore. "Kampgruppe for hvalfangst". *Verdens gang*. 16. Sep. 1993.

Schmidt, Nina & Rakke, Morten. "Hvalfangst er superreklame!". *Verdens Gang*. 26. Juli 1993.

Talsnes, Stål. "Mediekrig om hvalen". *Verdens Gang*. 7. jan. 1993.

"Til Kyoto uten mål". *Verdens gang*. 29. nov. 1997.

Østbø, Stein. "Norge driver desinformasjon". *Verdens Gang*. 18. nov. 1993.

Östersunds-posten:

Andersson, Kjell. "Risk för nukleär terror - Det är helt oansvarigt att försätta driften med det läge Barsebäck har". *Östersunds-Posten*. 13. Nov. 2001.

Sesjoner

Nordisk råds 2. ekstrasesjon (1988). *Helsingør*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 3. ekstrasesjon (1989). *Mariehamn*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 4. ekstrasesjon (1991). *Mariehamn*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 5. ekstrasesjon (1995). *København*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1996. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 33. Sesjon (1985). *Reykjavik*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1985. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 34. Sesjon (1986). *København*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1986. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 35. Sesjon (1987). *Helsingfors*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1987. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 36. Sesjon (1988). *Oslo*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 37. Sesjon (1989). *Stockholm*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 38. Sesjon (1990). *Reykjavik*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 39. Sesjon (1991). *København*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991. Med supplement. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 40. Sesjon (1992). *Helsingfors*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1992. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 41. Sesjon (1992). *Århus*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1992. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 42. Sesjon (1993). *Oslo*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1993. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 43. Sesjon (1993). *Mariehamn*. Smegraf, Smedjebacken 1994. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 44. Sesjon (1994). *Stockholm*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1994. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 45. Sesjon (1994). *Tromsø*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1994. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 46. Sesjon (1995). *Reykjavik*. Norstedts Tryckeri, Stockholm. (Hentet: 24.11.2021). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 47. Sesjon (1995). *Kuopio*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1996. (Hentet: 11.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 48. Sesjon (1996). *København*. Norstedts Tryckeri, Stockholm. (Hentet: 24.11.2021). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 49. Sesjon (1997). *Helsingfors*. Norstedts Tryckeri, Stockholm 1998. (Hentet: 15.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 50. Sesjon (1998). *Oslo*. Schultz Grafisk A/S, København 1999. (Hentet: 15.02.2022). Tilgjengelig hos <https://www.sichlau.net/>.

Nordisk råds 51. sesjon (1999). *Stockholm*. Schultz Grafik A/S, København 2003. (Hentet 31.01.2022). Tilgjengelig hos <https://sichlau.net/>.

Nordisk råds 52. sesjon (2000). *Reykjavík*. Graphium Norstedts Tryckeri AB 2001, Stockholm. (Hentet 31.01.2022). Tilgjengelig hos <https://sichlau.net/>.

Nettsider

European Parliament, "Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty". (Hentet: 10.01.2022): <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>.

International Whaling Commission, "Total Catches". (Hentet 01.10.2021): <https://iwc.int/total-catches>.

Lovdata, "Samarbeidsavtale mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige [Helsingforsavtalen]". Ikrafttredelse: 01.07.1062. (Hentet 20.09.2021): https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-03-23-2#KAPITTEL_2.

Norden, "Finansiering". (Hentet 29.09.2021): <https://www.norden.org/no/information/finansiering>.

Norden, "Miljø og klima". (Hentet 16.02.2022): <https://www.norden.org/no/miljo-og-klima>.

Norden, "Om Nordisk ministerråd". (Hentet 22.09.2021): <https://www.norden.org/no/information/om-nordisk-ministerrad>.

Norden, "Om Nordisk Råd". (Hentet 22.09.2021): <https://www.norden.org/no/information/om-nordisk-rad>.

Norden, "Om samarbeidsministrarna (MR-SAM)". (Hentet 24.01.2022): <https://www.norden.org/sv/information/om-samarbeidsministrarna-mr-sam>.

North Atlantic Marine Mammal Commission, "Nammco Agreement". (Hentet 17.09.2021): <https://nammco.no/topics/nammco-agreement/>.

Regjeringen, "Dette er klimakvoter". Sist oppdatert: 12.08.2020. (Hentet 31.01.2022): <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/klimakvoter/id2076655/>.

Regjeringen, "Gratulerer med dagen Norden". Utgitt: 23.03.2017. (Hentet: 22.09.2021): https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nordens_dag/id2544706/.

Regjeringen, "Hva er det nordiske regjeringssamarbeidet?". Sist oppdatert: 02.01.2019. (Hentet 22.09.2021): https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/nordisk_samarbeid2/id2524843/.

Regjeringen, “Kraftmarkedet og strømpris”. Sist oppdatert: 12.10.2021. (Hentet: 02.05.2022): <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/stromnettet/kraftmarkedet-og-strompris/id2076000/>

Ung i Norden “About the Nordic Youth Council”. (Hentet 02.05.2022): <https://unginorden.org/om-os?lang=en>

United Nations Sustainable Development. Agenda 21. *Rio de Janeiro, Brazil*. 3.-14. juni 1992. Tilgjengelig hos: <https://sdgs.un.org/>.

Forsidebilde er laget ved hjelp av Microsoft PowerPoint.